



**K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI**

ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tolga ÖZTÜRK**

**Tez Danışmanı
Doç.Dr. Aydın ANKAY**

Lefkoşa - 2006



**K.K.T.C
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
ANA BİLİM DALI**

ÇOCUKLARDA SALDIRGANLIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tolga ÖZTÜRK**

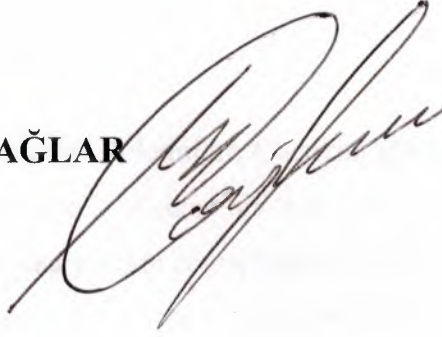
**Tez Danışmanı
Doç.Dr. Aydın ANKAY**

Lefkoşa - 2006

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Tolga ÖZTÜRK'e ait Çocuklarda Saldırganlık adlı çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

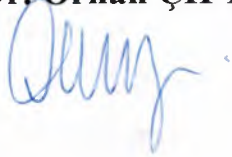
Başkan Doç. Dr. Mehmet ÇAĞLAR



Üye Doç. Dr. Aydın ANKAY



Üye Prof. Dr. Orhan ÇİFTÇİ



Onay

Yukarıda imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

21/...9./2006



**Cem BİROL
Doç. Dr.
Enstitü Müdürü**

ÖZET

Bazı filozoflara göre saldırganlık kişinin zaten doğuştan içinde var olan bu duygunun bir etki karşısında içgüdüsel olarak ortaya çıkmasıdır. Buna karşı olan görüş ise saldırganlığın sonradan öğrenilerek kazanıldığını iddia etmektedir.

Çocuklarda saldırganlık ise normal bir tepki biçimidir. Çocuğun güvenlik, mutluluk ya da başka bir gereksiniminin şekil değiştirerek başka bir biçimde ortaya çıkmasıdır. Saldırganlığı kişisel bir yaralanmanın bir başka şekilde sonuçlanması olarak tanımlayabiliriz. Bu yaralanma sonucunda çocuk akranlarına vurarak, ısırarak, eşyaları fırlatarak, tekmeleyerek ve bunun gibi saldırgan davranışlarda bulunarak tepkisini gösterir.

Sürekli ve aşırı biçimde saldırgan olan çocuk sinirli, anlaşılmaz, eyleme hazır ve aşırı geçimsizdir. İlişkileri gergin ve sürtüşmelidir. Hemen parlar ve kavgaya hazırdır. Durmadan kuralları çiğner ve ceza görür. Bu çocuklar cezadan etkilenmez ya da kısa süreli etkilenmiş gibi görünürler. Olağan anlaşmazlıkları bile bilek gücüyle çözmeye çalışırlar. Tepkileri ölçsüz ve durumla orantısızdır. Öfkesini yenemez ve hep kendini haklı çıkarmaya çalışır. Bu çocuklar evde okulda sürekli sorun yaratırlar ve yetişkinlerle sürekli çatışma içindedirler. Genellikle erkek çocuklar daha saldırgan olurlar.

Öncelikle saldırganlığa neden olan faktör belirlenmeye çalışılmalıdır. Ebeveyn bu konuda gerekirse bir uzmandan yardım almalıdır. Çocuğa spor, kumda oynama, kum torbası kullanma, boğuşma gibi enerjisini boşaltabileceği imkânlar sunulmalıdır. Aile içindeki ortam huzurlu kılınmalıdır. Aile içinde şiddet varsa şayet buna hemen son verilmelidir.

ABSTRACT

According to some philosophers, aggressiveness is a sense which comes from birth and instinctly arise in oppose(opposing) to an action. Opposite view claims that "Aggressiveness is a learned behaviour".

Aggressiveness in children is a normal type of reaction. It is another way of showing the children need for happiness, safety or similar feelings. We can define aggressiveness as a personal injury (hurt of feelings) resulting in another form. As a result of this injury, the child reacts to his peers by hitting, throwing objects, biting, kicking and in similar aggressive behaviours.

Extremely and continuously aggressive child is angry, incomprehensible, ready to action and extremely incompatible. Relationships are taut and problematic. Suddenly flame up and ready to fight. Always broke the law and get punished. This type of child is not affected from punishment or for a short of time, they seem to be affected. They act with bravado even in small disagreements. Their reactions are extreme and unbalanced. They are not in control of his/her anger and always try to come out right. Generally, male children are more aggressive.

First of all, the main factor (reason) causing this aggressive behaviour should be pointed out. In need, the parents should seek for a professional help. (The parents should consult to a professional). Parents should offer the childeren, sand playgrounds to play and wrestle, sandbags to punch and more activities of this kind as an opportunity to be stressed out and discharge. Relationships and ambience in family must be peaceful. If there is violence in family, it must end immediately.

ÖNSÖZ

Hazırlamış olduğum bu tezde “Çocuklarda Saldırganlık” konusunu ele almamdaki en büyük amaç saldırgan davranışların doğal sonucu olarak, geçmişte yaşanmış olan dünya savaşlarının ve halen pek çok ülkede sürmekte olan çatışmalar ve terör olaylarının ileriki yıllarda da meydana gelmemesi için biz insanların yapabileceği bir şeylerin olup olmadığını araştırmaktı.

Düşündüğümüzde yukarıda saydığımız bu saldırgan davranışları gerçekleştirenlerin geçmişte birer masum çocuk olduğu gerçeğine varırız. Çalışmamda da belirttiğim gibi saldırganlık, kimi filozoflar kalıtsaldır dese de, sonradan öğrenilen bir davranış biçimidir. Sonuç olarak yeni nesillere saldırganlığı öğretirsek gelecekte huzur ve barış dolu bir dünyada yaşamalarını sağlarız. Tabi ki her gün gazetelerde ve haberlerde tanık olduğumuz sayısız vahşet ve terör olaylarının arasında bunu ne kadar başarabiliriz onu da sizin takdirinize bırakıyorum.

Bu araştırmamı gerçekleştirmemde bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç.Dr. Aydın ANKAY’a çok teşekkürü bir borç bilirim. Kaynak taramalarım esnasında hiç zorlanmadan istediğim kitaba kolayca ulaşabildiğim büyük bir kütüphaneyi okulumuza ve ülkemize kazandıran Yakın Doğu Üniversitesi Rektörü Sayın Suat İ. GÜNSEL’e ve emeği geçen tüm okul personeline, tez çalışmalarım esnasında kaynak ve teknolojik imkânların temininde yardımlarını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Sayın Havva ASLANGAZİ ve Sayın Mehmet ÇAKMAK’a, benden manevi desteklerini esirgemeyen ve harika bir çalışma ortamı sunan biricik eşim NURCAN’a çocuklarım YANKI ve YANSI’ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1. Problem Durumu.....	1
2. Problem Cümlesi.....	2
3. Alt Problemler.....	2
4. Araştırmanın Önemi.....	2
5. Sınırlılıklar.....	3
6. Tanımlar.....	3

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER	5
1. Saldırganlık Nedir?	5
2. Saldırganlık Kuramları	9
a. İçgüdüsel ve Biyolojik kuramlar.....	9
b. Engellenme Saldırganlık kuramı.....	19
c. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	25
3. Saldırganlık Çeşitleri.....	28
a. Kırıcı Saldırganlık: Zalimlik ve Yıkıcılık.....	28
(1) Kendiliğinden Biçimler.....	29
a) Kinci Yıkıcılık.....	29
b) Esrik Yıkıcılık.....	29
c) Yıkıcılığa Tapma.....	30
(2) Karakter Yapısına Bağlı Olarak: Sadistlik.....	31
b. Kırıcı Saldırganlık: Ölüseverlik.....	32

4. Şiddet.....	35
a. Tepkisel Şiddet.....	36
b. Saldırgan Şiddet.....	37
(1) Basit Saldırganlık.....	37
(2) Planlanmış Saldırganlık.....	38
(3) Irza Geçme.....	38
(4) Hırsızlık.....	38
5. Şiddetin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	39
a. Biyolojik Yaklaşım.....	39
b. Psikolojik Yaklaşım.....	40
c. Sosyolojik Yaklaşım.....	40
6. Şiddetin Psikolojisi.....	40
7. Saldırganlık ve Şiddetin Kaynağı.....	42
8. Kişilik ve Saldırganlık Arasındaki İlişki.....	44
a. Birinci Grup.....	44
b. İkinci Grup.....	44
c. Üçüncü Grup.....	44
9. Türk Toplumundaki Saldırganlık Sebepleri.....	45
10. Saldırganlık ve Öfke Kontrol Edilebilir mi?.....	48
11. Ergenlik Sorunları.....	50
a. Depresyon.....	50
b. Davranış Bozuklukları.....	53
c. Şiddete Bağlı Ruhsal Bozukluklar.....	57
12. Gençlik Döneminde Saldırganlık.....	59
13. Çocuk Eğitiminin Önemi.....	61
14. Anne ve Babanın Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Noktalar.....	63
15. Barışçı ve Savaşçı Topumlarda Çocuk.....	65
16. Dayanışma Üzerine Kurulu Bir Toplum Arapeşler.....	66
17. Saldırganlık Üzerine Kurulu Bir Toplum Mundugumolar.....	68
18. Saldırganlık ve Çocuk.....	72
19. Çocukta Saldırganlığın Nedenleri.....	75
a. Ruhsal Nedenler.....	75
b. Organik Nedenler.....	76
c. Çocuğun Şiddete Maruz Kalması.....	76
d. Çocuğun Saldırgan Birini Model Alması.....	76
e. Aile İçinde Tartışmalı Ortam.....	76
f. TV'deki Şiddet Görüntüleri.....	76
g. Çocuğun Biriken Enerjisini Nasıl Boşaltacağını Bilememesi.....	79
h. Ebeveynlerin Saldırganlığı Pekiştiren Tepkileri.....	80
i. Okul Ortamının ve Eğitim Sisteminin Etkileri.....	81
20. Saldırgan Çocuklarda Görülen Davranışlar.....	82
21. Çocuktaki Saldırgan Davranışları Düzeltme Yolları.....	85
22. Anne Babaya Öneriler.....	90
23. Eğitimcilere Öneriler.....	92

BÖLÜM III

SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	94
1. Sonuçlar.....	94
2. Öneriler.....	95
KAYNAKÇA.....	97

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1. Problem Durumu

Bir kişinin saldırgan davranışlar göstermesinin sebebiyle ilgili günümüze kadar süre gelmiş iki farklı temel görüş vardır. Bir grup kuramcılar saldırganlığın içgüdüsel olarak her insanda doğuştan var olduğunu kabul ederken diğer bir grup ta saldırganlığın sonradan öğrenilerek kazanıldığını savunmaktadır. Bu çalışmada, sunulan bu iki farklı görüşü inceleyerek çocukların saldırgan birer birey olarak yetişmesinin gerçek sebebinin ne olduğu hakkında bazı sonuçlara varılacaktır.

Problem şudur: İnsanlar kalıtımsal olarak doğuştan saldırganlık duygusuyla doğarlar ve herhangi bir etki sonucu içgüdüsel olarak saldırganlaşırlar mı? Yoksa çocuklar bu saldırgan davranışları ailesinden ve çevresinden görüp öğrendiğinden dolayı mı davranışları bu yöne kayar.

Saldırgan çocuklardaki davranışların olası kaynağını tespit ettikten sonra saldırganlığın önüne nasıl geçebiliriz, eğer saldırgan bir çocuğumuz varsa bunu nasıl tedavi ettirebiliriz onun cevaplarını arayacağız.

Ayrıca saldırganlığın fizyolojik bir rahatsızlık sonucu sonradan ortaya çıkma ihtimali var mı? Eğer böyle bir rahatsızlık varsa ilaçla tedavi edilebilir mi incelenecektir.

2. Problem Cümlesi

“Çocuklar ailesinden ve çevresinden etkilendiklerinden dolayı mı saldırganlaşır, yoksa saldırganlık içgüdüsel midir?” sorusu bu çalışmada incelenerek çözümlenmeye çalışılacaktır.

3. Alt Problemler

1. Çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesinde ailenin ve çevrenin önemli bir etkisi var mı?
2. Saldırganlık aileden gelen kalıtsal bir huy mu?
3. Fiziksel rahatsızlık sonucu bireyler saldırganlaşır mı?

4. Araştırmanın Önemi

Saldırganlık, tüm insanların belli boyutlarda kullandığı ya da sonuçlarından çeşitli şekillerde etkilendiği bir davranış olarak her zaman dikkat çekmiş ve konu ile ilgili yıllardır pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada, saldırganlık konusundaki çeşitli görüşler incelenmiş, özellikle çocuklarda gözlemlenen saldırganlık üzerinde durularak, çocuklarda saldırganlığın sebepleri ve bunların nasıl önlenebileceği ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Ayrıca saldırganlığın bir kalıtsal huy mu, yoksa sonradan kazanılan bir davranış mı olduğu konusunda fikir edinebilmek için çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Çalışmada, konunun önemi vurgulanarak, ilgili çevrelerin dikkatini çekmek amaçlanmıştır.

5. Sınırlılıklar

Bu çalışma “Çocuklarda saldırganlık” konusunda yararlanılan kaynaklardaki bilgiler ile sınırlandırılmıştır.

6. Tanımlar

Adrojen: Erkek hormonudur ve her insanda bulunur.

Apati: Çevreye karşı anormal boyutlarda duyulan ilgisizlik, duygusuzluk, kayıtsızlık.

Benlik: Kendimizi ayrı bir birey olarak tanımamızı sağlayan tüm özellikler, yaşantılar dizgesi; bir insanın düşünebilen, duyabilen, eylemde bulunabilen ayrı bir varlık olarak kendini fark etmesi.

Biliş: Bilme süreci; ham duygusal bilgiyi almamız, dönüştürmemiz, düzenlememiz, depolamamız ve kullanmamız.

Ekimoz: Travma sonucu meydana gelen morluklar

Esime: Kişinin kendinden geçmesi, aşkınlık durumu. Dünyanın dışına çıkıp tanrıya kavuşma hali.

İmpulsif: Canlıyı belli çevresel şartlarda, belirli bir biçimde davranmaya önceden hazırlayan, doğuştan geldiği varsayılan biyolojik faktörler.

Kortizon: Böbreküstü bezleri tarafından salgılanan, fiziksel baskı altındayken daha çok üretilen bir çeşit hormon.

Kösnüllük: İnsanoğlunda cinsel kıvılcımlar uyandıran kavramlar bütünü.

Lezyon: Bir hastalığın vücutta meydana getirdiği tahribat.

Serotonin: mutluluk hormonu harekete geçirmede etken bir madde.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER

1. Saldırganlık Nedir?

Saldırganlık sözcüğü etimolojik anlamda Latince “ad” (doğru) ve “gradi” (adım) sözcüklerinden oluşmuştur. İngilizcede “agression” olarak ifade edilen sözcük, ileriye doğru hareket etmek anlamına gelir. İngilizce karşısı “regredi” den gelme “regression” sözcüğü ise geriye doğru hareket etme anlamına gelir(Fromm,1973,s.293)

Saldırganlık denilince akla ilk gelen sert el hareketleri olup vurma, ısırma, tırmalama, tekmeleme gibi fiziksel davranışların dışında sözlü saldırılar da saldırganlık olarak algılanmaktadır. (Stein,1997)

Saldırganlığın tanımı eylemin bizzat kendisi ya da eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulanarak yapılabilir. Eylemin kendisi vurgulandığında saldırganlık başka kişilere zarar veren herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Eylemde bulunan kişinin niyeti vurgulandığında ise hedefi yaralamak niyetiyle girişilen bir davranış olarak tanımlanır. (www.bunalti.com/klinik/ekstremduygu.html#SALDIRGANLIK)

Diğer bir tanım, öfkeli ve araçsal saldırganlık şeklinde yapılmaktadır. Öfkeli saldırganlık öfke ve düşmanlığın kışkırttığı saldırganca bir eylemdir. Araçsal saldırganlık ise, eylemin kendisi dışında bir hedefe ulaşmak için girişilen saldırganca bir eylemdir. (www.bunalti.com/klinik/ekstremduygu.html#SALDIRGANLIK)

Baçoğlu (1998) saldırganlığı “sözel veya fiziksel bir güç harcayarak genellikle bir hedefe (kişi ya da nesneye) yönelen bir eylem olup, öfke, hiddet veya düşmanlık benzeri duygulanımların motor karşılığı” olarak tanımlanmaktadır.

Saldırganlık, başkalarına fiziksel veya psikolojik zarar verme niyeti taşıyan davranışları içermektedir. İstismar olgularında olduğu gibi saldırganlıkta da niyet çok önemli olup, bireyin zarar verme amacı taşıyıp, taşıyamaması önemlidir. Saldırganlık, yapılan çalışmalar neticesinde bireyin engellenme durumu ile karşı karşıya kaldığında başvurduğu bir davranış olduğunu göstermektedir. Bu davranış kapsamında birey içindeki saldırganlık duygusunu başka bir kişiye sözel veya fiziksel olarak gösterebildiği gibi kendisine yönelik olarak da sergileyebilir (tırnak yeme, başını vurma, intihar, vb). (www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Saldırganlık öğrenilmiş bir davranıştır. Şiddete tanık olma, sık sık engellenme ile karşılaşma saldırganlığı artırıcı unsurlardır. Örneğin aile içi fiziksel veya psikolojik şiddete tanık olan bir çocuğun, engellenme ile karşılaştığında saldırganlığa başvurması yüksek bir olasılıktır. Duygusal istismara maruz kalan bir çocuk ise kendini değersiz ve işe yaramaz hissettiğinden kendine ve/veya başkalarına karşı saldırgan davranışlar göstermesi yine yüksek bir olasılıktır. (www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Saldırganlık bir bakıma öfke duygusunun dışı vurumudur. Özellikle yaşamın ilk yıllarında çocukların öfkelerinin kontrol edilebilmesinin öğretilmesi, saldırganlığın önlenmesinde önemli bir çabadır. 2-3 yaşlarında çocuklarda görülen öfke nöbetlerinin aslında sebebi, çocuğun kendisini dil açısından tam anlamıyla ifade edememesidir. Böyle bir anda öncelikle ailenin çocuğu sakinleştirmesi, onunla tartışmaya girmemesi, sakinleştikten sonra da onu öfkeliendiren olayı tespit etmesi gerekir. Birebir ilişki kurma, anlaşıldığını, onaylandığını hissettirme sakinleştirmek için önemli adımlardır. Daha sonra da mümkünse olayın çözümünü de çocukla birlikte tespit etmek yerinde bir davranış olacaktır. (www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Kimi zaman basit nedenler, kimi zaman ciddi travmatik durumlar (istismar, aile üyesinin ölümü, hastalık, vb.) çocuğu öfkeliendirir. Çocuğun öfkeyi kontrol edebilmesi için öncelikle neden öfkeliendiğini bilmesi gerekir, daha sonra da öfkesini nasıl yönlendireceğini bilmelidir. Çocuğun öfkesinin sebebini anlayabilmesi için, yetişkinlerin onu etkin dinlemesi gerekmektedir. Çocuk öfkeli olduğu anda karşısında sakin ve anlayışlı yetişkinin olması sorunu daha kısa sürede çözmeye yarar. Kriz anında öfkesinden dolayı veya saldırgan davranışlarından dolayı çocuğa bağırma, ona ceza vermek onu sakinleştirmekten çok daha fazla öfkelenmesine sebep olur. Böyle bir anda çocuğa ne hissettiğini sözel yolla ifade etmesi için kapıları yetişkinin açması gerekmektedir. Bağırma, ağlamanın bir seçim olduğu ama olayı çözümediği yetişkin tarafından vurgulanmalıdır. (www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Öfkeyi kontrol edebilmek için çocuğun iletişimde başarılı yetişkinleri görmesi gerekmektedir ki çocuk bu davranışları model alabilsin. Ayrıca çocuğun sorunlarını çözümünde etkin olması, yetişkinin ona destek olması ve zaman zaman onu yönlendirmesi, sorun çözümündeki başarısı, yaratıcılığının zaman içerisinde yaşandıkça ödüllendirilmesi gerekmektedir. (www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Çocuk öfkesini istenmedik biçimde gösterdiğinde olumlu bir şey elde etmemesi gerekir. Eğer öfkesini istenmedik biçimde gösterdiğinde istedikleri yerine getirilirse, bu davranışının istediklerini elde etmenin bir yolu olduğunu öğrenecektir. Ayrıca yetişkinlerin, çocuğun sakin olduğu anlarda konuşması, öfkeli olmadığı ve sorununu çözdüğü anlarda ödüllendirmesi, sık sık çocuğun resim gibi sanat etkinliklerine yönelterek duygularını boşaltması için yönlendirmesi ve en önemlisi sorun çözümünde şiddete yönelmeyen bir birey olarak çocuğun hayatında olunması saldırganlık ve öfke nöbetlerinin azalmasında ve yok olmasında önemli çözüm yollarıdır.
(www.0-18.org/kavramlar/065.htm)

Saldırganlık doğrudan ya da araçsal nedenlere bağlı olarak, kültürel ortam tarafından saldırganca kabul edilen, kişisel acı ve maddi zarar sonucu doğuran davranışlardır. Bu tanıma göre kimi saldırgan davranışlar, dolaylı sonuçlar elde etmek için kullanılabilir (örneğin bağımsızlık savaşları). (Ankay,2002,s.1)

Her kişisel acı veren ve mal tahribi sonucu doğuran davranışlar saldırganlık değildir. Saldırganın ve toplumun bu olayı saldırganca olarak kabul etmeleri gerekir. Örneğin bir ameliyatta acı duyulabilir. İspanya'da yapılan boğa güreşleri, ya da boğaların sokaklara salınmaları acı ve mal tahribi sonucu doğurabilir. Ancak bu olay bir spor olarak kabul edilmektedir. Futbol alanlarındaki davranışlar sokaklarda yapılırsa, saldırganlık olarak kabul edilebilir burada amaç da önemlidir(Ankay,2002,s.1)

2. Saldırganlık Kuramları

İnsanın saldırgan davranışına ilişkin tartışmalarda, temel çelişki saldırganlığın içgüdüsel mi yoksa sonradan kazanılan bir davranış mı olduğudur. Saldırganlık ve şiddet olaylarının yorumlanmasını temellendiren kuramlarda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda yaklaşımlar genel olarak iki temele dayanmaktadır (Köksal,1991).

Saldırganlığa ilişkin içgüdüsel ve biyolojik kuramlar, saldırganlığı doğuştan gelen, insan doğasının bir parçası olarak görmektedirler. Öğrenme kuramları ise saldırganlığın gizlem ve taklit yoluyla sonradan öğrenildiğini savunmaktadırlar. Bu iki yaklaşımı birleştiren engellenme kuramı da üçüncü farklı bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Tuzgöl,1998).

a. İçgüdüsel ve Biyolojik Kuramlar

İçgüdüler, dürtüler ve güdülerle ilgili işlevlerin çoğu, insanın bilinci ve bilgisi dışında kalır. Bilinç ve bilgi dışında sürüp giden işlevler, belirli bir eşik değere ulaştıktan sonra, bilinç alanına girer. İnsan durumdan haberdar olur. Duruma ilişkin bilgi edinir. Bu aşamadan sonra içgüdü ve dürtüye bağlı davranış ve eylem biçimi ortaya çıkar (Köknel, 1996:21).

Saldırganlığın içgüdüye bağlanmasının bir nedeni, olağanüstü bir yaygınlıkla toplumun ve tarihin her köşesine girmiş bulunmasındandır. Saldırganlık her gün gördüğümüz, tanık olduğumuz bir olaydır. Gazete okurken, TV izlerken, yolda yürürken, dostlarımızla konuşurken, hep saldırganlık olgusunun içindeyiz. (Alkan, 1983:29).

Saldırganlık, gizli ya da açık olabilir, doğrudan ya da dolaylı olabilir, büyük ya da küçük çapta olabilir, fakat hep hazır ve nazırdır. Çocuklara okuttuğumuz tarih, insanların işbirliğinin ve dayanışmasının değil, saldırganlığının tarihidir. (Alkan, 1983:30).

Barışçı, dayanışmacı, dingin dönemler ve toplumlar tarihin dikkatinden kaçır. Bulunduğumuz noktada geçmişe ve günümüze bakınca, savaş, kan ve şiddetin egemenliğinden başka bir şey göremez oluruz. Böyle bir ortamda, saldırganlığın 'insan doğasının' bir parçası olduğunu, doğuştan, genlerimizle birlikte geldiğini, kaçınılmaz ve değiştirilemez bir yazgı niteliği taşıdığını düşünmeye başlarız (Alkan, 1983:30).

İnsan, durumuna göre, evde ekmek peynirle açlığını gidermeye çalışır. Buzdolabında duran yemeklerden alıp karnını doyurur. Evden çıkıp kebabçıya, lokantaya giderek beğendiği, istediği yemeği yer. Kuşkusuz bu davranışlar kişinin imkânları ölçüsünde gerçekleşir. İnsan açlığını giderecek her türlü imkândan yoksunsa o zaman borç ya da yardım isteme davranışlarında bulunabilir. Karakterine göre hırsızlık ve dilencilik yapabilir. Çalma ve gasp sırasında saldırganlık gösterebilir, şiddete başvurabilir. Tarihin en kanlı olaylarının gerisinde insanların açlık temel içgüdüsünün yattığını bilmekteyiz (Köknel, 1996:22).

İnsan davranışlarını insanın doğasından yola çıkarak açıklayan içgüdü kuramcıları saldırganlığı da içgüdülere göre açıklamakta, insanın diğer hayvanlar gibi kendisini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdüyle doğduğunu ileri sürmektedirler. Bu kuramcılar saldırganlığı doğuştan gelen içgüdülerle açıklamakta ve saldırganlığın azaltılabileceğine ilişkin bir umut taşımamaktadır. Saldırganlığı içgüdülerle açıklamak, kişiler arası ilişkilerde sorun olan bu davranışı olağan görmek anlamına geldiğinden, bu kurama özellikle sosyal öğrenme kuramcıları tarafından yoğun eleştiriler gelmektedir. İnsan davranışlarını sadece içgüdü modeli ile tanımlamanın doğru olmayacağını daha sonra kabul edilmiştir. Davranışlar sadece içgüdü modeliyle açıklanabilseydi saldırganlığa özel bir anlatım ve özür bulunmuş olurdu. (http://serdaracim.sitemynet.com/ser_boz/saldirganlik.doc).

Saldırganlık konusunda içgüdüsel açıklamanın ağırlık taşımasının bir diğer nedeni, basit, kolay, çabuk anlaşılır bir nitelik taşımasıdır. İnsan saldırganlığını içgüdüye bağlamanın diğer bir nedeni, kendi saldırganlığımızı ussallaştırmamızın (rasyonelize etmemizin) gerekçelerinden birini oluşturmasıdır. 'Biz saldırmıyorduk, onlar saldırıyordu', 'insanoğlu başka türlü davranıştan anlamaz zaten' diye yola çıktığımız zaman, aslında kendi saldırganlık eğilimlerimize kabul edilebilir bir kılıf bulmuş oluyoruz. Saldırganlık eğilimlerimizi 'doğamıza yüklemekle sorumluluktan kaçmanın da yolunu bulduğumuzu sanırız. 'Elimizde değildi', 'Böyle yaratılmışız, değişemeyiz' düşüncesi bizi rahatlatır. Özrümüz olur. Tanrısal yazgının yerini doğal yazgı alır (Alkan, 1983:31-32).

Kötü, zararlı saldırganlık ve şiddet eylemleri, insanın zihinsel işlevlerinin ürünü olup, kızgınlık, öfke, kin, nefret, düşmanlık duygularıyla beslenen bir tutkudur. Bu tutku, kasıklar boyu sürüp gelen eksik, hatalı, çirkin, kötü örneklerin insanlığın ortak bilincinde yer almasından kaynaklanmıştır. Beslenme, korunma gibi temel fizyolojik gereksinimler yanında güven, ilgi, sevgi, saygınlık, özerklik, özgürlük, yaratıcılık, üreticilik gibi ruhsal, toplumsal gereksinimlere doyum bulamayan insanlar, bu tutkuyu daha kolayca benimserler (Köknel, 1996:24).

Konrad Lorenz, bilimsel çalışmalarından dolayı 1973 yılında Nobel Ödülünü kazanmış önemli bir bilim adamıdır. Hayvan davranışı üzerinde yaptığı çalışmalarla büyük üne kavuştu ve insan saldırganlığını içgüdüye bağlayan görüşün en önde gelen savunucularından birisi oldu. Hayvanlar üzerinde yaptığı gözlemlerden yola çıkan Lorenz'e göre, saldırganlık, dış uyaranlara bir tepkinin ya da çevre ile ilişkiler sürecinde ortaya çıkan öğrenmenin sonucu değildir, sinir sisteminde sürekli olarak biriken enerjinin bir bahane olarak dışarıya vurmasından ibarettir. (Alkan,1983:34)

Saldırganlığı yaratan sinir merkezlerinde gittikçe biriken enerji, dışardan bir uyarı gelmese bile, bir kabın içinde birikmekte olan gazın zayıf bir nokta bularak dışarı çıkması gibi, bir süre sonra kendiliğinden patlayacaktır. Saldırganlığın yöneldiği hedef, saldırganlığın gerçek nedeni değil, ancak görünürdeki bahanesidir. İnsanlar, baskı, zulüm ve savaş olduğu için saldırganlaşmazlar, aslında saldırgan oldukları için bu mekanizmaları geliştirirler.(Alkan,1983:35).

Öte yandan hayvanlar, öteki hayvanlara acı ve sancı vermekten haz duymazlar; ne de boşu boşuna öldürme eylemine girişirler. Zaman zaman bir hayvan sadist davranışlar sergiliyormuş gibi görünür. Sözgelimi, fareyle oynayan bir kedi; ama kedinin farenin duyduğu acıdan haz aldığını varsaymak insanbiçimci bir açıklama olur. İster bir fare olsun, ister bir yün yumağı olsun, hızlı hareket eden her şey kedi için bir oyuncak olabilir. (Fromm,1993:236)

Ya da başka bir örnek ele alırsak: Lorenz, birbirine çok yakın olarak birlikte bir kafese kapatılan iki güvercinle ilgili olayı aktarır. Daha güçlü olan güvercin, Lorenz gelip onları ayırmaya kadar ötekinin tüylerini tek tek yolmuştur. Ama yine burada, istenmemiş bir zalimlik dışavurumu olarak görülebilecek olan olay, gerçekte bundan yoksun bırakılmaya gösterilmiş bir tepkidir.(Fromm,1993:236)

İçgüdü kuramları saldırganlığı açlık, susuzluk, cinsel uyarılma gibi doğuştan gelen bir saldırganlık içgüdüğü ya da dürtüsü ile açıklarlar. Bu kuramlara göre, insanlar, diğer hayvanlar gibi, kendilerini saldırgan davranışlarda bulunmaya eğilimli kılan bir saldırganlık içgüdüğü ve/veya dürtüsü ile doğmaktadır. Saldırgan davranışların temelinde yatan bu içgüdü ya da dürtüdür. Saldırganlığı bir saldırganlık içgüdüğü ile açıklayan kuramcılar arasında en popüler olanları Freud ve bir etholog olan Lorenz'dir (Çetinkaya,1991).

Freud'un saldırganlıkla ilgili görüşlerini tarihsel açıdan ele alırsak, bu görüşleri üç gruba ayırabiliriz. Psikoanalitik kuramın ilk döneminde saldırganlık pek önemsenmemiştir. Bu dönemde libido ve psikoseksüel gelişim süreçlerine ağırlık veren Freud, nörotik çelişkileri cinsellikle açıklamaya çalışmıştır. Bu dönem saldırganlığının, psikoseksüel kavram içerisinde ele alındığını göstermektedir. (Hatunoğlu,1994).

Freud daha sonra kuramında, saldırganlığı “ego” içgüdüsüne bağlamış ve tepkisel açıdan incelemiştir. Ego içgüdüleri kendini koruma eğilimindedirler; bu açıdan bireysel durumu engelleyen ve tehdit eden durumlarda ego tepki gösterdiğinden saldırganlık da bu şekilde değerlendirilmiştir. (Hatunoğlu,1994).

Freud ikinci devrede ayrıntılı bir biçimde ego-içgüdüleri üzerinde durmuştur. Bu aşamada Freud’un amacı kendi kendini korumak olan ego-içgüdülerinin kaynaklarından çok, amaçlarıyla ilgilenmek olmuş ve iki çeşit içgüdü ele almıştır. Bunlar cinsel içgüdüler ve ego-içgüdüleridir. Ego-içgüdüleri kendini koruma eğilimini kapsamaktadır. Ego-içgüdüleri kendini koruma ve devam ettirmesinde saldırganlığın önemli bir rolü bulunmaktadır. Böylece saldırganlık libido’nun değil, ego-içgüdülerinin bir parçası olarak ele alınmıştır. (Hatunoğlu,1994).

Freud, kişiliğin gelişim dinamiği ile ilgili süreçte ortaya çıkan sorunları ve gerilimleri saldırganlığa yol açan nedenler arasında sayarken; ikinci aşamada saldırganlığı doğrudan doğruya biyolojik bir içgüdüye bağlayarak daha katı ve değişmez bir model ortaya koymuştur. (Hatunoğlu,1994).

Birinci Dünya Savaşı’ndaki kıyım ve Avrupa’nın kan gölüne çevrilmesinin hayal benliği ile Freud thanatos (ölüm içgüdüsü) fikrini geliştirmiştir. Bu içgüdü, içe dönük olduğunda intihara yol açmakta, dışa dönük olduğunda düşmanlık, saldırganlık ve kavgacılık biçimlerini almaktadır (Hatunoğlu,1994).

Freud’a göre saldırganlık dürtüsü organizmada vardır ve cinsel istek kadar temel bir insan davranışdır. İlkel benliğin içgüdüsel olarak yaptığı baskı sonucu insan şiddete eğilimindedir. Freud’un saldırganlık dürtüsü ile ilgili görüşü fazla bir açıklama vermemekte, saldırganlığı doğuştan getirilen içgüdüsel bir eğilim olarak sunmaktadır. (Kılıksızoğlu,2005:240)

Sonuçta, Freud insanda biriken bir saldırganlık enerjisinin bulunduğu ve enerjinin yıkıcı bir özellik taşıdığı, bu enerjinin denetlenmesinin zor olduğu, insanın kesintisiz bir saldırganlık enerjisi ürettiği görüşüne ulaşmaktadır (Köksal,1991).

Saldırganlığın içgüdüsel olarak doğuştan insanda bulunduğunu savunan ünlü etholog Konrad Lorenz'e göre ise saldırganlık, tüm diğer organizmalarda da bulunan kavga etme içgüdüsünden kaynaklanır. Bu içgüdüyle ilgili enerji, değişen oranlarda her insanda artmaktadır. Saldırganlığın ortaya çıkması, biriken bu enerjiye ve saldırganlık doğurucu uyarının varlığına ve gücüne bağlıdır. Saldırganlık kaçınılmaz bir şeydir ve zaman zaman kendiliğinden boşalabilir. (Göka,1997)

Saldırganlık kuramını çeşitli hayvanların doğal ortamlarındaki davranışlarını gözleyerek açıklayan, daha sonra insanları da kapsayacak şekilde genişleten Lorenz de, Freud gibi, saldırgan davranışların temelinde bir saldırganlık içgüdüsünün yattığını savunur. (Çetinkaya,1991).

Ancak, Lorenz ile Freud'un görüşleri arasında önemli bazı farklılıklar vardır. Her şeyden önce Lorenz, Freud'un aksine, saldırgan davranışların dışsal uyarıcılar tarafından başlatıldıklarını savunur. Diğer yandan Freud, saldırgan davranışların amacının sadece tahrip etmek olduğuna inanırken, Lorenz, bu tür davranışların türün devamının ve çevreye adaptasyonun sağlanması gibi önemli işlevlerinin olduğunu öne sürer (Çetinkaya,1991).

Konrant Lorenz ve arkadaşları da saldırganlığı bütün organizmalarda bulunan bir güç olarak görmektedir. Bu güç (saldırganlık) türlerin yaşam mücadelesi için bir saldırganlık aracı olarak kullanılmaktadır. Nüfusun artması, besin kaynaklarının azalması, o bölgede yaşayan saldırgan canlılar arasında birbirlerine yönelik saldırgan davranışların artmasına ve canlı türünü azaltmaya yönelir. Böylelikle kalan nüfusun daha geniş alanda ve daha yeterli besinlerle yaşamaları sağlanır. (Kulaksızoğlu,2005:240)

Başka bir etholog olan Robert Andrey'e göre saldırganlık belli bir toprağa sahip olma ve onu koruma ihtiyacından kaynaklanır. Her canlı belli bir alanı kazanma, sahip olma ve koruma ihtiyacındadır. Yaşam alanı denilen bu alanın genişliği türden türe değişir. Bu alanın daralması organizmalar arasında bir tehdit olarak algılanır. Saldırganlık yaşam alanına yapılan ve yapılacak olan hücumlara yönelik bir harekettir. (Kulaksızoğlu,2005:241)

Kalabalıklaşma, evlerde ve yaşanan dış çevrelerde bireylerin yaşama alanlarını daraltmakta ve kalabalık yerlerde saldırganca davranışların ve suçluluğun artmasına yukarıdaki açıklamaya getirilmektedir. Basit seviyede organizmaları ve hayvanları gözleyerek geliştirilmiş bu davranışın insanlardaki saldırganlığı açıklamada her zaman yeterli olduğu söylenemez. (Kulaksızoğlu,2005:241)

Saldırganlığa ilişkin içgüdüsel ve genetik kuramlar, organizmalardaki biyolojik bir mekanizmanın kaçınılmaz bir biçimde saldırgan ve şiddet içeren davranışlara yol açtığını savunmaktadır. Ancak içgüdü kuramını kabul etmeden de saldırganlığa ilişkin biyolojik bir mekanizma ortaya konulabilmektedir. Bazı kuramcılar, beynin, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırganlığa yol açtığını öne sürmektedirler. Ayrıca beyindeki tümörleri saldırgan davranışlara yol açtığı şeklinde açıklamalar da bulunmaktadır. Bazı bilim adamları ise beyinde saldırgan davranışına neden olan merkezler olduğunu savunmaktadırlar. (Tuzgöl,1998).

Saldırganlığı etkilediği öne sürülen bir diğer faktör de erkeklik hormonu olan androjen'dir. Androjenin, beyin işleyişini etkilemesinin yanı sıra, kas gelişimini ve fiziksel gelişimi etkileyerek dolaylı olarak saldırganlığa yol açtığı savunulmaktadır. Bu görüş, genetik ve hormonal bulgular üzerinde yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır. Örneğin, bazı hayvanların çiftleşme dönemlerinde androjen hormon düzeyinin yükselmesi erkekler arasında saldırgan ve kavgacı davranışlara neden olmaktadır. Ancak kültürler arası çatışmalarda olduğu gibi, insanlardaki cinsel tepkiler hormon düzeyinden çok sosyal çevre tarafından belirlenmektedir. (Tuzgöl,1998).



İnsanda ve hemen tüm hayvan türlerinde türün erkek üyeleri kadınlara göre daha saldırganır. Saldırganlık ve cinsiyetler arasındaki farklılık konusunda yapılan davranışsal gözlemlerde ve araştırmalarda çocukluk döneminde oynanan oyunlardaki şiddet ögesi açısından erkek çocukların daha çok bu tür oyunları tercih ettikleri bulunmuştur. Yetişkin insanlarda yapılan çalışmalarda şiddet suçları ile ilgili istatistikler göz önüne alındığında erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan davranışlar gösterdikleri saptanmıştır. Bu farklılıklardan herhangi bir anda kesin olarak sorumlu tutulabilecek belli bir madde izole edilememiştir. Hayvanlar ve insanlar üzerinde yapılan birçok çalışmada ve gözlemlerde, androjen (erkeklik hormonları) düzeyi ile saldırganlık arasında bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Cinsiyet hormonlarının etkisi, özellikle bebek gelişiminin anne karnındaki dönemlerinde daha yoğun olmaktadır. (Göka,1997).

Hayvanlarda bu hormonun daha ana rahmindeyken beynin cinselliğe göre şekillenen alanları üzerine etki ederek saldırgan davranış dağarcığının oluştuğu gösterilmiştir. Diğer yandan kadınlık hormonları örneğin östrojenler, birçok türde kavgacılık davranışını sergilemektedirler. Cinsiyet hormonlarının insanlarda saldırganlık davranışı üzerine etkilerini anlamak ise, daha karmaşık ve zordur. Bu konuda hormon uygulayarak deney yapmak ahlaki açıdan doğru olmadığından ancak doğal gözlemlere dayanılarak (örneğin anneleri gebelikte yanlışlıkla hormon ilacı kullananlar veya doğumsal bozukluklar nedeniyle herhangi bir hormona aşırı maruz kalmış bebekler ya da normalde olması gereken kimi hormonların yokluğu nedeniyle o hormonu hiç maruz kalmamış bebekler gibi) bazı sonuçlar çıkarılabilir. (Göka,1997).

Örneğin insanlarda yapılan çalışmalarda androjene duyarsızlıkla giden kimi hastalıklarında saldırganlığın azaldığı; buna karşın adrenogenital sendromlu kız çocuklarında azalmış androjenlerin yüksek seviyede olup bebeği etkilemesiyle çıkan doğumsal hastalık) saldırganlıkla ilgili oyunların arttığı bulunmuştur. Buna göre, anne karnındayken aşırı dozda androjen hormonuna maruz kalmış bebeklerde erkeksi davranışlar, artmış saldırganlık, erkeklerin oynadığı oyunları tercih etme gibi durumlar görülmektedir. Kadınlık hormonlarının etkisi daha tartışmalıdır. Bu hormonlarla da kadınsı davranışlar ve azalmış saldırganlık ilişkisini söyleyen yayınlar mevcuttur. Ancak bu hormonal etkilerin ortaya çıkışı için maruz kalma dönemi ve miktarı önem taşımaktadır. Aynı cinsiyet içinde de bazı bireylerin

diğerlerine göre daha saldırgan olmasını hormonal etkilerle açıklamaya yönelik çalışmalar vardır. Hayvanlarda birçok türde erkeklik hormonuyla saldırganlık arasında pozitif bir ilişki gösterilmiştir. İnsanlarda yapılan bazı çalışmalarda düşük kan kortizol düzeyi ile alışkanlık haline gelmiş şiddet arasında bağlantı olduğu gösterilmiştir. (Göka,1997).

Biyolojik kurama ait bir diğer açıklama genlerdeki farklı kombinasyonların saldırganlığa neden olduğu şeklindedir. Her insanın hücresindeki 23 çift kromozomdan bir çifti cinsiyeti belirler. Kadında cinsiyeti belirleyen kromozom çifti (xx), erkekte ise (xy) biçimindedir. Bu durumda, Y erkekliği belirleyen kromozom olarak düşünülmektedir. Ancak bazı erkeklerde bu kromozomlar XYY şeklindedir. Bazı bilim adamları fazla olan bu Y kromozomunun, erkekte saldırganlığı artırdığını savunmaktadır. Araştırmalar XYY tipindeki kromozomun erkek suçlular arasında normallere göre dört kez daha fazla görüldüğü şeklinde sonuçlanmıştır. Fakat kromozomlarla ilgili bu açıklamayı eleştirenler ve saldırganlığın açıklanması için yetersiz bulanlar da bulunmaktadır. (Tuzgöl,1998).

Bu kuram XYY kromozomu taşımasına rağmen saldırgan olmayan erkeklerdeki ve kadınlardaki saldırganlığın nedenleri için hiçbir açıklama getirmemiştir. Bu nedenle biyolojik kuramın saldırganlığa ilişkin açıklamalarını yeterli ve geniş kapsamlı olduğu söylenemez (Tuzgöl,1998).

Bazı çalışmalar yarışma etkinlikleri, aşırı alıştırma, provokatif filmler seyretme gibi çeşitli kaynaklardan köken alan artmış uyarılmışlık halinin açık saldırganlığı arttırdığını göstermişlerdir. Genellikle cinsellik ve cinsel dürtülerle saldırganlık ayrı ayrı konularmış gibi düşünülse de hayvanlarda ve insanlarda yapılan çalışmalar iki dürtünün birbiriyle ilgili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu konuda ilk kanıt, yukarıda belirtildiği gibi, hem saldırganlığın hem de cinselliğin en azından erkeklerde erkeklik hormonları (androjenler) tarafından düzenlenmesidir. (Göka,1997)

Hormonal etkiler dışında hangi nedenli olursa olsun cinsel uyarılmayla da saldırganlık arasında bağlantı olabileceğinden söz edilmektedir. Örneğin son yapılan davranışsal araştırmalarda cinsel uyarılmaya yol açan erotik materyalin niteliğine göre bireyin tepkisinin ortaya çıktığını göstermişlerdir. Buna göre kullanılan erotik materyal yumuşak nitelikli ise örneğin çekici çıplak kadın fotoğrafları gibi saldırganlık azalmaktadır. Ama açık cinsellik içeren materyal örneğin cinsel ilişki esnasındaki çiftler gibi, saldırganlığı arttırmaktadır. (Göka,1997)

Fiziksel ağrı, başka insanlara zarar vermeye ve incitmeye güdüleme yoluyla saldırgan davranışlar doğurabilir. Bu dürtü, ağrıya yol açan durumla herhangi bir bağlantısı olmayan herhangi bir hedefte bile ifadesini bulabilir. Bu varsayım kısmen neden saldırganlığa maruz kalan insanların saldırganlık gösterdiklerini de açıklamaktadır. (Göka,1997)

İlaç, alkol, uyuşturucu ve uyarıcı kullanımıyla saldırganlık arasındaki ilişki ile ilgili şu genel bilgileri verebiliriz: Küçük doz alkol, saldırganlığı azaltırken doz arttıkça saldırganlıkta artış; aerosol ve diğer kimyasal çözücü ve uçucular alkolün etkilerini taklit ederler; kaygı gidericiler (anksiyolitikler) genel olarak saldırganlığı ketlerler, yalnız bazen paradoksik olarak saldırganlık gözlenebilir; opioid bağımlılığına aynen kokain, uyarıcılar ve halüsinojenlere benzeyen gibi artmış saldırganlık eşlik eder; esrar değişen dozlarda bazen saldırganlığa yol açabilir. (Göka,1997)

Beyindeki sinirsel iletimi sağlayan maddeler olan nörotransmitterlerin saldırganlığında rolünde olduğu birçok davranışa olan etkileri, son yıllarda üzerinde en çok çalışılan maddelerdendir. Genel olarak yırtıcı saldırganlığın ortaya çıkışında kolinerjik ve monoaminerjik mekanizmalar işe karışmaktadır; serotonerjik sistemler ve GABA, bu tip davranışı inhibe ediyor görünmektedir. Duygulanımsal saldırganlık, açık bir şekilde monoaminerjik, dopaminerjik ve serotonerjik sistemler tarafından düzenlenir. Norepinefrin, saldırganlığın ortaya çıkışına ve artmasına yol açmaktadır. Norepinefrinin bir önemli özelliği ise duygulanımsal saldırganlığı artırırken yırtıcı saldırganlığı ketlemektedir. Dopamin, saldırganlığı arttıran bir diğer nörotransmitterdir. Serotonin ise saldırganlığı ketlediği

düşünülen bir nörotransmitterdir. Son zamanlarda serotonin saldırganlığa aracılık eden etken olarak epeyce önem kazanmıştır. Azalmış beyin serotonin düzeyi ile kendi kendini yaralama davranışları arasında bir ilişki olduğu da bir diğer araştırma bulgusudur. Şiddet saldırılarında bulunanlarda ve impulsif yangın çıkaranlarda beyin serotonin düzeyinde düşüklük saptanmıştır. Serotoninle ilgili bir diğer varsayım bu maddenin genel saldırganlıktan çok dürtüsel saldırganlıkla ilgili olduğudur. (Göka,1997)

Hayvan çalışmalarında saldırganlıkla ilgili psikobiyolojik süreçlerin düzenlenmesinin beyinde yer alan bir bölge olan limbik sistemin rol oynadığı bulunmuştur. Saldırganlığı düzenlemekte limbik sistemin en fazla önem taşıyan bölgelerinin ise hipotalamus, septal alan ve amigdala olduğu düşünülmektedir. Bu alanların uyarılması saldırganlık davranışını artırırken çıkarılması azaltmaktadır. İnsanlarda yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiştir. Henüz limbik sistem, nörotransmitterler ve hormonların nasıl bir karşılıklı etkileşim içinde saldırgan davranışı düzenlemekte oldukları, tam olarak anlaşılabilmemiş değildir. Tüm bunların ötesinde bireyin çevresi, kişisel geçmişi ve yaşadığı olaylarla bu biyolojik süreçler arasında karşılıklı ve dinamik bir etkileşim olduğu unutulmamalıdır. (Göka,1997)

b. Engellenme Saldırganlık Kuramı

Bazı kaynaklarda engellenme-saldırganlık denencesi olarak geçen engellenme-saldırganlık kuramı, en fazla tartışılan ve araştırılan saldırganlık kuramıdır (Çetinkaya,1991).

İnsanın yapmak istediği şeylerin engellenmesinin saldırganlığa yol açtığı görüşü, genel olarak (psikolojiyle uğraşmayan kişiler arasında da bir tür genel bilgi niteliğinde olmak üzere) benimsenir. İlk yazılarında Freud da bu görüş doğrultusunda yazılar yazmıştı. Fakat bu düşüncüyü davranışçı psikolojinin terminolojisi çerçevesinde ilk kez formüle eden ve büyük bir etki sağlayan, John Dollard ve yedi arkadaşı oldu. (Alkan, 1983:39).

1939 yılında basılan 'Engellenme ve Saldırganlık' kitabı, bu konuda bir çığır açtı ve üzerinde hâlâ tartışılan, bir bölüm bilim adamının tartışmasız olarak benimsediği, bir bölümünün kısmen benimsediği, bir bölümünün ise temelden reddettiği görüşleri ortaya attı (Alkan, 1983:39).

Yale üniversitesi psikologlarından Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears, Freud'un saldırganlığın "bastırılmış içgüdülerin" bir ürünü olduğu düşüncesine dayanan bir kuram ortaya koymuşlardır. Kuramın iki temel iddiası vardır. "Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar ve saldırganlık yalnızca engellenmenin bir sonucudur" (Tuzgöl,1998).

Engellenme görüşünün toplumsal koşullara kolaylıkla uyarlanabileceği ortada. Nitekim Dollard ve arkadaşları, Marksizm ile kendi kuramları arasında yakın bir bağ olduğunu ileri sürer: 'Marksist doktrinde, sınıf mücadelesi ve devletin niteliğine ilişkin kuramlar, bir dereceye kadar ve dolaylı olarak engellenme-saldırganlık ilkesine dayanır. (Alkan, 1983:40).

Artı değer, tarihin materyalist yorumu, ideolojilerin niteliği gibi konular bir kereye kadar salt sosyolojik ve ekonomik çerçevelerde ele alınabilir. Fakat Marksistler, sınıf mücadelesi, devletin yıkımı ya da korunması gibi devingen insan ilişkilerini tanımladıklarında, saldırganlığın engellenmeye bir tepki olduğu görüşünü farkında olmadan ileri sürdüler. (Alkan, 1983:40).

Engellenme, saldırganlık eğilimini doğurur. Fakat bu eğilimin açık ve doğrudan düşmanca davranışa dönüşüp dönüşmeyeceği birçok koşulun gerçekleşmesine bağlıdır. Açıkça takınılacak düşmanca tavrın doğuracağı tehlikeler göze alınamıyorsa, saldırganlık eğilimi yön değiştirebilir ve daha simgesel biçimlerde ortaya çıkabilir. Engellenmenin gücü, saldırganlık eğiliminin de gücünü belirler. (Alkan, 1983:41).

Bu kurama göre bir şeyi çok fazla istiyorsa ve engellenme de çok kesinse, saldırganlık eğilimi de aynı oranda güçlü olacaktır. Sonuçta karşılaşılabilecek cezanın güçlülüğü doğrudan saldırganlığı azaltırken, amacı gerçekleştirme isteğinin güçlülüğü saldırganlığın artmasına neden olacaktır. Engellenme kuramını geliştirenler, kitlelerin sosyal davranışları ile engellenme arasında yakın bir ilişki bulunduğuna inanıyorlar. (Alkan, 1983:41).

Eğitimde verilen değer yargıları ile gerçek yaşamda karşılaşılan durumun farklılığı nedeni ile çocuklar engellenme duygusu içine düşerler. Farklı içerikle de olsa, faşist, komünist ve demokratik ülkelerde bu durumla karşılaşırız. Demokraside seçimler, belirli ve katı planlara göre ortaya çıkmaz; çoğu kez yasalar bile çoktan değişmiş olan koşulların gerisinde kalır. Bu arada, kendi engellenmelerinden doğan saldırganlıklarını hedefi olarak Amerikalılar bazı grupları günah keçisi olarak seçerler: Kimilar, dinsizler, zenciler gibi (Alkan, 1983:41).

Engellenme-saldırganlık kuramı, bir gerilim azaltma modelidir. Kurama göre engellenme bireyde bir gerilim yaratmakta, bu gerilim azaltılmadığı takdirde, patlama şeklinde bir saldırgan davranış ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, engellenme-saldırganlık kuramı içgüdü kuramlarıyla bir paralellik göstermektedir. Diğer yandan saldırganlığın doğuştan gelen içgüdüsel bir davranış olmadığını savunması açısından, engellenme-saldırganlık kuramı öğrenme kuramlarıyla da bir paralellik göstermektedir (Çetinkaya, 1991).

Psikoanalitik temele dayanan engellenme-saldırganlık kuramı deneysel yönetime önem kazandırmış olması nedeniyle diğer kuramlardan ayrılır. Ancak 20. yy.da psikolojinin yönünü fazlasıyla etkileyen bu kuram Freud'dan ayrılarak, saldırganlığı içgüdüsel değil, tepkisel bir davranış olarak tanımlayanlar ileri sürmüşlerdir (Hatunoğlu, 1994).

Engellenme-saldırganlık kuramına göre, engellenme "bir bireyin yapmak istediği bir şeyi yapamamasıdır". Kuramın diğer temel kavramı olan saldırganlık ise, "amacı yöneltildiği kişiye zarar vermek olan bir davranış" olarak tanımlanmıştır. Bu tanım hem fiziksel hem de sosyal saldırganlığı kapsamaktadır. Engellenme-saldırganlık kuramının önemli kavramlarından bir diğeri "yer değiştirmiş saldırganlık" (displaced aggression) ya da "hedef değiştirmiş saldırganlık" tır (Çetinkaya, 1991).

Engellenme sonucu ortaya çıkan saldırganlık bazı durumlarda olanaksız ya da tehlikeli olması nedeniyle engellenme kaynağına yöneltilmemekte ve saldırganlık yön değiştirerek saldıran kişiye ya da olaydan farklı bir objeye ya da bireye yöneltilebilmektedir. Çünkü bazı durumlarda engelleyen kişi ya çok güçlüdür ya ulaşılmazdır ya da engellenenler çok korkulu ve çekingendirler. Bu nedenle engellenen kişi saldırganlığı gerçek hedefin yerine geçen bir başka hedefe yöneltmektedir. Bu hedef bir insan olabildiği gibi bir hayvan ya da eşya olabilir. Gerçek hedefe ise daha çok dolaylı ve pasif biçimde saldırgan davranılmaktadır.

Engellenme kuramı ilk ortaya atıldığında her tür engellenmenin saldırganlığa neden olduğunu savunduğu için çeşitli eleştiriler almış ve bu nedenle kuramın yeniden ele alınması ihtiyacı doğmuştur. Keyfi engellenmelerle hedefe yaklaşma derecesinin engellenmenin saldırganlığa yol açıp açmamasında etkili olacağı şeklindeki açıklamalara ulaşılmıştır (Turgöl,1998).

“Saldırganlık hali her zaman bir engellenme sonucu ortaya çıkar” görüşü şiddetle eleştirilere uğrayınca her engellenmenin saldırganlığa yol açacağı görüşü değiştirilerek saldırganlık, “engellenme saldırganlığa yol açmaktadır” şeklinde tanımlandı. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc)

Pek çok örnekte engellenme biçimlerinin ardından saldırgan davranışlar gelse de engellenme ve saldırganlık arasındaki bağın sanıldığından daha zayıf olduğu düşünülmektedir. Engellenme kaçınılmaz olarak saldırganlığa yol açmamakta ve saldırganlık her defasında engellenmenin ardından gelmemektedir. Bununla birlikte kuram sosyal ödül kazanmak için yapılan araçsal saldırganlık ya da kendini savunmak için yapılan saldırganlık gibi engellenme olmaksızın yapılan saldırgan davranışları açıklamakta da yeterli olmamaktadır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc)

Şiddet eylemlerini insan etmeninden soyutlayarak salt çevresel etmenlere dayandırarak açıklamak sorunun çözümüne fazla yardım sağlamamaktadır. Çünkü çevre ve insan birbirinden ayrılmaz bir biçimde bir sorunlar yumağı olarak şiddet eylemlerine katkıda bulunur. İnsan tepkilerini dış uyaranların, ruhsal yapısında yol açtığı etkilerin özelliklerine göre gösterir. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc)

Bu etkilerden biri olan engellenme tek başına saldırganlığa neden değildir. Bu konularda çalışmalar yapan bilim adamlarına göre engellenme genellikle öfke olarak tanımlanmış duygusal bir tepkiye yol açmakta ve bu tepkide kişiyi saldırgan davranışlarda bulandırmaktadır.. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc)

Engellemeden doğan saldırganlığa bağlı olan başka bir tür de gıpta ve kıskançlıktan doğan düşmanlıktır. Hem gıpta hem de kıskançlık bir tür gerginlik yaratır. Bunun nedeni, A'nın istediği bir nesneye B'nin sahip olması, ya da A'nın sevdiğini özlediği bir kişinin B'yi sevmesidir. Kendisinin istediği ama sahip olamadığı şeylere sahip olan B'ye karşı A'da nefret ve düşmanlık doğar. Gıpta ve kıskançlık yalnızca A'nın istediklerine sahip olmamasından değil, aynı zamanda başka birisinin o şeylere sahip olmasından doğan gerginliklerdir. (Fromm, 1974:23).

Hiçbir suçu olmamasına karşın seilmeyen Kabil'in kayırılan öz kardeşini öldürmesi, Yusuf'la kardeşlerinin öyküleri kıskançlık ve gıptaya klâsik örneklerdir. Ruh çözümlemesiyle ilgili yazı ve belgeler bu olgular üzerinde çok zengin klinik bilgilerle doludur (Fromm, 1974:23).

İnsanları şiddete teşvik eden en güçlü şey engellenmedir. John Dollard'ın engellenme-saldırganlık varsayımı, bu ilişkiye dayanır. Bu varsayımın özgün şekline göre, engellenme, daima bir biçimde saldırganlığa yol açar ve aynı şekilde saldırganlık, daima engellenmeden köken alır. (Göka,1997).

Bununla birlikte engellenmiş insan, her zaman saldırganlığa başvurmaz; kişilikten, ruhsal çökkünlüğe engellenmeye yol açan durumu ortadan kaldırmaya yönelik davranışlara dek, bir dizi tepki gösterebilir. Her engellenme saldırganlığa yol açmadığı gibi saldırganlığın tamamı da engellenmeden doğmaz. Kimi insanlar örneğin haksörler, futbolcular, birçok nedene ve uyarana bağlı olarak saldırgan davranışlar gösterebilirler. Engellenmenin hangi durumlarda saldırganlığa yol açtığıyla ilgili çalışmalarda engellenmeyi yaratan etkenin bunu belirlediği saptanmıştır. Engellenme yaratan etken, sadece yoğun olduğu zaman saldırganlığa yol açmaktadır. Engellenme hafif veya orta derecede olduğunda ise, saldırganlığı arttırmayabilir. Ayrıca engellenme, hak edilmiş ve doğal olarak görüldüğünde değil de, keyfi veya haksız olarak görüldüğünde saldırganlığı arttırmaktadır.(Göka,1997).

Engellenen kişi her zaman saldırganlığını anında göstermeyebilir. Saldırganlığı ortaya koymayı engelleyen çok sayıda güç vardır. Böylece saldırganlık dürtüleri ağzı kapalı bir su kabında biriken buhar gibi, üst üste binmekte ve sonuçta mutlaka patlak vermektedir. Bu patlama gerçekleştiğinde, saldırganlık engellenmenin kaynağına değil bir günah keçisine yönelebilmektedir. (Buna saldırganlığın yer değiştirmesi denmektedir). Bu nedenle, işsiz bir kişi saldırganlığını güçlü konumdaki işverene değil, kendi çocuklarına yöneltebilmektedir. (Hatunoğlu,1994).

Sonuçta engellenme-saldırganlık kuramını savunanlara göre saldırganlık sonucunda zararın verileceğinin önceden sezilmesi saldırganlık halinin ortaya çıkmasını engeller. Ayrıca engellenmeyle ortaya çıkan, engellenme tepkisinin doğuştan gelme olasılığının bulunduğunu belirterek, engellenme saldırganlık ilişkisinin insanda toplumsal davranış geliştirmesinde önemli bir rolünün bulunduğunu ifade etmişlerdir. (Hatunoğlu,1994).

c. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığın öğrenilebilir bir davranış olduğu öteden beri kabul edilen bir konudur. Hayvanlarda model oyunlarla saldırganlığın geliştirilebildiğini gösteren deneyler vardır. Bu bakış açısına göre saldırganlık da diğer toplumsal davranışlar gibi öğrenilmiş yani sonradan kazanılmış bir tutumdur. İnsan saldırganlığının kökeninde, ne şiddete yönelik içsel istek ne de engellenmeye bağlı olarak doğan saldırganlık dürtüsü bulunmaktadır. İnsanların birbirlerine karşı saldırgan tutumlar göstermelerinin nedeni:

- 1) Geçmiş deneyimleri sonucunda saldırgan davranışlar kazanmaları,
- 2) Bu türden tepkileri nedeniyle takdir görmeleri veya ödüllendirilmeleri,
- 3) Özel toplumsal ve çevresel şartlar tarafından doğrudan teşvik edilmeleridir.

(Göka,1997)

İçgüdü ve dürtü teorilerinin tersine, toplumsal öğrenme teorisi, saldırganlığa yol açan bir veya birkaç potansiyel neden olmadığını, çok çeşitli nedenlerle saldırganlığın ortaya çıkabileceğini savunur; saldırganlık davranışının altında kişinin geçmiş yaşantıları ve öğrenmelerinden birçok dışsal ve durumsal etkene uzanan geniş bir spektrumda yer alan etkenlerin yattığını öne sürer. (Göka,1997)

Bu konudaki ilginç bir bulgu, saldırganlığın ebeveyn tarafından çok şiddetli bir şekilde sergilenildiği durumlarda çocuklarda bu davranışı sürdürmeye eğilim oluşmasıdır. Diğer yandan olumlu davranışlarla ilgili pekiştireç verilmesi ve saldırgan davranışlara fazla dikkat gösterilmemesi saldırgan davranışları azaltmaktadır.(Göka,1997)

Sosyal Öğrenme Kuramcıları, saldırgan davranışları çevresel faktörlerle açıklamakta, bunda da model alma ve pekiştirme-cezalandırma süreçlerinin önemli olduğunu savunmaktadır. Çocukların davranışlarının en çok anne babaları tarafından pekiştirilip cezalandırıldığı göz önüne alındığında bu kurama göre saldırganlık davranışlarının gelişiminde anne-baba davranışlarının etkisi önem kazanmaktadır (Tuzgöl,1998).

Öğrenme kuramlarına göre, davranışlarımız, doğuştan getirdiğimiz türe özgü eğilimler ve da kalıtım yoluyla bize aktarılan kişisel özellikler tarafından şekillendirilir. İçgüdüsel gibi görünen davranışlarımız da dâhil tüm davranışlarımız, aslında, çevresel uyarıcılara verilen tepkiler sonucu gerçekleşen öğrenmelerin ürünüdür.Saldırgan davranışların öğrenme yoluyla öğrenildiği savı tüm öğrenme kuramlarında gizil olarak bulunmakla birlikte, bu tür davranışlar üzerinde özellikle duran tek kuramcı Bandura'dır (Çetinkaya,1991).

Sosyal Öğrenme kuramcıları insanın doğuştan saldırgan olmadığını saldırganlığın öğrenimsallaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bireyi saldırganlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savunmaktadırlar. Diğer kuramlarla karşılaştırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre davranışlar tarafından etkilenir. Bu dinamik görüşler insanın saldırganlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyarıcı ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc)

Taklit, bir çocuğun davranışına biçim vermede rol oynayan önemli bir süreçtir. Tüm yaşlarda ve özellikle de çocuklarda, güçlü bir başkalarını taklit etme eğilimi vardır. Ancak çocuklar her modeli aynı oranda taklit etmemekle birlikte, bazı insanları diğerlerinden daha fazla taklit etmektedir. Diğer insanlar önemli, güçlü, başarılı ve sevilen kişiler olmaları açısından bir çocuk tarafından taklit edileceklerdir. Ayrıca, çocukların en fazla taklit ettikleri kişiler en çok gördükleri kişilerdir. Bütün bu ölçütlere uyan anne-babalar, ilk yıllarda bir çocuk için temel modelleri oluştururlar. Anne- babalar hem temel pekiştirme kaynakları hem

de başlıca taklit modelleri oldukları için, bir çocuğun gelecekteki saldırgan davranışı büyük ölçüde anne-babalarının ona ve birbirlerine karşı nasıl davrandıklarına bağlıdır (Hatunoğlu,1994).

Anne-babalar bazen farkında olmadan, bazen de bilinçli olarak çocuklarının saldırgan davranışlarını pekiştirirler. Bu pekiştirme saldırgan bir davranışın övülmesi ya da onaylanması yoluyla olabileceği gibi çocuğa saldırgan davranışla istediğini elde etmeye izin verme yoluyla olabilir. Pekiştirilen bir davranışın tekrarlanma olasılığı artacağı için, saldırgan davranışları onaylanan, övülen ya da bu tür davranışla istediğini elde etmesine izin verilen bir çocuk, benzer ortamlarda, büyük bir olasılıkla aynı biçimde davranacaktır. Örneğin, bir başka çocuğun elinde gördüğü cazip bir oyuncakı sertçe çekerek alan küçük bir çocuk, bu şekilde bir geçirdiği oyuncakın kendisinde kalmasına izin verildiği takdirde, ileride istediği bir şeyi elde etmek için, büyük bir olasılıkla aynı tür bir davranış sergileyecektir (Çetinkaya,1991).

Anne-babanın pekiştirmesi ile biçimlenen saldırgan davranışlar, daha sonra arkadaş, öğretmen ve diğer bireylerden oluşan çevre tarafından pekiştirilerek bir davranış biçimine dönüşmektedir. Anne-babalar ya da öğretmenler çocuğun saldırgan davranışlarını onaylamasalar bile, bazen azarlayarak bazen de davranışlarını değiştirmeye çalışarak onu disiplin odağı haline getirmektedirler. Yetişkinlerin dikkatini çekmek isteyen bir çocuk için azarlanma bile saldırganlığı pekiştirebilmektedir (Tuzgöl,1998).

Sosyal öğrenme kuramında, saldırganlığın çeşitli vasıtalar yoluyla desteklendiğini, cezalandırma ve mükâfatlandırmanın önemli rol oynadığını belirtilmiştir. Sosyal öğrenme kuramcılarının göre saldırgan davranışları için bir çocuğu cezalandırmak ona saldırgan olmayı öğretmenin etkili bir yöntemi olarak düşünülebilir. Fakat ceza genellikle, tam tersi bir etkiye de neden olmaktadır. Ceza, saldırgan davranışın gelecekte yinelenme olasılığını azaltmalıdır. Çocuğun kız kardeşine vurursa cezalandırılacağını öğrenir, bu yüzden kardeşine vurmayarak kendini kurtulur. Daha genel olarak, karşılığında ceza göreceğini düşündüğü sürece saldırgan olmayacaktır. Anne-babalar bu yalın ilişkinin farkındadırlar ve çocukları dövüşmekten ve saldırgan alıkoymak için onu kullanırlar. (Hatunoğlu,1994).

Anne-babaları ilgilendirdiği kadarıyla, ceza istenen bir etkiyi göstermek eğilimindedir. Devüştüğü için cezalandırılan bir çocuk, evde daha az saldırgan olma eğilimindedir. Ev, cezalandırılma tehlikesinin en yüksek olduğu yerdir ve bu nedenle de, ceza tehdidinin en güçlü engelleyici (önleyici) etkiye sahip olduğu yerdir. Ne var ki, çocuk evden uzak olduğunda durum oldukça farklıdır. Evde, saldırganlığı için şiddetle cezalandırılan bir çocuk, evden uzakta daha az cezalandırılan bir çocuktan daha saldırgan olma eğilimindedir (Erimoğlu,1994).

Sosyal öğrenme kuramının saldırganlığın anlaşılması ve açıklamasına önemli katkıları olduğu açıktır. Kuram her şeyden önce, saldırganlığın nedenlerini pekiştirme ve taklit yoluyla öğrenme gibi test edilebilir kavramlarla açıklamaktadır. Ayrıca, saldırgan davranışların öğrenme yoluyla kazanıldığını savunduğu için, bu tür davranışlar açısından gözlenen bireysel farklılıkları da bu kuram çerçevesinde kolayca açıklamak mümkündür. Diğer yandan, içgüdü kuramları ile karşılaştırıldığında, sosyal öğrenme kuramı saldırganlığın önlenmesi ya da kontrol edilmesi konusunda daha iyimser bir tablo ortaya koymaktadır. Çünkü, saldırgan davranışların öğrenildiğini kabul etmek, aynı zamanda bu davranışların kazanılmasının engellenebileceğini ve kazanılmış olan davranışların söndürülebileceğini kabul etmek anlamına gelmektedir (Çetinkaya,1991).

3. Saldırganlık Çeşitleri

Erich FROMM(1995)'a göre saldırganlık "Kırıcı saldırganlık: Zalimlik ve Yıkıcılık" ve "Yıkıcı Saldırganlık: Ölüseverlik" diye iki guruba ayrılmaktadır.

a. Kırıcı Saldırganlık: Zalimlik ve Yıkıcılık

Yıkıcılık iki biçimde ortaya çıkmaktadır kendiliğinden ve karakter yapısına bağlı olarak. Birincisiyle anlatmak istenilen, her zaman anlatıma kavuşturulmasalar da karakterde mevcut olarak bulunan yıkıcı özelliklerin tersine, olağandışı koşulların harekete geçirdiği durumdaki (bastırılmış olmaları gerekmez) yıkıcı tepilerin patlamasıdır. (Fromm,1995:7)

(1) Kendiliğinden Biçimler

Yıkıcı patlamaların kendiliğindenliği, hiçbir neden olmadan patlak vermeleri anlamında değildir. Birincisi, her zaman bunları kışkırtan dış koşullardır; örneğin savaşlar, dinsel ya da siyasal çatışmalar, yoksulluk, kişinin aşırı ölçüde sıkılması ve kendini önemsiz duyumsaması bu dış koşullardandır. İkincisi, öznel nedenler vardır: Hindistan da olduğu gibi, ulusal ya da dinsel anlamda aşırı küme özseverliği, Endonezya'nın bazı bölgelerinde olduğu gibi kendinden-geçme durumuna yatkınlık. Birdenbire boy gösteren şey insan doğası değil, insanın süregelen koşulların beslediği ve beklenmedik yaralayıcı olayların harekete geçirdiği gizli güçtür. Görüldüğü kadarıyla, söz konusu kışkırtıcı etmenler olmaksızın bu topluluklardaki yıkıcı enerjiler uyuşuk durumdadır ve yıkıcı karakter'de olduğu gibi sürekli olarak gösteren bir enerji kaynağı değildir. (Fromm,1995:7)

a) Kinci Yıkıcılık

Kinci yıkıcılık, bir kişiye ya da özdeşleştiği topluluğun üyelerine çektirilen yoğun ve tahakküm acıya gösterilen kendiliğinden bir tepkidir. Olağan savunucu saldırganlıktan iki anlamdan ayrılır: (1) zarar verildikten sonra meydana gelir, bu yüzden de tehdit edici bir niteliğe karşı bir savunma değildir; (2) çok daha büyük bir yoğunluktadır ve sık sık zalim, tahakküm susamış, doyurulmaz niteliktedir. Kinin bu özel niteliği, "öç ateşi" terimiyle dilde de yansımaları bulur. (Fromm,1995:7)

b) Esrik Yıkıcılık

Güçsüzlüğünün ve soyutlanmışlığının ayırıcılığı olmaktan acı çeken insan, kendinden-geçme durumuna benzeyen bir esrime ("vecde gelme") durumu gerçekleştirerek varoluşsal birliğini omuzlarından atmaya, böylece de kendi içinde birliğe ve doğayla birliğe yeniden ulaşmaya çabalayabilir. Bunu gerçekleştirmenin birçok yolu vardır. Çok kısa süren böyle bir

durumu, cinsel eylem yoluyla doğa sağlar. Bu yaşantının, eksiksiz yoğunlaşma ve anlık kendinden-geçişin doğal ilk örneği olduğu söylenebilir. Bu yaşantı, cinsel eyleme katılan her iki eşi de kapsayabilir; ama çoğunlukla, birbirlerine verdikleri (ve genellikle aşk olarak duyumsanan) hazdan dolayı karşılıklı şükran duygusu besleyen eşlerin her birisi için özsever bir deneyim olarak kalır. (Fromm,1995:7)

Kendinden-geçme durumuna ulaşmanın başka ortak yaşamsal, daha kalıcı ve daha yoğun yollarıda vardır. Bunlara, sözgelimi esrime dansı gibi dinsel törenlerde, uyuşturucu kullanımında, çılgınca cinsel eğlencelerde ya da kişinin kendi başına gerçekleştirdiği durumun etkisine değer bir örneği, Bali'de yapılan kendinden-geçme törenleridir. (Fromm,1995:7)

Saldırganlık olgusuyla ilişkileri bakımından bu törenler özellikle ilginçtir çünkü bu dinsel dansların birisinde, dansa katılanlar bir kris (özel bir hançer çeşidi) kullanırlar ve kendinden-geçme durumunun doruğuna Ulaşıncı, bu hançeri kendilerine (zaman zaman da birbirlerine) saplarlar. (Fromm,1995:9)

c) Yıkıcılığa Tapınma

Bir kişinin tüm yaşamını sürekli olarak nefrete ve yıkıcılığa adanması, Esrik yıkıcılığa birçok bakımdan benzer. Bu durum, kendinden-geçmedeki gibi anlık bir durum olmamakla birlikte, kişiyi tümüyle denetim altına alır, onu tek bir ereğe -yıkma ereğine- tapınma yolunda yönlendirici işleve sahiptir. Bu durum, yıkım tanrısına sürekli biçimde tapmadır; denebilir ki, bu tanrının sadık bendesi, tüm yaşamını tanrısına adanmıştır. (Fromm,1995:13)

(2) Karakter Yapısına Bağlı Olarak: Sadistlik

Kendiliğinden oluşan, geçici nitelikteki yıkıcılık patlamaları olgusu öyle çok yönlüdür ki önceki sayfalarda yer alan tasarımsı önerilerin ortaya koyduğu anlayıştan daha kesin bir anlayışa ulaşmak için, daha pek çok incelemenin yapılması zorunludur. Öte yandan, karaktere bağlı yıkıcılık biçimlerine ilişkin veriler daha bol ve daha kesindir; bu verilerin, bireyler üzerinde yapılan uzun süreli ruhçözümsel gözlemlerden ve günlük yaşamla ilgili gözlemlerden elde edildiğini, dahası, bu karakter biçimlerini üreten koşulların nispeten verişik ve uzun süreli olduğunu dikkate alırsak bu bolluk ve kesinlik şaşırtıcı değildir. (Fromm,1995:16)

Sadistliğin niteliğiyle ilgili iki geleneksel kavram vardır; bu kavramlar bazen ayrı ayrı, bazen de birlikte kullanılır. Bu kavramlardan birisi, bu yüzyılın başında von Schrenk-Notzing'in türettiği "algolagnia" (*algos*, "acı"; *lagneia*, "arzu, düşkünlük") teriminde anlatıma girer. Von Schrenk-Notzing, etkin algolagniyayı (sadistliği) edilgin algolagniadan (mazoşistlikten) ayırıyordu. Bu anlayışa göre, sadistliğin özü, belirli bir cinsel etmenin söz konusu olup olmadığına bakılmaksızın; acı verme arzusudur. (Fromm,1995:19)

Öteki kavram, sadistliği, temelde cinsel bir olgu olarak -Freud'un (ilk başlardaki aşısınca evresinde) kullandığı terimlerle söylersek, cinsel arzunun kısmi bir dürtüsü olarak girer ve cinsel çabalarla hiçbir açık ilişkisi olmayan sadistçe özlemleri, bilinçdışı biçimde bu çabalarca güdülenen özlemler olarak açıklar. Böylesi cinsel güdüler çıplak gözle görülemediği için bile, zalimliğin itici gücünün cinsel özlem (libido) olduğunu kanıtlamak için pek çok aşısınca ruhçözümsel çaba gösterilmiştir. (Fromm,1995:21)

Bu, mazoşistlikle birlikte cinsel sadistliğin, en sık rastlanan ve en çok bilinen cinsel sapkınlıklardan birisi olduğunu yadsımak anlamına gelmez. Bu sapkınlığa düşmüş kişilerde sadistlik, cinsel uyanma ve boşalmanın bir koşuludur. Bu sapkınlığın sınırları, bir anlamda -sözgelimi onu döverek- bedensel acı verme isteğinden tutun da onu aşağılamaya, vurmaya ya da başka biçimlerde kesin boyun eğişe zorlamaya kadar uzanır. Bazen

sadist, cinsel yönden uyanmak için yoğun acı verme ve eziyet yapma gereksinmesi duyar; ancak de küçük bir doz istenen etkiyi yaratır. Cinsel coşkunun uyanması için çoğu kez sadistçe bir düşlem yeterlidir ve karlılarıyla olağan cinsel birleşmede bulunan ama eşlerince sevilmediği halde, cinsel yönden uyanmak için sadistçe bir düşleme gereksinme duyan erkeklerin sayısı hiç de az değildir. (Fromm,1995:7-23)

b. Kıyıcı Saldırganlık:Ölüseverlik

"Ölüseverlik"(necrophilia = ölü sevgisi) terimi, genellikle yalnız iki tür olguyu anlatmakta kullanılmıştır: (1) cinsel ölüseverliği, bir başka deyişle, bir erkeğin bir kadın cesetiyle cinsel birleşimde bulunmak ya da başka türlü bir cinsel ilişki kurmak için duyduğu isteği ve (2) cinsel olmayan ölüseverliği, bir başka deyişle, cesetlerle uğraşmak, cesetlere yakın olmak ve cesetleri seyretmek için duyulan isteği, özellikle de cesetlerin organlarını ayırmak için duyulan isteği. Ama bu terim, genellikle karakterden kaynaklanan bir tutkuyu anlatmakta kullanılmıştır: oysa ölüseverliliğin daha açık ve daha yeğin davranışlarının yeşerdiği toprak bu tutkudur. Geleneksel anlamdaki ölüseverliğin bazı örneklerine bir göz atmak, hemen göze çarpmayan ölüsever karakterin saptanmasını kolaylaştıracaktır. (Fromm,1995:79)

Von Hentig, ölüseverliğin genellikle sanıldığından çok daha yaygın olduğu konusunda bazı yazarlarla-örneğin, alıntılar yaptığı T. Spoerri (1959) ile aynı kanıyı paylaşıyor. Ama cinayetsizlikle ilgili nedenlerden dolayı, bu sapıklığın doyum olanakları çok sınırlıdır. Cesetlere yaklaşma ve böyle bir sapıklığı ortaya koyma olanağına sahip olan insanlar, yalnızca mezar kâncılar ve morg görevlileridir. Bu nedenle, verilen örneklerin çoğunun bu gruba giren kişilerle ilgili olması şaşırtıcı değildir. Elbette, bu mesleklerin, nitelikleri gereği, ölüseverlikten çekmeye elverişli olduğu da söylenebilir. Kuşkusuz katiller de ölüsever eylemlerde bulunma olanağına sahiptirler. Ama cinayetin göreceli olarak seyrek meydana geldiğini göz önüne aldığımızda, "şehvet cinayeti" 'olarak sınıflandırılan bu tür bazı olayları bir yana bırakarak, bu grupta ölüseverlik olaylarına sık rastlamayı bekleyemeyiz. Ama Von Hentig,

aktardığı birçok örnekte, mezarları kazıp cesetleri çıkaran, kaçırarak ve ölüsever açlıklarını gidermek için cinsel amaçla kullanan başka kişilerden de söz etmektedir. Öyleyse şu sonuç kaçınılmaz görünmektedir: Ölüseverlik, elinde bol fırsat bulunanlar arasında, göreceli olarak sık görüldüğü için, böyle bir fırsattan yoksun olan başka birçok kişide de en azından düşlem olarak ya da pek dikkat çekici olmayan başka biçimlerde ortaya konmuş olarak bulunmaktadır. (Fromm,1995:80)

Fromm(1995),Alıntı:J.P. de River(1956)'in aktardığı bir olay, yirmi bir yaşındaki bir genç görevlisiyle ilgilidir. Söz konusu görevli, bir kıza âşık olmuş ve kızın sağlığı bozuk (kızın veremi) olduğu için onunla yalnız bir kez cinsel birleşimde bulunmuştur. Bu görevli anlatmaktadır: "Sevgilimin ölümünün yarattığı sarsıntıyı hiç üzerimden atamadım ve her mastürbasyon yapışında, ölü sevgilimle cinsel ilişkide bulunduğumu düşünüyorum." De River'in raporu şöyle sürmektedir: (Fromm,1995:80)

Sevgilisinin ölümü üzerine, onun beyaz kefen içinde yatışını gören bu genç, duygusal anlamdan öyle yıkıldı ki, bir ağlama nöbetine tutuldu; tabutun yanından onu güçlükle uzaklaştırdılar. Bu kez de sevgilisiyle birlikte tabuta girmek için dayanılmaz bir istek duydu; gerçekten sevgilisiyle birlikte diri diri gömülmek istiyordu. Böylece, cenaze töreninde kılıflara yol açtı, o zaman ailesi de dâhil herkes bunun, sevgilisinin toprağa verilmesinden kaynaklı büyük üzüntünün sonucu olduğunu düşündü. Ama bu genç bunun bir tutku nöbeti olduğunu ve ölüyü görünce içinde uyanan büyük bir cinsel dürtünün her yanını sardığını kendisi yavaş yavaş kavramaktadır. O sıralarda, bu genç, liseyi daha yeni bitirmişti ve tıp fakültesine girmesine izin vermesi için annesini razı etmeye uğraşıyordu; ama yeterli parasal kaynak bulunmadığı için bunu gerçekleştirilemedi. Ama kendi isteği üzerine cenaze kaldırma ve mumyalama konusunda öğrenim veren bir okula girmesine annesi izin verdi; çünkü bu şekilde öğrenim çok daha ucuz ve kısaydı. (Fromm,1995:81)

D.W.(Şahsın sadece ad soyadının ilk harfleri verilmiştir) sonunda kendisini en mutlu mesleği bulduğunu kavrayarak bu okulda çok sıkı çalıştı. Mumyalama odasındaki cesetlerine her zaman yoğun bir ilgi gösteriyor ve sık sık da bir kadın ölüsüyle cinsel birleşimde bulunmak için büyük istek duyuyordu. Bunun yanlış bir şey olduğunu kavrayıyor ve kendisi arzuyu kafasından atmak için büyük çaba gösteriyordu. Ancak bir gün, öğreniminin sonuna yakın, bir genç kızın ölüsüyle bir odada yalnız kaldığı zaman, ölü kurbanının

...lar da öyle elverişliydi ki kendini koyverdi. Bu fırsattan yararlandı ve ayıp yerlerini ... erkeklik organını ölü kızın kalçasına değdirdi. Artık öyle çok uyanmıştı ki, kendini ... kaybederek cesedin üzerine atladı ve ağzını kadavranın ayıp yerlerine dayadı. ... belirtiğine göre, bu onda öyle büyük bir cinsel uyanma sağladı ki, sonunda ... Ondan sonra, büyük bir suçluluk duygusuna ve korkuya -öğrenci arkadaşlarınca ... korkusuna- kapıldı. Bu olaydan kısa bir süre sonra okulu bitirdi ve bir orta batı ... morg görevlisi olarak işe girdi. Morg görevlileri kadrosunda aday görevli olarak ... kendisinden sık sık geceleyin morgda tek başına kalması isteniyordu. DW. şunları ... "Yalnız kalma olanağından dolayı çok hoşnuttum; çünkü ölülerle yalnız kalma ... bir cesetle cinsel ilişki girişiminde bulunmak için bol bol fırsat elde etme özlemi ... bakımından öteki adamlara hiç benzemediğimi anlamıştım-bu sevgilimin ölümünden ... içinde var olduğunu kavradığım bir duyguydu." (River,1956. Aktaran: Fromm,1995:81)

DW. morgda çalıştığı iki yıl içinde, bebeklerden tutun da yaşlı kadınlara kadar değişik ... düzinelerce kadın cesedi üzerinde çeşitli sapıklıklar uygulayarak bu cesetleri kötü ... için kullandı. Çoğunlukla cesetlerin memelerini emerek ve ayıp yerlerini öperek ... bu eylemlerden sonra çok uyandığı için, ölülerin üzerine çıkıyor ve insanüstü bir ... cinsel birleşme eyleminde bulunuyordu. Morgdaki kadın cesedi sayısına bağlı olarak. ... hafta dört ya da beş kez bu tür eylemlerde bulunuyordu. (River,1956. Aktaran: ... 1995:82)

Bir keresinde on beş yaşındaki bir genç kızın cesedinden öyle etkilenmişti ki ... sonraki ilk gece bu kızın ölüsüyle yalnız kaldığında. bir miktar kanını içmişti. Bu ... cinsel yönden öyle uyarmıştı ki sidik yoluna bir lastik boru sokup sidik torbasından kızın ... emdi. Şimdi daha ileri gitmek için gitgide daha dayanılmaz bir istek duyuyor ve kızı ... yutabilse -yiyip bitirebilse-, hatta vücudunun bir parçasını çiğneyebilse büyük bir ... ulaşacağını hissediyordu. Bu isteğe karşı koyamıyordu ve yüzüstü çevirerek makada ... yerden kaba etlerini ısırdı. Ondan sonra kadavranın üstüne çıkarak arkadan ilişkide ... (River,1956. Aktaran: Fromm,1995:83)

Bu olay, birkaç nedenden dolayı özellikle ilginçtir. Birinci ve en açık neden, ölüseverliği ölüyiyicilik ve dışkıl kösnüllükle birleştirmesidir. Bunun kadar açık olmayan ikinci nokta, sapıklığın başlangıcında yatar. Öykünün yalnızca sevgilisinin ölümüne kadar olan bölümü biliniyor olsaydı, bu kişinin davranışı, sevgilisine duyduğu büyük sevginin bir anlatımı olarak yorumlanabilirdi. Ama öykünün geri kalanı, sapıklığın başlangıcına çok değişik bir ışık tutmaktadır: Bu kişinin duyduğu ayrım gözetmez ölüsever ve ölüyiyici arzulara, sevgilisine duyduğu sevginin neden olduğunu söylemek zordur. Bu kişinin "yasl" davranışının sevgi anlatımı değil, ölüsever arzularının ilk belirtisi olduğunu varsaymak mantıklı görünüyor. Ayrıca sevgilisiyle yalnız bir kez cinsel birleşmede bulunmasına da kızın tutarlı gerekçe gösterilemez herhalde. Bu kişinin, ölüsever eğiliminden dolayı, canlı bir bedenle cinsel birleşmede bulunmaya pek arzu duymaması daha akla yatkın bir açıklamadır. (Fromm, 1995: 83)

4. Şiddet

İnsan psikolojisinde evrensel olarak varlığı kabul edilen ve cinsellikle birlikte en güçlü dürtülerden biri olan saldırganlık ve onun sonucu şiddet, toplumda pek çok boyutta gerçekleştirilen bir olgudur. Şiddet içgüdüsel olarak var olan ve çevre etkenlerden kaynaklanan bir davranış olarak görülür. Şiddete yol açan temel etkenler anne, baba, çocuk, aile ilişkisi, sosyallerdir sürdürülen şiddet içeren davranışlardır. Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler şiddet oluşumunda rol oynarlar. Her geçen gün şiddetin günlük yaşamımızda daha çok yer alması görülmektedir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Şiddetin bu denli yoğun olarak günlük yaşamda yer alması da şiddetin kanıksanmasına yol açmaktadır. Şiddet ayrıca bir problem çözme aracı olarak kullanıldığından, bu kanıksama şiddetin birçok boyutta kullanılmasına ve çok çeşitli sosyallerde karşımıza çıkmasına neden olmaktadır. Son yıllarda yoğun olarak çalışılan şiddetin farklı sınıflamaları bulunmaktadır. Şu sınıflama genel olarak kabul gören bir sınıflamadır: (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Tepkisel şiddet

Saldırgan şiddet

Kadına yönelik şiddet

Aile içi şiddet

Çocuğa yönelik şiddet

Yaşlılara yönelik şiddet

İntihar (kişinin kendine yönelik şiddeti) (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

a.Tepkisel Şiddet

Uygulamada önemli olan şiddet türü tepkisel şiddet'tir. Tepkisel şiddetten, bir insan kendisinin ya da başkasının, yaşamını, özgürlüğünü, onurunu ve malını, korumak için kullandığı şiddeti anlıyoruz. Bu şiddet korkudan doğar; bu yüzden de en çok rastlanan şiddet biçimidir. (Fromm, 1974:21).

Çoğu zaman tehdit edilme duygusu ve bunun yol açtığı tepkisel şiddet gerçeklikten değil, insan zihninin bulandırılmasından doğar; siyasal ve dinsel önderler toplum tarafından tehdit edildiklerine inandırarak yandaşlarında tepkisel düşmanlıktan doğan öznel bir karşı koyma duygusu yaratırlar. (Fromm, 1974:22).

Tepkisel şiddetin bir başka biçimi de engellemelerden doğan gerginlikte ortaya çıkar. Herhangi bir istekleri ya da gereksinimleri engellendiği zaman insanlarda, çocuklarda erginlerde saldırgan davranışlar görürüz. Bu türden saldırgan davranışlar engellenen amaca şiddet kullanarak ulaşma yolunda çoğu zaman boşa çıkan girişimlerdir. (Fromm, 1974:22)

Bunun yok etmek amacıyla değil yaşamak amacıyla girişilen bir saldırganlık olduğu açıktır. Gereksinmelerin ve isteklerin engellenmesi bir çok toplumda bugüne dek süregeldiğine göre şiddetin ve saldırganlığın sürekli olarak yaratılmasında ve sergilenmesinde şaşılacak bir şey yoktur (Fromm, 1974:23).

b.Saldırgan Şiddet

Bir kişinin başkasına zarar verme, yaralama veya öldürme amacına yönelik, fizik kuvvet uygulayarak yaratılan, ölümcül olabilen kişisel saldırganlıktır. Saldırgan şiddetin en uç noktası cinayettir. Cinayet, bir kişinin başkasına yönelik yaralama veya öldürme amacı ile yapıldığı ve sonuçta ölümün meydana geldiği olaylardır. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Öldürme olayları bazen kendini savunma ya da ihmale bağlı olarak meydana gelen olaylar şeklinde de görülmektedir. Saldırgan şiddet olguları adli tıbbın en çok karşılaştığı olgulardan birisini oluşturmaktadır. Çünkü adli tıp temelde zorlamalı ölümleri incelemektedir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Saldırgan şiddet sonucu ortaya çıkan kişiye yönelik şiddet olguları yaralama veya öldürme olarak karşımıza çıkmaktadır. Öldürücü olmayan saldırgan şiddet 4 sınıfa ayrılarak sınıflandırılır: Basit saldırganlık, planlanmış saldırganlık, ırza geçme, hırsızlık. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

(1) Basit saldırganlık

Silah veya alet olmadan yapılan, kişide küçük lezyonlar yaratan olaylardır. Bunlar yaralar ile ekimozlardır. Başka bir tanımla ayaktan tedavi ile iyileşen olgular olarak da tanımlanabilir. Küçük bir problemin büyütülmesinden ortaya çıkabilen küçük çapta tartışma konuları bu tip olaylara örnektir (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

(2) Planlanmış saldırganlık

Üç şekilde meydana gelebilir:

- a. Bir silahla yapılan saldırılar: Burada yaralanma olabilir veya olmayabilir.
- b. Silahsız yapılan ama önemli hasarlara yol açan saldırılar: Diş kaybı, kemik kırığı, iç organ yaralanmaları, bilinç kaybı ya da teşhisi konamayan ama hastanede yatmayı gerektiren lezyonların olduğu durumlardır.
- c. Silahla yapılan planlanmış saldırılar: Bu konuda yapılan çalışmalar, saldırı ve cinayeti genellikle aynı davranış grubunda değerlendirmekte ve cinayeti tam bir saldırı olarak tanımlamaktadır.

(3) Irza Geçme

Irza geçme, kişinin rızası dışında cinsel ilişkide bulunulmasıdır. Genelde erkek kadına ve kız-erkek çocuklara doğru yapılan bir eylemdir. Çok nadir de olsa, erkekler de erkeklere tecavüz edebilir. Tecavüz bir insanlık suçu olarak kabul edilir. (www.sourtimes.org/show.asp)

(4) Hırsızlık

Yazılı kanunlar ya da toplumsal meşruiyet düzeyinde mülkiyeti kendine ait olmayan bir şeyi izinsizce alıkoyma, kullanma, nesneden menfaat temin etme işidir. Dünyanın en eski mesleklerinden biri sayılabilecek hırsızlık, destan, masal, film gibi yazılı, sözlü yahut görsel anlatı kahramanlarının mesleklerinden biri olagelmıştır. Birçoklarınca dolandırıcılık ile karıştırılabilir. Hırsızlık hem meydana geliş biçimi hem de etkileri ile bu kavramlardan ayrı tutulmalıdır. (www.sourtimes.org/show.asp)

5. Şiddetin Ortaya Çıkış Nedenleri

Şiddet konusunda çalışmalar yapan araştırmacılar öncelikle şiddet davranışlarının anlaşılabilmesi için antropolojik boyutun incelenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Şiddet davranışının incelenmesinde antropolojik boyutun önemli yeri bulunmaktadır. (Polat, 2001:7).

Toplumsal etkileşimin dışında özellikle insan doğasının şiddetle ilişkisi burada temel faktör olarak rol oynamaktadır. İnsanın doğasında şiddet dürtüsünün bulunması ve buna bağlı şiddet davranışının anlaşılabilmesi için nörofizyolojik boyut, etyolojik faktörler, psikolojik süreçlerin incelenmesi ve bunların ışığında şiddet davranışının araştırılması gerekmektedir. Şiddetin özellikle saldırganlık ve saldırı boyutlarının anlaşılmasında antropoloji temel rol oynamaktadır (Polat, 2001:7).

Şiddetin nedenleri üzerinde farklı görüşler bulunmaktadır. Ama tüm nedenlerin ve biyolojik, psikolojik, sosyolojik faktörlerini incelenmesi ile kurbanlar ve saldırganlar hakkında bilgi edinilebilir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

a- Biyolojik Yaklaşım: Biyolojik faktörlerin incelenmesinde öne sürülen yaklaşım, bu tür suçu işleyenlerin ve olay kurbanlarının çoğunun genç erkekler olmasının şiddetin, erkeklik hormonu ve yaşın getirdiği biyolojik değişimlerle ilgisi olduğunun göstergesi sayılabileceği şeklindedir. Yapılan çalışmalarda, artan yaşla birlikte saldırganlığın azalmasının bunu destekleyen bir faktör olarak görülmesine karşın, bunun doğru olarak kabul edilmesini sağlayacak veriler bulunmamaktadır. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

b- **Psikolojik Yaklaşım:** Psikolojik yaklaşım ise bu konuda iki teori öne sürmektedir. Bunlardan birisi sosyal öğrenme teorisine göre, bu tür davranışların taklit yoluyla öğrenildiğidir. Gelişimsel teoriye göre ise şiddeti azaltan etkenler olduğu sürece, öğrenme olasılığının da azaldığı şeklindedir. Bu etkenler; çocuk ile onu yetiştiren ,arasındaki sevgi bağı, istismardan ve aşırı sert disiplinden uzak bir çocukluk dönemi ve esnek bir iç kontrolü güçlendiren deneyimlerin varlığıdır. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

c- **Sosyolojik Yaklaşım:** Sosyolojik yaklaşıma göre 4 temel grupta şiddetin yaşanması gerekir. Bunlar; Kültürel, yapısal, ilişkisel ve ekonomik etkenlerdir. Kültürel nedenlere göre, şiddetin toplumda kimi durumlarda ve belli kişilere karşı kullanımının kabul gördüğünü ve bu çarpık yargının kuşaktan kuşağa aktarıldığı savunulmaktadır. Yapısal neden, yoksulluğun ve olanaksızlıkların insanları kanuni olmayan yollardan isteklerine ulaşmaya zorladığını öne sürmektedir. İlişkisel yaklaşımda ise şiddetin bir dizi tahriksel davranış ve sözler sonucunda ortaya çıktığı teorisi öne sürülmektedir. Buna göre, eğer ortamda şiddete yönelik davranışlar varsa, bunu gören diğer kişiler de bundan etkilenerek aynı davranışa yönelecektir. Ekonomik yaklaşım, kişilerin şiddet sonucunda elde edeceklerinin kâr ve zarar hesabı yaparak, bu tür davranışlara yöneldiklerini öne sürmektedir. Eğer kişi yapacağı davranışın, kendisine kâr zarar bazında yararlı olacağını düşünürse bu tip davranışa yönelecektir. Şiddet vakitlerinin daha çok alkol ve uyuşturucu bağımlılarında, kendilerine bu maddeleri elde etmek için yaptıkları gözlenmektedir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

6. Şiddetin Psikolojisi

Şiddet ve saldırganlık ile ilgili çok farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bir kısmı akıl sapma, hastalık olarak ele alırken bir kısmı ise toplumsal etkileşime bağlı ortaya çıkan davranışlar olarak değerlendirmektedirler. Saldırganlığı açıklamaya yönelik davranışçı (behaviorist) akımın temeli kızgınlık ve saldırganlık tepkilerine yol açan etkilerin şiddete yol açtığına dayanmaktadır. Örnek olarak da hareket olanaklarından, yiyecekten veya içecekten yoksun bırakılan, genel anlamda kısıtlamalarla karşı karşıya kalan çocuklarda hiddet belirtilerinin görülmesi verilebilir. Aşırı etkiler ve ağır tahrikler de saldırganlık nedenleridir (Pöster, 2001:11).

Genel olarak kin, nefret, öfke gibi duygu durumlarının anlatılması, dışarıya yansıtılması saldırganlığı, şiddet eylemlerini içeren davranış kalıplarıyla olur. Bu tür anlatım biçimi bebekler ve küçük çocuklar için doğaldır. Çocukluk döneminde hoşnutsuzluk ve öfke verme, ısırma, tepinme, bir nesnenin atılması biçiminde doğrudan dışarıya vurulur. Yaş ilerleyip çocuk toplumsallaştıkça, bu tür anlatım biçimi, kimi kez denetim altına alınır, kimi kez de yön değiştirerek ortaya çıkar. Annesine, babasına, çevresinde bulunan diğer insanlara kızan çocuk, oyuncaklarına, ev eşyalarına yönelttiği saldırganlıkla hoşnutsuzluğunu, öfkesini açıklar. (Köknel, 1996:131).

Genellikle öfke ve saldırganlık birbiriyle yakın bağlantısı olan kavramlardır. Saldırganlığa ilişkin öğretiler, kuramlar varsayımlar, öfke için geçerli olduğu gibi, bunun terside doğrudur. Öte yandan öfkeli ve kızgın olmak, saldırgan bir davranış için gerekli olan genel haberdarlık ve hazırlık durumunun son aşaması olarak kabul edilmiştir. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyinde, kızgınlık ve öfkeden başka, değişik derecelerde kin, nefret, düşmanlık, gibi bütün yok edici duygular da bulunabilir. Bütün bu duygular öfke gibi saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin tetiğini çeker (Köknel, 1996:131).

Psikolojik kuramlardan bazıları saldırganlığın öğrenilmesinde örneklerin önemini vurgulamaktadırlar. Saldırganlık ve şiddet duygusal yükü fazla birtakım örnekler yolu ile öğrenildiği kabul edilmektedir. Buna en tipik örnek genç suçluların çoğunun, çocukluklarını geçirdikleri aile çevrelerinde dayak veya şiddet gördüklerinin saptanmasıdır. (Köknel, 1996:19).

Bu konuda önemli araştırmalar yapan Bandura basında yayınlanan saldırgan davranışın örneklerinin çocuklar üzerinde yaptıkları etkiye dikkat çekmektedir. Saldırganlık modelit yoluyla, ya saldırgan içgüdülerin serbest kalmasıyla, ya geçmişte oluşmuş saldırgan davranış eğilimlerinin su yüzüne çıkmasıyla ya da genel tahrik unsurunun artmasıyla oluşmaktadır. (Köknel, 1996:19).

7. Saldırganlık ve Şiddetin Kaynağı

Bireysel ve toplumsal kargaşa, saldırgan davranışların ve şiddet eylemlerinin kaynağıdır. Bu kaynak, insanlık tarihi boyunca saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleriyle beslenmiştir. Sonuç olarak, kargaşa, saldırganlık ve şiddet etki-tepki biçiminde birbirini beslemiştir. Saldırganlık (mütecavizlik) (agresyon) canlıların temel içgüdülerinden, dürtülerinden biridir. Belirli ölçüler içinde saldırganlık, yaşamı sürdürmek için gerekli olan davranışların kaynağı ve itici gücüdür (Köknel, 1996:20).

Tüm soyut kavramlar gibi saldırganlık ve şiddet kavramlarının da tanımlanması, hem zor hem de çok kolaydır. Zorluk ve kolaylık, bu kavramların sınırlarının kolaylıkla genişletilerek, içeriklerinin bulanıklaştırılabilmesinden gelmektedir. Kavramlar konusunda belirsiz bir tutum, işimizi zorlaştırmakla kalmayıp bir kavram kargaşasına yol açarak şiddeti, nedenlerini ve sonuçlarını net bir şekilde ele almamıza da engel olabilir. Bu nedenle biz, saldırganlık ve şiddet derken bu kavramların bilinen ve çoğu bilimci tarafından paylaşılan tanımlarını kullanacağız. Buna göre saldırganlık, "başka bir insana zarar vermeye, acı verilmeye veya yaralamaya yönelik herhangi bir tür davranışa verilen ad"dır. Şiddet de benzer anlamda kullanılan bir kavram olarak "güç kullanmak, baskı uygulamak, başka insanlara zarar vermeye ve yaralamaya dönük hareketler" anlamına gelmektedir. (Göka,1997)

Şiddet, sadece birey ölçeğinde ele alındığında, bireyin artmış saldırganlık dürtüleri ile zihinsel kontrol düzenekleri arasındaki denge bozulduğunda gündeme gelir. Bireyin saldırgan dürtüleri ve şiddet fantezileri olabilir, fakat bunlar kişi kontrolünü yitirmedikçe eyleme dönüşmezler; böylelikle bir şiddet problemi ortaya çıkmamış olur. Organik veya sinirsel bozukluklar ile çevresel ortamdan gelen uyaranlar, saldırganlığı ortaya çıkaran dürtüleri şiddetlendirirken, beyindeki kimi kimyasal bozukluklar ve kişinin ruhsal dünyasının kolayca kontrol edilebilme özelliği göstermesi, kontrol sistemini zayıflatır.(Göka,1997)

Birçok araştırmacı, şiddet eylemlerini biçimleyen güçleri anlamaya ve bu yolla kimin şiddet gösterebileceğini öngörmeye çalışmışlardır. Şiddeti öngörmekte kullanılan ve bu araştırmalarda elde edilen tek tek bireylere ait bulguların en bilinenleri şunlardır:

- 1) Yüksek düzeyde zarar verme niyeti,
- 2) Kurbanın varlığı,
- 3) Sık ve açık tehditlerde bulunma,
- 4) Somut plan yapma,
- 5) Şiddet araçlarına kolaylıkla ulaşabilme imkanı,
- 6) Kontrolü yitirmeye dair önceki yaşamından sağlanan bilgi,
- 7) Devamlı öfke, düşmanlık veya küskünlük duyguları,
- 8) Şiddeti seyretmekten hoşlanma,
- 9) Merhametsizlik,
- 10) Kendisini kurban olarak görme,
- 11) Otoriteye küsme,
- 12) Çocuklukta kötü muamele ve yoksunluk,
- 13) Evde sıcaklık şefkat ve ilgi azlığı,
- 14) Erken anababa kaybı,
- 15) Çocuklukta yangın çıkarma, yatak ıslatma ve hayvanlara zalim davranma,
- 16) Daha önceden şiddet eylemlerinde bulunmuş olma,
- 17) Dikkatsiz ve tedbirsiz araba kullanma. (Göka,1997)

8. Kişilik Ve Saldırganlık Arasındaki İlişki

'Kişilik' kavramı çok farklı biçimlerde tanımlana gelmiştir. Genellikle, bireyin, çevresiyle ve kendi iç tepileriyle olan ilişkisinde gösterdiği kendine özgü süreklilik ve bütünlük 'kişilik' olarak tanımlanır. Engellenmelerle karşılaşan bireyin kişilik yapısı da aynı derecede önemli gözükmektedir. (Alkan, 1983:49).

Kişilik ve saldırganlık ilişkisi üzerindeki tartışmaları 3 ana başlık altında toplayabiliriz:

a. Birinci Grup: Birinci grupta psikanalitik açıklamalar yer alıyor. Freud'dan Fromm'a kadar uzanan bu kuşak, kişiliğin gelişmesinde ve oluşmasında bilinçaltı güçlerin etkisi ve önemi üzerinde durmuştur.

b. İkinci Grup: İkinci grup, Amerikan psikologlarının geliştirdiği davranışçı okulun bu konudaki çalışmalarından oluşur.

c. Üçüncü Grup: Üçüncü grup, her iki grubun yöntem ve kavramlarını kullanan otoriter kişilik çalışmalarıdır. (Alkan, 1983:49).

Freud 'un çağındaki geleneksel Alman psikolojisine karşı geliştirdiği en önemli görüşlerden birisi, bilinçaltının önemini vurgulaması olmuştur. O sıradaki psikoloji disiplini, insanın bilişsel dünyasının incelenmesini ve bilişsel işleyişin biyolojik-kimyasal temellerinin araştırılmasını amaç ediniyordu. Freud buna karşı çıktı, insan psikolojisinin en önemli alanının bilinç düzeyinde değil, bilinçaltında yattığını ileri sürdü. (Alkan, 1983: 50).

Bilinçaltı, kullanmak istemediğimiz düşünce ve imgeleri fırlatıp attığımız bir çöp gibi algılanıyordu. Freud, bu psikologlardan farklı olarak, bilinçaltının dinamik ve belirleyici özelliklerini gün ışığına çıkardı. Freud'un ileri sürdüğüne göre, insanın kişiliğini oluşturan yapı üç sistemin karşılıklı etkileşimi ile ortaya çıkar: İd, ego, süperegö. (Alkan, 1983: 50).

Bu üç sistem birbirinden bağımsız değildir, sürekli olarak birbirlerini etkilemektedir. Kişiliğin özü, bir bakıma hayvansal doğamızdır. Doğuştan getirdiğimiz dürtüleri taşır, psikolojik enerjimizin kaynağı ve haznesidir. Aşırı enerji birikimine göz yummaz, çünkü bu enerji birikimi bünyede gerilim ve rahatsızlık yaratır. Bu enerjiyi boşaltarak bünyenin tekrar eski düşük düzeydeki enerji dengesine dönmesini amaçlar. Dürtülerimiz böylece doyuma ulaşır. İd'in sürekli olarak bu doyum noktasını aramasına zevk ilkesi adı verilir. İd sürekli olarak bu zevk ilkesine göre hareket eder. (Alkan, 1983: 51).

9. Türk Toplumundaki Saldırganlık Sebepleri

Psikiyatrik anlamda agresiviteden düşmanlık, saldırganlık taşıyan açık ve kapalı düşmanlık, duygu, tutum ve davranışlar ifade edilir. Düşmanlık, hiddet, kızgınlık kelimeleri ile ifade edilen durumlar hemen hemen bütün dillerde agresyon ile eşdeğer kabul edilmektedir. Bu anlamda yapılan bir araştırmada, Ankara ili içinde düzenli konutlarda ve gecekondu ve gecekondu kentli ile köylerde yaşayan çiftçiler arasında tesadüfi örnekleme usulü ile eşit sayılarda bireylere MMPI testinin kitap formu uygulanmıştır. (Tezcan, 1997: 166)

Sonuçta Türk toplumunda bireylerin daha çok edilgen agresif eğilimler taşıdığı, introvert (içedönük) kişilik özelliği taşıdığı görülmüştür. Araştırmacı, eğitim ve toplumsal düzeyin yükseltilmesinin, bu sonucun alınmasında etkili olduğunu belirtiyor. Aynı araştırmada aktif düşmanlık ve belirgin düşmanca hareketler, en çok köylümüzde, şoförlerde ve gecekondu sakinlerinde görülmüştür. Ayrıca patolojik örnekler elde edilen kimselerde aktif düşmanlık ve edilgen agresyon indekslerinde belirli yükselişler elde edilmiştir. (Tezcan,1997:166)

Araştırmacı, agresyon nedenleri olarak öfke ve kırgınlıklarımızın güçlü dürtülerin desteklendiği zaman ortaya çıktığına işaretle, genellikle anneyi, baba ve kardeşlerle paylaşma, ailedeki ve toplumdaki çözümler, sosyo-ekonomik etmenlere bağlı aile içi huzursuzluklar, ayrılmalar, baba yokluğu, otorite artışı ya da yokluğunun agresyon nedenleri olduğunu belirtiyor. Türk toplumundaki agresyon koşulları olarak şu hususlara değiniyor: (Tezcan,1997:166)

1. Bireylerin toplumsal konumlarını almalarında karşılaştıkları güçlükler. Bu güçlüklerin nedenleri olarak nesnel ve gerçek değer ölçüleri yerine, politik etkenlerin ve ayrımcı kayırmaların rol oynaması. (Tezcan, 1997: 166)

2. Toplumumuzda hak ve ödevlerin karşılıklı tanımı ve güçlendirilmesi yoluyla toplumsal rolün etkili kılınamaması. (Tezcan, 1997: 166)

Örneğin aile yapısındaki ekonomik güçlükler, aile içi huzursuzluklar, rol ve otorite dağılımındaki karışıklıklar, geleneklerin kaybı, moda, sinema, dans gibi zevklerin aile üyeleri arasındaki değişik ölçüde benimsenmesi, kuşaklar arası çatışmada rol dağılımında karışıklık ve bozulmalara yol açmaktadır. (Tezcan, 1997: 167)

Yine yazar, toplumumuzda eğitici ile eğitilen, yönetici ile yönetilen, uzman ile uzman olmayan, patronla işçi, devlet ile ona bağlı kuruluşlar, anne baba ile çocuklar arasında hak ve ödevlerin karşılıklı tanımı ve kuvvetlendirilmesindeki aksaklıklar ve eksikliklerin davranışlarımızı etkileyen, toplumsal aktif ve edilgen agresif davranış bozukluklarına yol açan nedenler olarak belirtiyor. (Tezcan, 1997: 167)

Gerçekten, her konumdaki bireylerin içinde bulundukları ekonomik güçlükler, ideolojik ayrılıklar, aile yapısındaki çözülmeler, günün koşulları içinde kendilerini değersiz ve kudretsiz hissetme, iyi bir örnekten ve milli ideolojiden yoksun olma, soyutlanma agresyonları ve diğer dürtüleri kanalize edebilecek yapıcı olanakların yokluğu, güvensizlik duygusu, yetersiz yönetici ve eğiticiler toplumda aktif agresyona ya da edilgen agresyona (apati ve tembellik) neden olmaktadır. (Tezcan, 1997: 167)

3. Toplumsal sınıflar, konum ve güçler arasındaki dengenin korunmasının siyasal organlarca sağlanamaması ve dengenin zaman zaman bozulması. İşte bu durumda terörizm, çıkarıcılık, başıboşluluk, politikada apati, sabotaj, isyan, devrim gibi aktif agresyon ya da grevler, protestolar, yürüyüşler, kayıtsızlık gibi edilgen agresif davranışlar ortaya çıkmaktadır. (Tezcan, 1997: 167)

4. Biriken agresyonların, sportif ve sanat etkinlikleri gibi alanlara kanalize edilememesi

5. Bazen de agresyonların obje ve değerlere yönelmesi söz konusudur. Örneğin toplum ve toplumsal otoriteyi temsil eden kurum kuruluşlara, toplum önderlerine, abide, anıtların yerlerine, ideolojilerine, inanç sistemlerine yönelme gibi. (Tezcan, 1997: 167)

10. Saldırganlık ve Öfke Kontrol Edilebilir mi?

Öfke, çeşitli ruh hallerine eklenen bir sinir boşanmasıdır. Aynı ruh halleri daha yumuşak şekillerde de bulunabilir; ama ansızın bir boşanma olur, çocuk ağır sözlerle bağırıp çağırmaya başlar, tepinir, yumruklar ve bunun gibi bir sürü düzensiz hareket yapar. Öfkeden söz edilince çok kere saldırgan bir karşı gelme düşünülür; bunun için de küçük çocuğun bazı boşanmalarına bu kelimenin uygulanması, yanlış bir yorumdur; bunun en büyük sakıncası da buna çocuğu da inandırmaktır. Aslında çok küçük yaştaki çocuklar ya açlıktan, ya korkudan, ya duyduğu bir sıkıntıdan, ya da sadece ciğerlerini işletmek ihtiyacından bağırır. Büyüklerse hiç şaşmadan, yine kudurdu der dururlar. Ve bu aşırı duygu görüntülerine, kendilerince bir anlam vererek, bunu kıskırtırlar; böylece çocukta başkalarına karşı düşmanlık fikri doğar. (Berge, 1971:58)

Özellikle yaşamın erken döneminde çocuklara öfkelerini kontrol edebilmenin öğretilmesi, saldırganlığın önlenmesinde önemli bir adımdır. Bebeklik döneminde hoşlanma, kurma gibi duygular ağlama aracılığıyla gösterilir. Çocuk 2-3 yaşlarına geldiğinde öfke nöbetleri sıkça ortaya çıkabilir. Bu yaş döneminde de duygu ve düşüncelerini yeterince ifade edememe nedeniyle öfke artar. Öfke nöbetleri olduğunda ailenin çocuğu öncelikle sakinleştirmesi gerekir. Sonra da öfkeyi ortaya çıkaran nedeni anlamaya çalışması gerekir. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

Bu yaş döneminde de çocuğu kucaklamak, okşamak sarılmak, gülümseyerek, sakin ve sakin bir biçimde yaklaşmak gereklidir. Birebir ilişki kurma ve ilgi gösterme, anlaşıldığını, anlaşıldığını hissetmesi ve sakinleşmesi için önemlidir. Öfke nöbeti geçirdiği anlarda, ses, dokunma, ışık, doku gibi çeşitli uyarıcılardan yararlanılarak dikkatinin hemen başka bir alana yönlendirilmesi de, öfkesinin dağılması için yararlı olacaktır. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

Tıpkı yetişkinler gibi, bazen çocuklar da kolayca öfkelenebilirler. Basit nedenler de bu çocukların öfke patlamalarını ortaya çıkarabilir. Zaman zaman da zorlu yaşam olaylarının arkasından çocuklarda da öfke gözlenir. (Hastalık, istismar, çeşitli travmatik yaşantılar vb.) Öfkeyi kontrol edebilmesi için çocuğun öncelikle neden öfkeli olduğunu bilmesi, bunun farkında olması gerekir. Öfkesini nasıl yönlendireceğini de bilmesi gereklidir. Çocuğun neden öfkелendiğı konusunda farkındalık sağlayabilmesi için ailesinin kendisini etkili dinlemesi gerekir. Öfke anında çocuklar, sakin, anlayışlı ve kendilerini anlayacak yetişkinlere gereksinim duyarlar. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

Öfkeli olduğu için veya saldırgan davranışından dolayı çocuğun azarlanması, çocuğa öfkesini nasıl ifade edeceği ve nasıl sakin olacağı konusunda bir fikir vermez. Çocuğa seçenekleri olduğunu göstermek asıl hedeftir. Bağırarak, ağlamak, vurmak, öfke nöbeti geçirmek bir seçimdir, ancak çocuğa ne hissettiğini söylemenin de bir seçim olduğu gösterilmelidir. Hangi seçimin en iyi sonucu doğuracağı çocukla birlikte konuşulmalıdır. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

Öfkeyi kontrol etme becerisinin gelişimi, iletişim becerileri, duyguları ve duygu ifadelerini tanıma becerisi, sorun çözme becerisi, yaratıcılık, yaratıcı düşünebilme becerisi, duyguları denetleme becerisi, girişkenlik becerisi gibi becerilerle de yakından ilişkilidir (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

11. Ergenlik Sorunları

Gençlik, delilikten bir şubedir. Çılgınlık ile delilik, delilik ile dâhilik arasında ince çizgi önemlidir. Devletlerin, toplumların, ailelerin kırmızı çizgileri olduğu gibi bireyin de kırmızı çizgileri vardır. İşte ergenlik tam bu kırmızı çizgilerin belirlendiği ve oluştuğu dönemdir. (Durmuş,2005:7)

Ergenlik bu sebeple bizim sandığımızdan çok daha önemlidir. Ergenin daha çok ilgiye, öfkeye, yol göstericiye ve sevgiye ihtiyacı vardır. Ergen “irade” adlı insanı “üstün insan” yapan en önemli özelliğinin farkına varmıştır. Artık bu özelliğini tek başına kullanım dönemleri yapacaktır. Yine de anne kuş, ilk uçuşunda yavru kuşun yanında olduğu gibi, o da kendi başına uçacak bile olsa, hiç olmazsa ilk uçuşlarında yanında birilerini arayacaktır. Bu dönemde kendisinin en yakınında-yanı başında olup kendisine yardımcı olanı gönülden sevecektir. Gerek ergen olarak kendimizi gerekse ergenin çevresindekiler olarak ergeni tanıyamadıkları sorunları bilirse bu dönemi çok sıkıntılı olarak yaşamak zorunda kalmayız.(Durmuş,2005:8)

a. Depresyon

Ergenlik çağında depresyonun tüm belirtileriyle çıkması çok seyrek olarak görülür. Ergenlik çağından önce süper egonun (vicdan, üstben) gelişmemiş olması, çocuğun kendini değerlendirme ve eleştirme yetisinin zayıflığı, dışa dönüklüğü, dürtülerin dizginlenmemiş oluşu nedeniyle durgunluk, çökkünlük, umutsuzluk, kendini suçlama gibi temel depresyon belirtileri apaçık ortaya çıkmazlar; çıksa da sürekli olmazlar. (www.armpsikiyatri.com/tekerCocuk.asp).

Başka bir deyişle, üst benlik, benliği ve dürtüleri tamamen egemenliği altına alamaz. Genç, depresyona karşı kendini savunmaya girer. Ortaya üstü örtülü, dolaylı ya da depresyon eşdeğerleri denen belirtiler çıkar. Altta yatan depresyon göstergesi olabilecek belirtiler şunlardır: Genç can sıkıntısı çeker ve tedirgindir; hiç bir işle uzun süre ilgilenemez, bir uğraştan diğerine yönelir. Ancak sonunu getiremez. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

İstekle başladığı bir işten çabuk bıkar; coşku ile bezginlik arasında gider gelir. Dikkatini yoğunlaştırmakta güçlük çeker; okuduğunu anlamaz "Okuduklarım kafama girmiyor." der, unutkanlıktan, dalgınlıktan yakınır. Ders dinleyemez ve başarısı düşer. Bedeniyle uğraşır, yorgunluktan, baş ağrısından, mide bulantısından, karın ağrısından, aykusuzluktan yakınır. İlk gençlikte görülen davranış bozukluklarının birçoğunun altta yatan bir değersizlik, benlik saygısında azalma ve yalnızlık duygularına bir tepki olarak, geliştikleri belirtilmektedir. Baş kaldırma ve saldırgan davranışlar, içteki bir güçsüzlük duygusunu örtme çabaları olarak nitelendirilmişlerdir. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Genç, kendinin güçsüz olmadığını kanıtlamaya uğraşmakta, depresyonla savaşmaktadır. Yalnızlık duygusundan kurtulmak için insanlardan kaçmak yerine onlara saldırmayı deneyebilir. Aile ilişkileri çok bozuk olan, evde istenmediğini, sevilmediğini umursayan bir genç, kişisel yakınlığı ev dışında arayabilir. Bu durumda eğer genç, bir kişiye beğenildiğini, aranıldığını görerek, ilişkilerini çok ileri götürebilir, sevgi açlığını o kişiye sığınarak gidermeye çalışır. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Cinsel yaklaşmayı sevgiyle karıştırır, ancak aradığını bulamayınca, ya da cinsel ilişkilerin doyurulmasıyla sevginin sona erdiğini görünce ve yüzüstü bırakılınca daha büyük bir çöküntüye uğrar; canına kıymaya kalkışabilir. Ailede boşanma, ayrılık, ölüm gibi benlik saygısını azaltan durumlarda pek çok gencin ilk tepkisi davranış bozukluğu biçimindedir. Gencin, birden umursamaz bir tutum takındığı, derslerine boş verdiği, okuldan kaçmaya, öğretmenlere karşı gelmeye başladığı, haylaz arkadaşlara kapıldığı gözlenir. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Açıkça ayar tutamayan, depresyon belirtisi göstermeyen genç, dolaylı olarak depresyonunu aşmaya çabalar. Kolay arkadaş edinemeyen kimi genç de ilişki alanını daha daraltıp, yanlış uğraşlara yönelebilir. Hayvan besleyerek tüm gününü onların bakımına ayırarak, onlarla konuşup severek, depresyona karşı kendini savunmaya çalışabilir (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

İtalya'nın Pisa kentinde toplanan psikiyatri uzmanları abartılı ve çoğu kez nedensiz öfke krizlerinin depresyon göstergesi olduğunu belirttiler. Depresyona giren üç kişiden birinde ani öfke krizleri görüldüğü ve doğru teşhis konulmadığı takdirde durumun dramatik sonuçlar doğurabileceği belirtildi. Uzmanlar, beyinde serotonin seviyesinin azalmasından kaynaklanan bu durumun ilaçla tedavisinin mümkün olduğunu belirttiler. Öfke kalp krizi riskini 3 kat artırıyor nedensiz öfke krizlerinin, ırkçı duygu ve saldırıların, taraftarlar arası çatışma ve kavgaların, ya da yeşil ışık yanar yanmaz öndeki arabayı klaksonla uyarmanın bir depresyon belirtisi olduğu ileri sürüldü. (www.mcatürk.com/guncel_depresyon_031122.htm)

İtalya'nın Pisa kentinde toplanan ve depresyon konusunu ele alan uzmanlar, daha çok saldırganlık-depresyon bağlantısı üzerinde durdular. Amerikan hükümeti adına ilaçlara dirençli depresyon vakaları ve öfke krizleri konulu bir araştırmayı yürüten Boston Harvard Medical School uzmanlarından İtalyan asıllı Amerikalı Dr. Maurizio Fava, "Depresyona giren üç kişiden birinde ani öfke krizleri görülür. (www.mcatürk.com/guncel_depresyon_031122.htm)

Bu, beyinde serotonin (ruh halini dengeleyen hormon) seviyesinin azalmasından kaynaklanan bir durumdur. Hem hastanın kendisinin saptayabileceği, hem doktorun basit sorular yönelterek keşfedebileceği ikaz niteliğindeki belirtileri vardır. Hastada son 6 ay içinde aşırı asabiyet veya olaylara abartılı tepki görülür" dedi. Fava, gizli ya da teşhisi konulamayan depresyon durumlarının dramatik sonuçlar doğurabilecek öfke krizlerine dönüştüğünü söyledi. (www.mcatürk.com/guncel_depresyon_031122.htm)

b. Davranış Bozuklukları

Birçok davranış bozukluklarının nedeni, ruhsal sorunlardır, ancak hepsinin değil. Genellikle davranış bozukluklarının “Çevre Faktörleri” ve Fizyolojik Faktörlere olmak üzere iki temel nedeni olduğu kabul edilir. (Salk, 1982:236)

İkinci dünya savaşından bu yana gençlik çağında işlenen suçların gittikçe arttığı ve toplumsal bir sorun durumuna geldiği gözlenmektedir. Sanayileşmeye koşut olarak hızla büyüyen kentlerde gençler arasında çalma, soygun, yaralama, adam öldürme, içki ve uyuşturucu kullanımı, cinsel sorumsuzluklar ve yasak çiğnemeler yaygınlaşmaktadır.

Bu durumun düşündürücü yönü, suçluluk oranındaki yükselişin genç nüfusun artışından daha hızlı olmasıdır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kızlar arasında da suça eğilim kaygı verici bir hızla artmaktadır. ABD’de intihar olayları son yirmi yılda 2,5 kat artmıştır. Resmi sayılara bakarak ülkemizde gençlik suçluluğunun gelişmiş ülkelerdeki oranlara varmadığı söylenebilir.

Ancak, polis ve mahkeme kayıtlarına geçmeyen gizli kalmış ya da kovuşturulmamış suç oranının da yüksek olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte toplumumuzda büyük kentlerdeki sürekli artışa karşın, gençlik suçluluğu büyük boyutlarda değildir. Köylerdeki geleneksel kız kaçırma, kan gütme suçları azalarak sürmekte, kentlerde ise, hırsızlık suçları ilk sırada yer almaktadır. Gençlik suçluluğunun nedenleri çok çeşitlidir. Başka bir deyişle tek bir mikropla bulaşan bir hastalık değil, birçok etkenin belirlediği bir davranış bozukluğudur. Yoldan çıkan bir genci, suça yönelten nedenler üç ana kümede toplanabilir:

1. Gencin yapısı, özellikleri ve yeteneklerine ilişkin etkenler,
2. Gencin yetiştiği aile yapısı, aile içi düzensizlikler ve ana-baba ilişkileri,
3. Gencin ve ailenin içinde yaşadığı toplumsal ortam ve yaşam koşulları.

(www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Bu etkenler birbiriyle sıkı sıkıya ilişkili olarak sonucu belirlerler. Kimi zaman bir etken, kimi zaman da başka bir etken ağır basar. Araştırmalarda incelenen suçlu gençlerin özellikleri şöyledir: Bedence daha iri yapılı ve güçlüdürler. Ergenliğe daha yavaş girmekte, ergenlikten sonra yaşıtlarına yetişerek geçmektedirler. İçlerinde donuk zekâlılar olduğu gibi parlak zekâlıları da vardır. Ancak suç işleyen gençlerin zekâlarının ortalaması kontrol grubu gençlerinininkinden daha düşük bulunmuştur. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Buna karşılık suçlu gençlerin okul başarıları zekâ yeteneklerinin çok altındadır. Matematik ve okumada yaklaşık 3 yıl geri kalmışlardır. Okumaktan ve okuldan nefret etmekte, çoğu okulu bırakmak istemekte ve sık sık okuldan kaçmaktadırlar. Öğrenme güçlükleri ve soyut düşünmede gerilikleri vardır. Yapılan pek çok araştırma, suçlu gençlerin ot gibi yerden bitmediğini, onların özel koşullarda ve belli ortamlarda özellikle yetiştirilmiş gibi suça itildiklerini doğrulamaktadır. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Bu ortam genellikle sevgiden yoksun, güven veremeyen, karışık ve çatışmalı bir aile ortamıdır. Çocuğun kişilik gelişmesini aksatacak, ruhsal uyumunu bozacak pek çok etken bir arada bulunur: Kavga, içki, geçimsizlik, vb. Ana-babalarda ruhsal dengesizlik veya antisosyal eğilimler vardır. Bu ailelerin çoğunda şu etkenlerden biri çok belirgindir: Annenin çocuğu benimsemeyip itmesi, babanın çocuğu benimsememesi, anne-babanın ruhsal dengesizliği ve anne-baba geçimsizliği, bu ailelerin yarısında da bu etkenlerden üçü bir arada bulunmuştur. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Baba, çocuğunda anti-sosyal eğilimleri destekleyen, genellikle evde bir diktatör gibi davranan, bencil, başkalarının duygularına karşı duyarsız, eve anlayışsız bir insandır. Anne de çoğunlukla çaresiz, sürekli yakınan ancak kocasına karşı çıkamayan, ezik biridir. Kendinden iyi bir davranış beklenmediğini gören çocuk, ana-babaya karşı bu ters kimliğini savunma çabasına girer. Bütün aile üyeleri de yalnız ona karşı dayanışma içine girerler, onu dışlarlar. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Kimi zaman davranışı en bozuk olan, en yeteneksiz olan değil, çok olumlu özellikleri olan bir çocuk da şamar oğlanı rolünü üstlenebilir. Çoğunlukla belli bir özelliği, şamar oğlanı olarak seçilmesinin nedenidir. Sevilmeyen birisine benzemesi, kız beklerken oğlan çocuk doğması, çocuğun ana-babadan biri ya da ikisince itilmesine neden olabilir. Çocuğun olumsuz bir özelliği abartılarak ve sürekli başına kakılarak çığırından çıkarılır. "Sen olmayınca bu evde huzur var, sen gelince ağzımızın tadı kaçıyor." gibi. Oysa şamar oğlanı olmasa, aile üyeleri öfkelerini yansıtacak bir yer bulamaz, birbirlerine düşerler. Kimi gençlerin davranış bozukluğu, nevrotik veya tepkisel olabilir. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Örneğin bir boşanmadan bir ölüm olayından sonra ortaya çıkan davranış sapmaları bu türdendir. Babasız büyümekten daha zor ve acı olan durum, babası yaşarken bir gencin baba özlemi çekmesidir. Babasının olduğunu bilen, ama aranmayan, sorulmayan, merak edilmeyen bir çocuk ve gençte benlik saygısı büyük bir yara alır. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Ülkemizde, kızlar arasında evden kaçmalar ve sorumsuz cinsel ilişkiler artış göstermekle birlikte genelde suç oranı erkeklerle kıyaslanmayacak kadar düşüktür. Ceza ve ıslahevlerinde yatan genç kız sayısı çok azdır. Gelişmiş ülkelerde büyük sayılara varan evlilik dışı gebelik ve doğum olaylarına ülkemizde ancak tek tük rastlanır. Önünü-sonunu düşünmeden cinsel ilişkiye girmek ve gebe kalmak genç kızlar için bir baş kaldırma yolu, kimlik bocalamasının bir belirtisi olmaktadır. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Erkeklerce beğenilme, ardından koşulmak kadının cinsel kimliğinin bir parçasıdır. Evinde sevgi ve anlayış bulmayan genç kızlar, erkeklerden gelen ilgiye ve tatlı sözlere daha çabuk kanmakta, cinsel birleşmeyi bu sevginin bir bedeli olarak görmektedir. Yalnızlığını ve umutsuzluğunu gideren böyle bedensel yaklaşma ona sevilmenin ve kadın kimliğinin bir kanıtı gibi gelmektedir. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Aile içi bunalımlarda, boşanma ve ayrılıklarda genç kızın benlik gücü zayıflamakta, cinsel ilişkiyi sorunlardan bir kaçış yolu olarak seçmektedir. Özellikle annesiyle çatışması çok olan genç kızlar, bilinçdışı bir öç alma duygusuyla kendilerini erkeklerin kucağına atmaktadır. Çocukluklarında cinsel saldırıya uğramış, yakın bildiği, güvendiği erişkin erkeklerce kandırılıp, okşanmış cinsel bakımdan sömürülmüş kızlar da gençlik çağında cinsel dürtülerini dizginlemekte güçlük çekerler. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Suçlu çocukların ancak yarısı anne ve babaları tarafından sevildiklerini bildirmişlerdir. Annesince sevildiğini söyleyenler, babasınca sevildiğini söyleyenlerden üç kat fazladır. Suçlu gençlerin %46,6'sı ölüm veya ayrılık nedeniyle bir süre ana-babadan ayrı kalmışlardır. Gençlik suçluluğunda toplumsal etkenler de büyük rol oynarlar. Bazı yörelerin gençleri çevredeki varlıklı kesimlere imrenmenin ve özenmenin ötesinde kıskançlıkla, kinle bakarlar. Çalışarak, didinerek yasal yollardan onların düzeyine hiçbir zaman çıkamayacaklarının bilincindedirler. (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Kendi olanaklarının azlığıyla dışarıdaki bolluğu karşılaştırırlar. Önce umutsuzluğa sonra öfkeye kapılırlar. Kendi kötü koşulları içinde sıkışıp kaldıklarını görür ve buna tepki gösterirler. Bu tepki ancak saldırganlık, çalma, yıkma, kırma, kuralları çiğneme biçiminde olabilir (www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp).

Gerilim ile saldırganlık arasındaki ilişki iki türlü oluşabilir. Saldırıya uğrayan organizma, karşılık vermek için bir hedef arar ve ilk bulduğuna yönelir. Öte yandan saldırganlığın kendisi de, sinirlenme özellikle de kızgınlığın dışa vurulamaması ile siddetlenen mide, onikiparmak barsağı ülserleri ve kalp sorunları gibi belirtilerle gerilimin başladığı gözlenmektedir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Delgado'nun beyin bölgesine gönderdiği elektriksel uyarılarla yaptığı araştırmalar, saldırganlıkları başlatan ve durduran bölgelerin haritasının oluşturulmasını sağlamıştır. Bu da saldırganlığın denetlenebilme ve yönlendirilebilmesine olanak tanımıştır. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Örneğin beyincikte belli bir bölgenin uyarılması, saldırganlık krizlerine yol açarken beyinde ön bölgede belli bir odak uyarıldığında içtenlik ve gülümseme sağlanmaktadır. Delgado'nun deneylerine örnek olarak, beyinlerine uzaktan kumandalı elektrotlar yerleştirilen boğaların saldırılarının birdenbire sona ermesi verilebilir. (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

Beyin bölgeleri ile saldırganlık arasındaki bu bağlantı, saldırganlığın önlenmesi için ilaç kullanımında yararlı olmuştur. Ruhsal denge bozukluklarının tedavisinde ya da genel olarak sakinleştirici olarak kullanılan Fenoltiazin, Metrobamat veya Diazepam gibi maddelere sıkça başvurulmakta bu ile benzeri ilaçlardan saldırganlığın önlenmesi ve denetlenmesi için yararlanılmaktadır (www.kriminoloji.com/siddet.htm).

c. Şiddete Bağlı Ruhsal Bozukluklar

Genel olarak, doğal afetler, değişik nedenlerden kaynaklanan saldırı ve şiddete uğrayan insanlarda ruhsal bozukluklar ve hastalıklar görülebilir. 1992'de yayınlanan Dünya Sağlık Örgütü, ICD-10 Ruhsal ve Davramşsal Bozukluklar Sınıflandırılması; 1994'te yayınlanan Amerika Psikiyatri Birliği DSM-IV Bozuklukların Tanısı ve Sınıflandırılması kitapları sel baskınından, zelzeleden, cinsel saldırıya, işkenceye, silahlı saldırıya kadar, ölüm ya ölüm tehdidiyle karşılaşan insanların genellikle ağır stres tepkisi, posttravmatik stres ve uyum bozukluğu gösterdiklerini belirtmiştir. (Köknel, 1996:135).

Öte yandan bu tip olayların ruhsal bozukluğa ya da hastalığa yatkın kişilerde belirtilerin ortaya çıkmasını kolaylaştırdığı, ilaç ya da ruhsal tedaviyle günlük yaşantıya uyum sağlayan hastaların uyumunu bozduğu bilinmektedir. (Köknel, 1996:135).

Ruhsal bozukluğu, hastalığı olmayan insanlarda, doğal afetler, insanların yol açtığı felaketler, ciddi kazalar, yangın, ölüm, cinsel saldırı, işkence, terör, ayaklanma, ihtilal, iç savaş gibi bireyin bedensel, ruhsal, toplumsal yaşamını tehdit eden olaylar karşısında, ağır stres tepkisi birdenbire ortaya çıkar, genellikle zamanla azalır ve geçer. (Köknel, 1996:135).

Başlangıçta aşırı korku, çaresizlik, dehşet belirtileri yanında, dalgınlık, donukluk, durgunluk, ilgisizlik, gerçektışı değerlendirme ve düşünme, kişilik bölünmesi, bellek hataları gibi belirtiler bulunabilir. Travmatik olay ve onunla ilgili anılar yeniden yaşanır. Olayla ilgili algı ve düşünce yanılgıları, bozuklukları ortaya çıkabilir. (Köknel, 1996:136).

Uyku bozuklukları yanında 'korkulu rüya, karabasan sık görülür', hastanın dehşet içinde, korku ve panikle uyanmasına, bağırıp çağırmasına, taşkınlık, saldırganlık göstermesine, vurup kırmasına yol açabilir. Bu bozukluk en az iki gün, en fazla bir ay sürer. Bu bozukluğun uzaması, posttravmatik stres ya da uyum bozukluğuna neden olabilir. (Köknel, 1996:136).

Posttravmatik stres bozukluğunda kişi sürekli olarak endişe, kaygı, korku, çaresizlik, dehşet içinde yaşar. Olayı anımsamak, düşünmek, konuşmak istemez. Olayı ya da olayın bir yönünü anımsatan, çağrıştıran durumlar, kişiler, nesneler karşısında endişe, kaygı düzeyi yükselir. (Köknel, 1996:136).

Korku ve panik belirtileri ortaya çıkar. Ruhsal dalgınlık, donukluk, durgunluk, ilgisizlik, gerçekdışı değerlendirme, başkalarıyla, çevreyle ilişkinin azalması, uyumun bozulması, genel kaygı bozukluğunu ya da ruhsal çöküntüyü düşündüren belirtiler, yakınmalar, dehşet ve korku veren düşlemler, fanteziler, düşler görülür. Bu belirtiler üç aydan fazla sürerse bozukluğun, hastalığın uzaması, kronikleşmesi söz konusu olabilir. (Köknel, 1996:137).

Uyum bozukluğu, kişinin aile, ev, iş, yakın ve uzak çevre ilişkilerini olumsuz olarak etkiler, uyumunu bozar. Başarı, çaba, çalışma gücü azalır. Güven duygusu kaybolur. Genel kaygı bozukluğu ya da ruhsal çöküntüyü anımsatan belirtiler, yakınmalar ortaya çıkar. Zaman zaman görülen kızgınlık, öfke patlamaları, saldırı, şiddet ve taşkınlık yanında; donukluk, durgunluk, hareketsizlik gibi davranış bozuklukları bu tabloya eklenebilir. (Köknel, 1996:137).

Ağır stres tepkisi, posttravmatik stres ve uyum bozukluğunda, ayakta ya da yatarak yapılan ilaç ve ruhsal tedavi yanında, bireyin iç ve dış çatışmaları na çözüm bulabilmek, topluma uyumunu sağlayabilmek amacıyla grup çalışmaları, toplumsal dayanışma ve desteği sağlayacak uygulamalar yapılabilir (Köknel, 1996:137).

12. Gençlik Döneminde Saldırganlık

Gençlik, insanoğlunun şiddete ve saldırganlığa en yatkın dönemlerinden biridir. İstatistikler, şiddet olaylarının daha çok gençler tarafından gerçekleştirildiğini ve gençlerin daha çok suça eğilim gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bunun nedenleri çok çeşitlidir. En başta gelen nedenler arasında bu dönemde saldırgan dürtülerde artma olması gelir. Tepkilerin bundan çok eylemler ve davranışlarla gösterilmesi; hormonal ve biyolojik değişiklikler; fiziksel güç ve enerjideki artış, bu durumun diğer nedenleri arasında sayılabilir. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Gençler tarafından yapılan kanuna aykırı işlerin başında hırsızlık, çevreyi ve eşyaları tahrip etme, tecavüz, saldırı ve cinayet gelmektedir. Bu tür suçları işleyen gençlerin sayısında başta A.B.D olmak üzere çeşitli Batılı ülkelerde yıldan yıla artış görülmektedir. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Cinsiyetler arasında bu tür suçlara eğilim açısından bir farklılık görülmektedir. Erkeklerde bu tür eylemlere karışma daha sıktır; fakat giderek erkek/kadın oranı azalmaktadır. Yakın zamanlarda yapılan araştırmalar, genel olarak suça yönelik davranışların başlamasında ve sürdürülmesinde akranların ve arkadaş grubunun önemini ortaya koymuştur. Yakın zamanlarda yapılan uzunlamasına bir çalışmada, üç yıllık bir süre içinde suça eğilimli arkadaş grubu olan gençlerde böyle bir arkadaş grubu olmayanlara göre daha fazla oranda bu tür davranış görüldüğü saptanmıştır. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Özellikle sosyoekonomik açıdan az gelişmiş kent kesimlerinde yaygın olan gençlik çeteleriyle ilgili yapılan araştırmalarda, bunların suça eğilimi arttırmakla birlikte, eğer iyi organize olmuş, şiddet eğilimi az olan bir grup ise gencin kişisel değer, akranlar tarafından kabul edilme ve kendini koruma gibi doğal eğilimlerini doyurmaya yardım edebileceği ortaya konmuştur. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Genellikle suça eğilimli gençlerin zekâ düzeyleri, diğer gençlerden daha düşüktür. Kişisel etkenler de saldırganlık ve şiddet eylemlerinin de içinde yer aldığı suça yönelik tutumları etkilerler. Erken okul yıllarından itibaren bu tür gençlerin zor uyum sağlayan, az arkadaşlık kuran, hesapsız, dürtüsel davranışlar gösteren ve otoriteye karşı çıkan çocuklar oldukları araştırmalarla gösterilmiştir. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Gençlerde suça ve şiddete eğilimin en iyi öngörücüsü anababa ile olan ilişkinin şeklidir. Çocuklukta ihmal edilen, aşırı katı veya dengesiz, daha çok da fiziksel cezalandırmaya, dayağa dayanan bir disiplin uygulanan çocuklarda gençlik döneminde bu tip davranışlar daha sık izlenmektedir. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

Ana baba çocuk ilişkisinde karşılıklı düşmanlık, aile kaynaşmasının yokluğu, ana babanın çocuğu reddi, ilgisizliği bu tür gençlerin ailelerinde sık rastlanan durumlardır. Alt-gelir gruplarında yer alan gençlerin suça eğilimlerinde ruhsal sorunlardan çok toplumsal ve kültürel etkenlerin daha fazla rol oynadığı düşünülmektedir. (www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldirgan.htm).

13. Çocuk Eğitiminin Önemi

Çocukluk devresi bir kurum değil,' insan hayatının bir gerçeğidir. Doğumdan itibaren hayatlarımız diğerlerinin üzerine kuruludur, bize bakarlar, sıcak ve temiz tutarlar, kötülüklerden korurlar. Bu süreçte bizler diğer hayvanlar gibiyizdir. Fakat diğer hayvanların aksine, bağımsızlığı ve yardımsız yaşayabilmeyi birkaç ay içinde değil, seneler sonra kazanırız. Çocukluk devresinin bu gerçeği, insanlık kadar eski bir gerçektir. Fakat bu da bir gerçektir ki, yaşımız ilerledikçe kendi kendimize bakabilme oranımız artar.(Holt,2000:7)

Çocuğun yaşamındaki en etkili sosyalleştirme kurumu, ailesidir. Bu dönem çocukta başkalarını taklit eğiliminin en yüksek olduğu evredir. Toplumun kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılması şeklindeki temel eğitimsel işlevinin yanında, aile, özellikle okulöncesi dönemde, çocuğun yaşamında etkili bir sosyalleştirme görevi de yapar. (Yavuzer,2004:129)

Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi, çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Çocuğa yöneltilen davranış ve ona karşı takınılan tavır, bu ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşır. Yine okulöncesi dönemde, çocuğun sosyalleşmesi yolunda kendisine tanınan deneyim fırsatlarının değeri büyüktür. Bu dönemde çocuk, sosyal bir birey olmayı öğrenirken, aynı

zamanda en küçük ayrıntısına kadar kopya edeceği bir modele gereksinim duyar. Kişiliğin oluşumu için gerekli olan bu özdeşleşme, aile içindeki yakın üyelerle gerçekleştirilebilir. Genellikle anne baba, amca ya da dayı gibi aile içinden bir yetişkin olan bu üyenin bozuk bir kişilik yapısına sahip olması halinde, bu kötü davranış örneğinin çocuğa da yansıma olasılığı vardır. Nitekim "Suçlu Çocuklarda Zekâ, Kişilik ve Yakın Çevre Özellikleri"ni konu edinen, 214 hükümlü genç üzerinde gerçekleştirdiğimiz araştırma bulgularına göre, suçlu gençlerin birinci dereceden akrabaları arasında, % 54 oranında hüküm giymiş suçluya rastlanmıştır. (Yavuzer,2004:130)

Her anne babanın bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı tutumu değişik olabilmektedir. Bazı çocuklar daha çok sevmekte, bazılarına baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olarak görülmekte, bazılarına ise daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Bütün bu tutumlar, çocuğun hem kişiliğinin, hem de sosyal gelişiminin değişik biçimler kazanmasına neden olmaktadır. (Yavuzer,2004:130)

Ailenin gerek çocuğun eğitime, gerekse duygusal ve toplumsal gelişimine olan katkısı, farklı aile üyeleriyle çocuk arasındaki ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu ilişkiler, hasta aile üyelerinin çocuklarına karşı takındıkları tavır ve davranış biçimleri olmak üzere, ailedeki tüm yaşam biçiminin etkisi altındadır. Örneğin, ilgi ve faaliyetlerini çocuklarına yöneltmeleri gerektiğine inanan ve bunu gerçekleştirmeye özen gösteren anne ve babaların bulunduğu ailelerde çocuk, ailenin en önemli bireyi olarak yetiştirilir. Bunun tam tersine çocuklarını sadece gören, ancak onları dinlemeyen bazı ailelerde, ailenin en önemli bireyleri yetişkinlerdir. Bu tür ailelerde, çocuklara verilen görev ve roller ikinci derecededir. (Yavuzer,2004:131)

Eğitim çocuğun ergenlik döneminde de önemini korur. Anne babalar çocuğun gelişimine ara vermeden devam etmelidir. Çocuklarının kendilerini birer yetişkin olarak görüp önemsedikleri bu dönemlerinde yetersizliklerini yüzlerini yüzlerine vurarak, onları küçümseyerek özgüvenlerini yok etmeye kalkışmamalıdır. Aksine, daima davranışlarındaki olumlu yönleri ön plana çıkartmalı, düşüncelerini açık yüreklilikle açıklayıp cesaretle savundukları için onları kutlamalıdır. Gençliklerine karşın oldukça olgun düşünceleri

bulunduğunu, kendilerini zaman içinde daha da geliştireceklerini belirtmelidirler. Sık sık aile, ülke ve dünya sorunları konusunda düşüncelerine başvurarak çocuklarıyla görüş alış verişinde bulunmalıdırlar, Okulda öğretmenler, tartışma konuları vererek düşüncelerini başkalarıyla karşılaştırıp olgunlaştırmaları için onlara uygun ortamlar hazırlamalıdırlar. (Altınköprü,2005:113)

Eğitcilik görevlerinin yanı sıra çocuklara birer model olma konumundaki anne ve babalarla öğretmen ve yöneticiler, bu dönem içindeki çocukların duygu ve heyecan dünyalarını yakından tanımak zorundadırlar. Onlara bu bilgilerin ışığında anlayışla yaklaşmalı, heyecanların denetlenmesi konusunda kılavuzluk ve modellik yapmalıdırlar. Bunların, çocukların heyecan olgunluğu kazanarak çevrelerine uyum sağlamalarında ve sosyal başarılarında büyük yararları olacaktır. (Altınköprü,2005:113)

14. Anne ve Babanın Dikkat Etmesi Gereken Başlıca Noktalar

Çocuk yetiştirmenin beraberinde getirdiği güçlüklerle karşı, genellikle geçerli olan hiçbir önlem ve koruma aracı yoktur. Her çocuğun yapısının ayrı olmasından başka, kendi ayakları üzerinde durmaya başladığı andan itibaren, yapacağı deneyleri ve karşılaşacağı olayları belirlemek olanak dışıdır. Yine de yalnız rahatlık olsun diye değil, çocuk için sorunları çözmeye çalışırız. (Acerman ve Kapelman,1984:194)

Çocuklarını olumsuz işaretlere karşı korumak isteyen anne babanın, uygulayabileceği birtakım kurallara ihtiyaç vardır. Bunlar kesin kurallar değil herhangi bir durumda korumanın temelini oluşturacak ipuçlarıdır. (Yavuzer,2004:140)

- Anne ve babalar öncelikle çocuklarını tanımalı, onları ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirmelidirler
- Anne ve babalar, çocuklarındaki güven duygusunu pekiştirmek üzere, onları yapıcı ve faal kılacak bir ortam hazırlamalıdır. Ancak bu ortamı hazırlarken verecekleri görevin çocuğun yetenek ve kapasitesini aşmamasına özen göstermelidirler.
- Anne ve babalar, çocuk için en önemli besinin “sevgi” ve “sevecenlik” olduğunu bilerek, çocuklarına yeterince ilgi ve sevgi göstermelidirler. Bu konuda aşırıya kaçmamaya özellikle dikkat etmelidirler.
- Anne ve babalar, eğitimlerinde, ünlü düşünür J.J. Rousseau’nun şu görüşünü gözden uzak tutmamalıdır.”Çocuğunuza hiçbir zaman sözle ders vermeyiniz; o, ancak derslerin tecrübelerini almalıdır. Ona hiçbir şekilde ceza uygulamayınız. Çünkü o, kabahatin ne olduğunu bilmez; ona asla af dilettirmeyiniz, çünkü sizi incitmesini de bilmez. Rousseau bu sözleriyle, çocuğa bilgiyi soyut düzeyde vermek yerine, “yaşatarak öğretme” nin önemine değinmiştir.
- Anne ve babalar çocukların kendi kendilerini yönetmeleri yolunda başlattıkları girişimleri “yaş küçüklüğü” vb. nedenlerle engellenmemelidirler.
- Anne ve babalar, gelişimin normal yüzlerini, zorlu dönemlerini bilmeli, davranışlarını ona göre düzenlemelidirler.
- Anne ve babalar her çocuğun kendine özgü niteliklerle donanmış, ayrı bir birey olduğunu düşünerek çocuğu diğer çocuklarla ve kardeşleriyle kıyaslama yoluna gitmemelidirler.
- Anne ve babalar, aile ve toplumca geçerli olan bazı kurallara uyma zorunluluğunu çocuğa hatırlatmalı, uymadığı takdirde onu, “insanlararası ilişkileri anlatacak” türdeki örnek olaylarla bilgilendirmelidirler. Hiçbir eğitimsel yanı olmayan bedensel cezalar uygulamamalıdır.
- Anne ve babalar, özellikle disiplin konusunda görüş birliğinde olmaya ve çocuğun yanında tartışmamaya özen göstermelidirler.
- Anne ve babalar “oyun”un çocuğun gelişim ve eğitimi için önemli olduğunu düşünerek, onun, bu faaliyete zaman ayırmasını sağlamalıdır.

(Yavuzer,2004:141)

15. Barışçı ve Savaşçı Toplumlarda Çocuk

Saldırganlık, eğitimde başlı başına bir konu olarak ele alınabilir. Savaştan ve sömürüden uzak kalmak isteyen bir toplum, kendi çocuklarında saldırgan içtepiler geliştirmekten kaçınabilir. Savaş ve sömürü bilmeyen toplumlarla savaş için örgütlenmiş sınıflı toplumlar arasında bu açıdan da bir karşılaştırma yapılabilir. Örneğin, barışçı diye bildiğimiz ilkel toplumlardan Arapeşlerde bir çocuğun ağlaması, ne pahasına olursa olsun, kaçınılması gereken acıklı bir olay sayılıyor. Çocuk konuşurken susmaya zorlanmıyor, yaptığı yaramazlık zorla bastırılmıyor, böylece saldırganlık içtepileri geliştirilmiyor. Çocuğun kendini her yerde güven içinde bulması ve her yerde iyi karşılanması, onda «karşı» bir duygu oluşturmuyor. Saldırıya uğramayan çocuk, saldırma gereksinimi duymuyor, böyle bir refleks geliştirmiyor, içinde oç alma duygusu beslemiyor. Başka türlü söyleyecek olursak, çocuğa karşı kötü davranma ve onda saldırgan duygular geliştirmeyle, sınıflı ve savaşçı bir toplum olma arasında bir bağlantı var. Ya da tersi, çocuğa iyi davranmayla barışçı bir toplum olma arasında bir bağlantı var. Ayrıca ailede ve toplum içinde ikinci plana itilmeyen kadın, kendi çocuğunu da ikinci plana itmiyor, ona kötü davranmıyor. (Portakal.1994:20)

Bununla birlikte, her ilkel toplumun barışçı olduğu ve çocuklara iyi davrandığı da söylenemez. Bizim için geçerli olan, çocuklara iyi davranmayla, barışçı insan ve barışçı toplum olma arasındaki bağlantı. İlkel toplumları ele alırken, eğitimle barışçı ya da savaşçı toplum olma arasındaki doğrudan bağlantıyı görüyoruz ve toplumsal güvenin ordulara harcanan kaynaklara değil, bu kaynakların çocuklara harcanmasına bağlı olduğunu söylemek durumdayız. (Portakal.1994:22)

16. Dayanışma Üzerine Kurulu Bir Toplum Arapeşler

İlkeller başlangıçta birer egzotik topluluklar gibi görüldüler. Ama daha sonra yapılan dikkatli bilimsel incelemeler, bunların sıradan birer «vahşi» topluluklar olmadığını, kendilerine özgü yaşama biçimi ve toplumsal düzen geliştirdiklerini ortaya koydu. Uygar insanın ilkelerin yaşamından öğreneceği çok şey var, özellikle çocuk konusunda, çünkü hangi çağda ve toplumda olursa olsun, çocuğun anneye olan ilişkisi pek değişmiyor. Buna karşılık çocuğa bakış çok değişiyor. Örneğin, ilkel insan kendini çocuktan üstün saymıyor, oysa Arapların çocuklara hiç değer vermediğini, onlarda güçlü-zayıf ilişkisinin çok ağır bastığını biliyoruz.(Bu anlayış din yoluyla Türklere de geçmiştir.) (Portakal.1994:23)

Bu toplumda çocukla anne birbirinden ayrılmayan tek bir organ gibi. Eğer anne bir yere gidecek olursa, çocuğunu da birlikte taşıyor ya da yerini alacak birine bırakıyor. Çocuğu emzirmek için bir saat yok, çocuk ne zaman isterse, süt emebiliyor; böylece yalnızca beslenmiyor, annesinin varlığını da duyumsuyor ve güvenlik içinde buluyor kendini. Eğer anne oturarak çalışıyorsa, çocuğunu dizlerinin üzerine koyup işini yapıyor. Daha büyük çocuklar da bebekle ilgilenmeyi seviyor ve onu hiç yalnız bırakmıyorlar. (Portakal.1994:26)

Çocuk iki yaşına basıp rahatça yürümeye başladığı zaman, annesi onu evde babasıyla birlikte bırakabiliyor. Çocuk bu ayrılıktan pek memnun olmuyor, yüzünü asıyor ya da ağlıyor, ama yavaş yavaş bu yeni yaşam ritmine alışıyor. Çocuk üç yaşına bastığındaysa, bütün bir gün anneden ayrı kalabiliyor. Böylece hem süttten kesilmeye, hem de diğer çocuklarla birlikte olmaya alışıyor. Akşam anne eve döndüğünde çocuk yine annesinin memesine koşuyor onunla karşılıklı zevkli bir bedensel oyun içine giriyor. Böylece çocuk cinsel olgunlaşmaya ilk adımını atmış oluyor. Duygusal doyumdan yoksun kalmıyor. Arapeşli çocuk parmak emmeyi bilmiyor, böyle bir gereksinim duymuyor. (Portakal.1994:26)

Çocuklar başkalarına zarar vermemek için heyecanlarını denetlemeyi öğreniyorlar. Dört-beş yaşına doğru erkek çocuklar daha çok babalarına bağlanma eğilimi gösteriyorlar. Adım adım babalarını izliyorlar, gece babalarının kollarında uyuyorlar, gereksinim duydukları bir şeyi babalarından istiyorlar. Ama baba onu her yere birlikte götüremediği için bu ayrılık çocuğa zor geliyor ve babasının arkasından ağlıyor. Buna «ikinci süttten kesilme» deniyor. (Portakal.1994:27)

Kız çocukları için durum daha başka. Onlar daha çok ev işlerine yöneliyorlar. Küçük kardeşleriyle ilgileniyorlar. Babalarına da fazla bağlı olmadıkları için ikinci bir sütten kesilme sorunları olmuyor. Bununla birlikte her şey iyi gitmiyor. Çocuklar için en zor şey sevdiklerinden ayrı kalma. Ayrıca bir başka çocuk da ona kötü davranabilir, onu itebilir ya da istediği bir şeyi vermeyebilir. Bu tür durumlar «yoksun kalmaya alışık olmayan çocukta» huysuzluk krizlerine yol açıyor. Artık istediği şey verilse de kolay kolay yatışmıyor. Böyle bir durumda yetişkinlerin de yapabileceği pek bir şey olmuyor. Bu tepkiler düşmanca bir edimin yol açtığı öfkeyi yönlendirmeye yarıyor. Buna karşılık eğitim diğer çocuklara karşı dışa vurulan tüm saldırganlıkları azaltma eğilimini taşıyor. Çocukların kavga etmelerine izin verilmiyor. (Portakal.1994:27)

Kaba bir hareket ya da söz babayı da evin nazlı kızı gibi derinden yaralıyor. Arapeşliler çok alınganlar. Küçük bir laf dokundurma düşmanlık sayılıyor ve koca bir adam bu nedenle ağlayabiliyor. Sanıyoruz böyle bir karakter özelliği, Arapeşlilerin ciddi düşmanlık bilmemelerine bağlanabilir. " Çocuklar için dünya ikiye ayrılıyor: biri «aile», öteki «yabancılar». Çocuğun kendi köyü ya da akrabalıklar yoluyla ilişkili olduğu köyler, kendi ailesi sayılıyor. Çocuklar ve özellikle ailesiyle çatışma içinde olan gençler gidip bu çevrede kendi evlerindeymiş gibi kalabiliyorlar. Yaşama alanının böyle geniş olması zorunlu bir arada yaşamaya çözüm getiriyor. (Portakal.1994:28)

Yabancılar ya da düşmanlar, daha uzakta, ovada ya da ırmak boyunda oturanlar. Bu yabancılar çocuklar için hem birer umacı, hem de kendi topluluklarının içinde izin verilmeyen nefretlerini, kinlerini, düşmanca duygularını yansıttıkları birer «günah keçisi» rolünü yükleniyorlar. Tüm kötülükler bu yabancılardan geliyor. Nasıl mı? Eğer bir kimse bir yerlerde biraz yiyecek artığı bırakırsa, yabancılar gelip bunu alıyor ve kara büyü yapıyor. (Portakal.1994:28)

Görüldüğü gibi, Arapeşliler saldırganlık içtepilerine masumca bir doyum yolu bulmuşlar, bunun için sistemli bir eğitim görmüyorlar, silahlanmıyorlar ve savaş açmıyorlar. Bir başka köyü yağmalamaya gitmiyorlar. Eşyalarını saklamıyorlar ve kapılarını kilitlemiyorlar. Başkalarının malına ve emeğine saygıyı, en küçük yaştan başlayarak öğreniyorlar ve hırsızlık bilinmiyor. (Portakal.1994:28)

Bir topluluk içinde kendi evinde gibi yaşamanın ve çocukların yetişkinlerle duygusal bir bütünleşme kurmasının psikolojik açıdan çok önemli sonuçları var. Çocuğun bağımsızlığını kazanıncaya dek annesinin kollarında yaşaması, onunla bedensel duygusal bir bütünlük kurması, daha sonra da bu bütünleşmeyi yaşadığı toplum içinde sürdürmesi, onda yaşama ve insanlara karşı tam bir güven duygusu geliştiriyor. Böyle bir ortam içinde büyüyen çocuk, korku ve kuşku bilmiyor, insanlara güveniyor. Ortaya bir birey-toplum ayrımı çıkmıyor, birey-toplum çatışması ciddi boyutlara varmıyor. Sınıflı toplumların tersine, ilkel toplum güvensizlik kaynağı oluşturmuyor. Kişi düşmanca duygularını toplumun dışında başka bir gruba aktarıyor, ama ona karşı savaş açmıyor, yağmacı seferler düzenlemiyor, sadece ondan uzak duruyor. (Portakal.1994:30)

17. Saldırganlık Üzerine Kurulu Bir Toplum Mundugumorlar

Arapeşlerde çocuklara iyi davranıldığını, toplumun dayanışma üzerine kurulduğunu ve cinsel dürtülerin öne çıkarıldığını gördük. Buna karşılık Mundugumorlar savaşı bir toplum, kafatası avcılığına çıkıyorlar ve kendi çocuklarına da kötü davranıyorlar. Görüleceği gibi, bu ikinci toplum, birincinin aksine cinsel güdülerini geri plana itmiş, bireylerde erotik duyguların gelişmesine izin vermemiş ve saldırganlık güdülerini öne çıkarmıştır. (Portakal.1994:32)

Toplumsal örgütlenmelerini ölçü olarak Arapeşler için «ilkel» terimini kullanmıştık; Mundugumorlar için «vahşi» diyeceğiz. Toplumbilim böyle bir ayrım yapmamakla birlikte, bu terimler bizim ne demek istediğimizi daha kolay açıklamaya yardımcı olacaktır sanırım. İnsanlık tarihi boyunca bu iki eğilim her zaman çatışmış ve nedense saldırganlık güdülerini daha ağır basmıştır. Günümüzde ırkçı ya da dinci akımların saldırganlık güdülerini öne çıkardıklarını görüyoruz. (Portakal.1994:32)

Çalışma, barış ve özgürlük üzerine kurulu bir toplum, saldırganlık güdülerinin denetim altına alınmasını, cinsel güdülerin öne çıkarılmasını ve bireyde erotik duyguların gelişmesini ister. Eğitimin ve sanatın yeri de buna göre saptanır. Bir toplumda hukukun işleyip işlememesi bile, barbarlıkla uygarlık arasında bir ölçü olabilir. (Portakal.1994:34)

Sözünü ettiğimiz Arapeşler ve Mundugumorlar, Yeni Gine Adasının birbirine komşu iki halkı. Birbirine rakip iki toplum haline gelirken, güdülerini de ters yönde geliştirmiş olmaları, psikolojik açıdan ayrıca ilginçtir. Bu «vahşi» toplumda çocuk, çoğunluğun ona düşman olacağı erkekler arasında dünyaya geliyor. Kendine bir yol açmak için şiddete başvurmayı ve küfür etmesini öğreniyor; saygı görmüyor, başkasına saygı göstermiyor. Bir kadın gebe kalırsa, kocası bundan gurur duyuyor, ama sevinmiyor. (Portakal.1994:35)

Arapeşlerde çocuk bir file içinde taşınır ve annenin vücuduyla teması korunurken, Mundugumorlarda çocuk kaba bir sepetin içinde taşınıyor ve bu sıcak temastan yoksun kalıyor. Anne evde ya da ev çevresinde bulunuyorsa, çocuğu sepetiyle evin direğine asılı bırakıyor. Çocuk ağladığı zaman hemen beslenmiyor. Sadece dışardan sepete dokunuyorlar. Çocuk buna tepki gösterip susabiliyor; susmazsa belki meme emme hakkına sahip oluyor. (Portakal.1994:36)

Mundugumorlu kadınlar çocuklarını ayakta, bir tek elle tutarak ve bebeğin kollarını kıpırdatmasına, izin vermeden emziriyorlar. Çocukla anne arasında sıcak bir duygusal ilişkiye yer yok. Çocuk beslenmesini kısa kesmek zorunda ve annenin göğsüyle oynamasına izin verilmiyor. İş biter bitmez sepetine konuyor, insanlardan koparılıp uzaklaştırılıyor. (Portakal.1994:36)

Eğer çocuk hastalanmışsa, anne ondan nefret edercesine istemeyerek bakıyor. Kolayca anlaşılabilirdiği gibi, ancak en güçlü çocuklar yaşıyorlar. Başka bir deyişle, çocuklar doğal bir ayıklamadan geçiyorlar. Çocuk sepetinin içinde duramayacak kadar kıpırdarsa, annesi onu sırtında taşımaya başlıyor ya da boynuna alıyor. Çocuğun bu durumda da ağlamasına anne yine aldırmaz, çalışmaya ya da diğer kadınlarla konuşmaya dalıyor. Bir kere süttten kesilince artık annesinin göğsüne ulaşamıyor, böyle bir şeye kalkışırsa itiliyor. (Portakal.1994:37)

Çocuk kızsaa biraz daha özen ve sevgi görebiliyor. Onu süslüyorlar, daha doğrusu süslemiş olmak için giydiriyorlar. Erkek çocuklara yedi, sekiz yaşına dek bir şey giydirilmiyor. Zaten giyinmeye de Hristiyan misyonerlerinin etkisiyle başlamışlar. (Portakal.1994:37)

Çocuğun ilk karşılaştığı yasaklar, evden uzaklaşmamak, annesinden başka bir kadından yiyecek istememek, annesinin kollarına tırmanmaya çalışmamak. Kız çocuğunun eğitimini baba, erkek çocuğun eğitimini anne üstleniyor. Çocuklar böylece daha ilk yaşlarda anne ve babaya göre ya da kız ve erkek kardeşe göre bölünüyorlar. Çocuk kime yakın olacağını, kiminle şakalaşacağını ya da kime karşı ciddi duracağını daha ilk yaşlarda öğreniyor. Herkesle aynı davranış içine girmiyor. Bunlar bir yerde olağan, hatta gerekli gibi görünebilir. Ama unutmayalım ki, bu ikili davranış biçimi aslında toplumsal baskının ve içtensizliğin sonucudur. (Portakal.1994:37)

Mundugumorlarda kızlarla erkek çocukların toplum içinde ayrı ayrı yerlere ve davranış biçimlerine sahip olduğunu söylemiştik. Kızlar kendi aralarında oynamak için bağımsız kümeler oluşturmuyorlar, ama erkek çocuklar kadar da katı toplumsal kurallara uymak zorunda kalmıyorlar. Kendi aralarında erkeklere göre daha dostça ilişkiler kuruyorlar. (Portakal.1994:38)

Gerçi böyle yakınlıklar her zaman sürekli olmuyor, kıskançlık ya da rekabet bu havayı bozuyor. Kız ve erkek çocuklar daha ilk yaşlardan başlayarak kendilerini rahatsız edenlere karşı dövüşmesini öğreniyorlar. Küçüklükte dayak yiyenler bunu içlerinde saklıyorlar, daha sonra öç almaya bakıyorlar. Canı acıyan çocuğa iyi davranılmıyor; böyle bir çocuk okşanmıyor, avutulmuyor, böylece onun yumuşak karakterli olmasının önlenildiği düşünülüyor. (Portakal.1994:38)

Erkek çocuk babaya karşı çıkacak yaşa gelmişse, evden uzaklaşıyor. Baba gidip çocuğunu aramıyor. Buna karşılık, kızlar ne kadar şiddetli çatışmaya girerlerse girsinler, sıkı bir gözetim altında evde kalıyorlar. Genelde kız çocuklarına silah kullanmak öğretilmiyor. Yalnız evli bir kadın kendini kocasına karşı savunabilmek için silah bulunduruyor. Erkek kendi durumunu güvenceye almadan kadını dövmeye kalkışmıyor. Zaten bir kadın gebe kalınca kavga edemeyeceğini biliyor ve bunu her zaman hesaba katıyor. Çünkü zayıf anda saldırmak <<vahşi>> insanın bir özelliği. Sonuçta kızlar da erkekler gibi sert ve kavgacı bir karakter geliştiriyorlar ve gerektiğinde kendilerini savunuyorlar. (Portakal.1994:39)

Böylece çocuklar, gençliklerinde kendilerinden nasıl bir davranışın beklendiğini istemeye istemeye kavramaya başlıyorlar ve buna hazırlanıyorlar. Erkek çocuk bir gün başka bir kızla değiştirmek için kendi payına düşen kız kardeşini babasının ya da başka bir kardeşinin elinden alacağını, böyle bir durumda onlarla kavga etmek zorunda kalacağını biliyor. Ya da evli bir kadını kaçırarak ve onun erkek kardeşleriyle boğuşmak zorunda kalacaktır. (Portakal.1994:40)

Ne var ki, Mundugumorlar gibi «vahşi» toplumlarda başlayan ve daha sonra tüm «barbar» çağlar boyunca süren, çocuklara baskı, bir erkeğin birçok kadını eve kapatma hakkı günümüze dek ulaşmıştır. Araplarda çocuklara kötü davranılması, Yahudilerdeki kral-peygamberlerin ve bedevi şeyhlerinin harem yaşamı, bize göre en ilkel, en «vahşi» dönemlerde başlayan bir yaşam biçiminin uzantısıdır. Böyle bir yaşam biçiminin ilk kurbanları da ilk önce çocuklar oluyor. Kadının özgür olmadığı, kendi duygularını özgürce dışa vuramadığı bir toplumda, çocuklar da özgür olamıyor. Ve bir toplumda insanlar arası ilişki güce dayanıyorsa, o toplum şiddetten kurtulamıyor. (Portakal.1994:41)

18. Saldırganlık ve Çocuk

Hemen her dönemde anne-babalar çocuğunun saldırganlığından şikâyet eder, yakınıır. Fakat genellikle ebeveynler, çocuklardaki saldırganlığı pekiştiren unsurlardan birinin de kendi tepkileri olduğunu fark edemezler. Hatta bazen bu saldırganlığı arttırdıkları bile görülür. Her çocuğun hareketlendiği ve hareketlenirken de sert tepkilerde bulunduğu dönemler vardır. Özellikle henüz konuşma becerisi gelişmeyen bebeklerde bu tepkileri görmek daha mümkündür. Bu tarz bir durumda bebeğe ve çocuğa saldırgan etiketi yapıştırmak hatadır. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Unutulmamalıdır ki; saldırganlık kimi zaman psikolojik destek gerektiren, kimi zaman ise ebeveynin doğru tutumları ile düzelebilecek bir davranış bozukluğudur. Bu sebeple çocuğun en ufak bir tepkisiyle saldırgan olduğunu kabul etmek ve bunu dile getirmek çocukta bu davranışa dair kabul oluşturur. Kendini saldırgan olarak kabul eden çocuk ise kendisini engellemek zorunda hissetmez. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Saldırgan çocuklar, aşırı geçimsiz, kavgacı, parlamaya hazır, kuralları çiğneyen, büyüklere karşı gelen, cezalardan etkilenmeyen, ilişkileri gergin ve sürtüşmeli, tepkileri ölçüsüz olan çocuklardır. Ruhsal çatışmaları nedeniyle yaşlıları ve çevreleriyle uyumlu ilişkiler kuramazlar. (www.halkalisosyaldonati.com/re_saldirgan.asp).

Bir çocuğun saldırgan kabul edilebilmesi için tüm bu özelliklerin sürekli olması gerekir. Bu özelliklerin bir çoğu her çocukta geçici olarak görülebilir. Erkek çocuklarda saldırganlık, kızlara oranla daha fazladır. (www.halkalisosyaldonati.com/re_saldirgan.asp).

Saldırgan çocuk, ruhsal sorunları nedeniyle, yaşlıları ve genel olarak çevresiyle uyum kuramayan çocuktur. Aşırı geçimsizdir. İlişkileri gergin ve sürtüşmelidir. Parlamaya hazırdır, kavgacıdır. Durmadan kuralları çiğner, sık sık ceza görür. Ana baba öğretmen ve genellikle büyüklere karşı gelmeye eğilimlidir. Olağan anlaşmazlıkları bilek gücüyle çözmeye çalışır. Tepkileri ölçsüz ve durumla orantısızdır. Öfkesini yenemez, hep kendini haklı çıkarma eğilimindedir. Davranışlarından utansa bile yinelemekten kendini alıkoyamaz. Cezalardan hiç etkilenmez veya bir süre etkilenmiş görünür. Bu tanıma giren çocuklar, ruhsal sorunlarını davranışlarına aktarırlar. Evde, çevrede ve okulda durmadan sorun yaratırlar. Erişkinlerle sürekli çatışma içindedirler. (Yörükoğlu,2003:343)

Genellikle erkek çocuklar daha saldırgandırlar. Anlaşmazlıklarını dövüşerek çözmeye eğilimlidirler. Kız çocukları ise ağız kavgasını yeğ tutarlar. Yapısal olarak erkeklerin daha güçlü olmalarının yanında, kız çocuklarının daha çok engellenmesi, bu konuda kız erkek ayrımını ortaya çıkarır. (Yörükoğlu,2003:344)

Çocuk, içinden gelen saldırganlığı, başlangıçta bütün çıplaklığı ile dışarı vurur. Çocuk kızgınlığının zararsız kimi zaman da sevimli görülmesi aldatıcıdır. Vuran, kıran, bağırıp çağıran bir çocuk, erişkin gibi güçlü olsaydı, yırtıcı bir hayvandan ayırt edilemezdi. İstekleri engellenen çocuk daha bebekliğinde amaçsız diyebileceğimiz bir öfke tepkisi gösterir. Ağlar, tepinir, altını ıslatır, terler, soluğunu tutar morarır. Ayaklanmaya başladığında, atarak, vurarak, ısırarak, yere yatıp uğunarak saldırganlığını boşaltır. Daha da ileri gider, dışarı vuramadığı düşmanca duyguları kendine yöneltir, başını duvara vurur. (Yörükoğlu,2003:344)

Çocukta güven duygusu geliştikçe, beklemeyi ve tepkisini dizginlemeyi öğrenir. Gereksinimleri doyuruldukça yatıştır. Gelişim dönemlerinde tartışıldığı gibi, daha az tepkiyle de isteklerinin karşılandığını öğrenir. Başkaldırma yerine uysal davranmanın kendi yararına sonuçlandığını görür. Kendine sevgiyle yaklaşıldıkça, bu sevgiyi sürdürmek amacıyla, kendi kendini kısıtlamaya başlar. Bir yandan da saldırganlığını oyuna aktarır, bastırmak zorunda kaldığı dürtülerine boşalım alanı sağlar. (Yörükoğlu,2003:346)

Daha sonra, benimsediği ana babasına benzemek, onlara beğenilmek için davranışını kendi denetlemeye başlar. Önündeki örneklerle göre, dürtülerine ket vurmaya, davranışlarını onlara uydurmaya çalışır. Bunlara, ana babanın sevgisini yitirmek ve cezalandırılmak korkusu da eklenince, çocuk saldırganlığını daha da azaltır. (Yörükoğlu,2003:346)

Her türlü saldırganlığın kısıtlandığı bir ortam, çocukta gerginlik yaratır. Çocuk bu durumda, saldırganlığını dizginlemeyi değil, ondan korkmayı öğrenir. Örneğin kendini savunması için bile dövüşmesi yasak olan bir çocukta öfke birikimi olur. Böyle bir çocuk, kendi öfkesinden korktuğu için davranışını ayarlamak yerine, ya tümünden siner ya da dizginsiz bir saldırıya geçer. (Yörükoğlu,2003:346)

Uygun yollardan saldırganlığını boşaltamayan çocuk, Basıncı gittikçe artan bir buhar kazanına benzer. Sonunda ya kendisine ya da çevresine zarar verir. Bu eğilimlerin içine sıkıştığını gören kişi saldırganlığını kendisine yöneltir. Öfkesini yenemeyen bir çocuğun kendi kendini ısırması, saçını yolması, başını duvara vurması gibi, erişkinlerin de benzer davranışı, kendi canlarına kıymaya çalıştıklarında gösterirler. (Yörükoğlu,2003:347)

Saldırgan çocuk temelde güvensiz çocuktur. Çevreden iyi bir davranış beklemediği için ilk tepkisi saldırmak olur. Başkaları saldırmadan ilk saldırıyı kendi yapar. Kendi görmediği hoşgörüyü başkasına göstermez. Aşırı saldırgan çocuk aynı zamanda doyumsuz ve sevilmediğine inanan çocuktur. Başka bir deyişle öz saygısı azdır. Kabadayılık gösterileriyle kendini güçlü olduğuna inandırmaya çalışmaktadır. Kendinden küçüklere karşı acımasız, kendinden güçlüler karşısında kuşkulu ve sinmiştir. İnsan ilişkilerini “ezmezsen, ezilirsin” şeklinde değerlendirir. (Yörükoğlu,2003:347)

Saldırgan çocuk dürtülerini dizginlemeyi öğrenme fırsatı bulamamış çocuktur. Ana baba tutumu çok sert ve hoşgörüsüz olduğu için biriken öfkesini ev dışında açığa vurur. Ya da

evdeki eğitim çok tutarsızdır. Çocuk neyin doğru neyin eğri olduğunu öğrenmekte güçlük çeker. Bu nedenle toplumsal kuralları benimseyemez. (Yörükoğlu,2003:347)

Gevşek bir disiplinle yetiştirilmiş bir çocuk ta saldırgan olabilir. Kendine sınır konmadığı için kurallara uymak yerine herkesin kendine uymasını bekler. Saldırgan çocuğun üst benliği yeterli ölçüde denetleme dizginleme görevini yerine getiremez. Çünkü ana babasıyla sağlıklı bir özdeşim yapamamıştır. Saldırgan çocuk kendini ailenin itilen, ezilen, aşağılanan üyesi gibi algılar. Başka bir deyişle evde ve çevrede kendini şamar oğlanı gibi görür. (Yörükoğlu,2003:347)

19. Çocukta Saldırganlığın Nedenleri

a. Ruhsal Nedenler:

- Ana-babanın uyguladığı sert disiplin yöntemleri ile baskılı veya gevşek davranışları saldırganlığa neden olabilir.
- Yetersiz sevgi ve ilgi durumunda da saldırganlık ortaya çıkabilir.
- Çocuklar arasında ayırım yapılması kıskançlığa, dolayısıyla saldırganlığa neden olabilir.
- Saldırganlık ana-babanın aşırı düşkünlüğüne, aşırı korumasına karşı bir cevap olabilir (www.halkalisosyaldonati.com/re_saldirgan.asp).

b. Organik Nedenler: Bazı kuramcılar beynin merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırganlığa yol açtığını öne sürmektedir. Bazı bilim adamları da beyinde saldırganlığa neden olan merkezlerin dışında beyindeki tümörlerinde saldırganlığa yol açtığını ileri sürmektedirler. Saldırganlıkla ilgili amigdalalar duyguların kontrolünden sorumlu beyin alanlarıdır ve limbik sistemin bir parçasıdır. Saldırganlık gösteren hayvanların amigdalaları çıkarıldığında hayvanların önceki halinin karşıtı bir durumun, sakinlik halinin ortaya çıktığı gözlenmiştir. Yine bu bölgede oluşmuş olan bazı tümörlerin aşırı saldırganlığa yol açtığı belirtilmektedir. Çocuğun beyin zarının iltihaplanması gibi bir sorun yaşaması saldırganlığa neden olabilir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ilaç tedavisi başlanmalıdır. (Göka,1997)

c. Çocuğun Şiddete Maruz Kalması: Çocuk şiddete maruz kalıyorsa, zaman zaman savunma refleksi olarak kendi de şiddet dilini kullanabilir.

d. Çocuğun Saldırgan Birini Model Alması: Bu model çocuğun kendi ebeveyni olabileceği gibi, arkadaşı, bir yakını veya TV’de bir kahraman da olabilir.

e. Aile İçindeki Tartışmalı Ortam: Evdeki gerilim huzursuzluğa ve öfkeye, öfke de saldırganlığa neden olabilir. (Göka,1997)

f. TV’deki Şiddet Görüntüleri: Çocuğun seyrettiği TV programları kontrol altına alınmalıdır. İstemsiz seyir durumunda ebeveyn saldırganlık içeren görüntüleri yorumlamalı, doğru olmadığını vurgulamalıdır. Filmlerde ve televizyon programlarında, radyo, gazete, fotoğraf gibi kitle iletişim araçlarında yeralan şiddet öğelerinin etkileri, toplumun saldırganlık konusunda en fazla duyarlı olduğu alanlardan birisidir. Bu konuda çok çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Televizyondaki şiddetle saldırganlık arasında bağlantı, artık bilinen ve kabul edilen bir saptamadır. Çocukların televizyonda izledikleri şiddet içeren filmler arttıkça akranlarına karşı daha saldırgan oldukları bulunmuştur. İlişkinin şiddeti, izleme zamanı ile orantılı olarak artmaktadır. Görsel olarak şiddete maruz kalmanın en önemli etkisi, çocuklar

üzerinedir. Küçük çocuklar şiddet uyguladıklarında kurbanın acı çekmesine aldırmadan yaptıkları şeyi sürdürebilirler diğer yandan büyük çocuklar ve yetişkinler kurbanın çektiği acıdan etkilenecek durabilirler. Yine çeşitli yaşlardaki çocuklarla yapılan bir deneyde şiddet ögesi içeren bir filmin başı gösterildikten sonra çocuklara film için bir final seçmeleri söylendiğinde küçük çocukların saldırgan sonlar, büyük çocukların ise şiddet içermeyen sonlar seçtikleri görülmüştür. Bu da şiddeti algılayış ve değerlendirişin duygusal ve bilişsel olgunlukla ilgili olduğunu düşündürmektedir. Filmlerdeki ve televizyondaki şiddetin çocukları etkileme şekli ve süreci ile ilgili üç tür mekanizma ve etkiden söz edilmektedir:

a) Gözlemsel öğrenme: Bireyler medyada gördükleri şiddet olayları ile daha önce davranış dağarcıklarında olmayan insanlara zarar vermenin ve şiddetin yeni yeni usullerini öğrenerek davranış dağarcıklarına katmaktadırlar.

b) Kontrolün kaybolması: Saldırgan davranış ve eylemleri izleyenlerin saldırganlık ve siddete karşı olan engelleyici kontrol mekanizmaları gevşemektedir.

c) Duyarsızlaşma: İzleyicilerin saldırgan davranışlar ve onun kurbanlarda yarattığı sonuçlarına karşı olan duygusal tepkileri azalmaktadır. Çünkü şiddet görüntüleri olağanlaşarak ve kanıksanarak, sanki gerçek değillermiş gibi algılanmakta ve zaten görüntüler asla gerçeğin yerini tutmamakta, şiddet medyaya olanca çıplaklığıyla yansıyamamakta, adeta tül bir perde altına alınmaktadır. Sonuç olarak kişi artık bu olaylara duygusal bir tepki gösterse bile bu çok az olmaktadır.(Göka,1997)

Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında en önemli etkenlerden biri öğrenmedir. T.V.nin çocuklar üzerindeki etkileriyle ilgili araştırmaların büyük çoğunluğu "gözleme dayalı öğrenme" adı verilen geniş bir konu alanında yoğunlaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre bir çocuk başkalarını gözleyerek yalnızca yeni davranışlar öğrenmekle kalmaz, saldırgan davranışlara başvurma ya da böyle davranışlardan kaçınmanın uygun olduğu zaman ve ortamları da öğrenir. Berkowitz'e göre T.V.de saldırganlığı gözleme, izleyicilerde saldırganlıkla ilgili düşüncelerin uyarılmasına yol açar. Bu düşüncelerdeki etki duygulara ve davranışsal eğilimlere yayılır, gözleyenleri saldırgan eyleme daha bir hazır hale

getirir. T.V. deki saldırgan görüntülerin, şiddet içerikli filmlerin ve eylemlerin, pornografik öğelerin yer alması çocukları ve gençleri olumsuz yönde etkilemektedir. Uzun süre T.V. izleyenlerin izlemeyenlere oranla daha güvensiz, kuşkulu, kızgın ve öfkeli oldukları görülmüştür. İnsanlar gerek T.V. de gerek yazılı basında şiddeti sürekli görür, tedirgin edilir, diken üstünde tutulursa, o insanların dünyaya olumlu bakmaları, kendilerini olumlu algılamaları beklenemez.

T.V. deki şiddet içerikli programların çocuklar üzerindeki etkileri 1961'de A.Bandura ve arkadaşları tarafından yapılan deneyde ortaya konmuştur. Bu deneyde çocuklar bir yetişkini, basit oyuncaklar ve şişirme bir bebekle oynarken seyrettiler. Deneysel koşullardan birinde, yetişkin yaklaşık bir dakika için basit oyuncakları toplamakla işe başladı. Sonra dikkatini şişirme bebeğe çevirdi. Bebeğe yaklaştı, onu yumrukladı, ağaç bir çekiçe ona vurdu, havaya fırlattı ve odanın içinde orayı burayı tekmeledi. Bütün bunları yaparken de "kır burnunu, vur başına, al sana" diyerek bağırdı. Çocukların gözleri önünde bu davranışları yaklaşık 9 dakika sürdürdü. Diğer bir durumda yetişkin sessizce diğer oyuncaklar üzerinde çalıştı, şişirme bebekle ilgilenmedi. Bir süre sonra her çocuk şişirme plastik bebeği de içeren bir dizi oyuncakla 20 dakika yalnız bırakıldı. Yetişkin saldırgan davranışlarda bulunurken seyreden çocukların onu diğer oyuncaklar üzerinde sessizce çalışırken seyreden gruptaki çocuklardan çok daha saldırgan davrandıkları görüldü. İlk grup bebeği yumrukladı, tekmeledi, kırpaladı ve saldırgan yetişkinin söylediklerine benzer saldırgan yorumlarda bulundu. Bu çocukların saldırmaya deney öncesinden daha eğilimli oldukları açıkça ortaya çıktı. Taklit süreci içerisinde daha fazla saldırgan davranış gösteriyorlardı.

Şiddet ve cinsel içerikli filmler çocukları olumsuz etkileyebilir. Ergenlik çağına gelmiş çocuk bu tür filmleri kontrolsüz bir ortamda izledikten sonra daha saldırgan olabilirler. Şiddet ve cinsellik içeren filmler çocuklarda korku oluşturur, akılları karışabilir. T.V. ve radyolardaki olumsuz programların çocuklar üzerinde oluşturduğu etkiler sonucu ortaya çıkan davranış değişikliklerinin neler olduğunu şöyle sıralayabiliriz; (www.okulpdr.net/saldirganlik.htm)

Çocuklar T.V. de izledikleri dizi kahramanlarını kendilerine model seçiyorlar, günlük yaşamlarına ve oyunlarına yansıtıyorlar. Bu dizilerdeki kahramanların davranışları çocuklardaki saldırganlık dürtülerini harekete geçiriyor.

Şiddet, saldırganlık, cinsellik içeren programlar, onları izleyen çocukları psikolojik sorunlara itiyor, içine kapanık, kavgacı, istismar ve şiddet eylemlerine yatkın duruma getiriyor.

Çocuklardaki cinsel ve saldırgan davranış dürtülerinin küçük yaşta aşırı uyarılması, olumsuz bir koşullandırma yaratıp cinsel sapıklıklara ve sadist duyguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Öğrencilerin şiddet içeren filmlerde gördüklerini okuldaki arkadaşları üzerinde uyguladığına tanık oluyoruz. Hemen-hemen bütün sorunlarını şiddet uygulayarak çözmeye çalıştıkları gözlenmiştir.

Öğrencilerin yaptıkları oyun araçlarında ve çizdikleri resimlerde bile bu filmlerin etkileri görülmektedir. Bu tür filmleri izleyen çocukların arkadaşlık kurmada güçlük çektiği, yalnız yaşamayı, kendi dünyalarıyla baş-başa kalmayı yeğlediği ve böylesi filmlerin bağımlılık oluşturduğu belirlenmiştir.

Çocuklar çeşitli yaş gruplarına göre değişik filmlerden hoşlanmaktadır. Küçük çocuklar çizgi filmlerden, küçük kahramanlı dizilerden, büyüdükçe kovboy filmleri, dedektiflik filmlerinden hoşlanmakta, bu filmlerin kahramanlarının hareketlerini ve konuşmalarını günlük yaşamlarına yansıtmaktadırlar. (www.okulpdr.net/saldirganlik.htm)

g. Çocuğun Biriken Enerjisini Nasıl Boşaltacağını Bilememesi: Saldırganlığın en önemli nedenlerinden biridir. Bilindiği gibi çocuklar çok hızlı büyür, bu bedensel büyüme ile birlikte çocuğun enerji birikimi de artar ve böylece çocuk enerjisini boşaltacak kaynak arayışına girer. Meşru bir kaynak bulamayan çocuk meşru olmayan yolları, yani bize taşkınlık olarak görünen davranışları sergilemeye başlar. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Çocuk bu şekilde enerjisini boşaltırken yaptığına doğru olmadığını tam olarak bilincinde değildir. Ebeveynin tepkileriyle çocuk taşkınlığının farkına varır ve çoğu zaman bu farkındalık davranışın devamını sağlar. Yapılması gereken çocuğa enerjisini boşaltacak meşru kaynaklar sunmaktır. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Mesela, çocuğu spora yönlendirmek, kumla oynamasına müsaade etmek gibi. Ebeveynin bu tarz imkânları yoksa en azından eve kum torbası almak veya çocuğun sık sık banyoya girmesi için onu teşvik etmek, babayla güreş etmek vs. Çocuğun enerjisini boşaltabileceği kaynaklardır. Bu şekilde enerjisini boşaltan çocuk farklı bir neden olmadığı sürece sakin olabilecektir. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

h. Ebeveynin Saldırganlığı Pekiştiren Tepkileri: Çocuğun öfkeyle yada saldırganca istediği şeyleri anında yerine getirmek gibi. Bu durumda saldırganlık davranışı ödüllendirilmiş olur, yada anne-baba farkında olmadan çocuğa boyun eğdiği mesajını vermiş olur. (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Saldırgan modeller, bilişsel öğrenme yoluyla yeni davranış kalıplarının öğrenilmesini sağlar. Modelin saldırgan davranışlarının ödüllendirilmesi halinde de dolaylı pekiştirme yoluyla bu tür davranışların taklit edilme olasılığı artar. Böyle durumlarda saldırganlık oldukça yerleşik bir davranış kalıbı haline gelerek söndürülmesi güçleşir. Davranışçılara göre, insanlar iyi, akıllı olarak doğmakta, kötü eğitim, kötü çevre ve kötü örneklerle davranışlar bozulmaktadır. İnsan davranışlarını yalnızca doğuştan gelen eğilimler değil, çevrenin davranışları da biçimlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre çocuk saldırgan davrandığında annesinin veya diğer kişilerin ona istedikleri şeyi vereceklerini anlarsa, saldırgan biçimde davranmaya eğilimli olur. Aynı durum uysal, atak ya da sevecenlik için de geçerlidir. Öteki bütün davranışlarda olduğu gibi saldırganlık da kişinin çıkarına uygun düşecek biçimde hareketlerin yapılmasıyla öğrenilir. Kişi istediği şeyi elde etmede başarılı bir yöntem olduğu kanıtlanan bir biçimde hareket eder. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldırganlik.doc).

Saldırgan davranışların oluşmasında taklit önemli bir süreçtir. Bir çocuk ya da genç öfke ve saldırganlık düzeyini kontrol edemeyen ve bunu sağlıklı şekilde ifade eden ana babasını gözlediğinde, sözle saldırmayı ve katı bir şekilde eleştirmeyi öğrenir. Ana babanın uyguladığı otoriteye dayalı katı disiplinin çocukta saldırganlık ve başkaldırma gibi olumsuz özelliklerin ortaya çıkarttığını görülmektedir. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Toplum da aile gibi suç oranının gelişmesini teşvik etmektedir. Suç oranının yüksek olduğu bir topluluk çocuğun saldırgan aktivitelerde bulunan pek çok modeli gözlemlemesine fırsat verir. Çocuk aynı zamanda bu davranışlarından ötürü bu modellerin ödüllendirildiğine de tanık olur. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

i. Okul Ortamının ve Eğitim Sisteminin Etkileri: Başlı başına okul ve eğitim sistemi bile pek çok çocuk ve ergende öfke yaratan ve saldırganlığa yol açan ortamlar olabilmektedir. Eğitim-öğretim alanındaki eşitsizlikler ve haksız uygulamalar, öğretmenlerin öğrenciler arasında ayırım yapmaları, öğrencilerin kendi içinde değil sürekli birbirleriyle kıyaslandığı yarışmacı, kalitesiz ve ezberci eğitim, başarının düşmesine yol açan sürekli değişen eğitim programları çocukları saldırganlaştırmaktadır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Kalabalık sınıflar, yetersiz fiziki koşullar, fazla ders saati ve yoğun ders programının getirdiği sıkıntılara ders dışı etkinliklerin ve sosyal faaliyetlerin yetersiz olması, öğrencinin rahatlayabileceği, enerjisini kullanabileceği alanların sınırlılığı eklenir. Bu yüzden sınıflar can sıkıntısı için mükemmel mekânlardır ve bu kadar yapay bir ortamda çocuklardan doğal olması beklenmektedir. Bu hayvanat bahçesinde kafese kapatılan vahşi hayvanları niçin doğal davranmıyorlar ya da niye huzursuzlar diye suçlamak gibidir. Disiplin yönetmeliğinin katı, yasakçı kuralları ve tek tipleştirme uygulamaları sonucu farklı, orijinal ve yaratıcı kişilik özelliklerinin törpülenmesi çocuklarda öfke tepkilerine yol açmaktadır (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

20. Saldırgan Çocuklarda Görülen Davranışlar

Saldırgan çocuk; başkalarına zarar vermeye çalışır, tekmeler, ısırır, küfreder, tükürür. Sözlü saldırılarda bulunur. Sürekli saldırgan olan çocuk, toplum kurallarına uymayı reddeder. Genel olarak gergin, mutsuz ve geçimsizdir. Çevresindeki kişilerle iletişime girmekte zorlanır ve genellikle insanlarla sürtüşür. Her an kavgaya hazırdır. Sürekli ceza görür, fakat bundan rahatsızlık duymamaya başlar. Sorunlarını konuşarak halletme eğilimi yoktur. Arkadaş ilişkileri zayıftır. Bedensel gücüne çok fazla güvenir (www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718).

Hemen her dönemde anne-babalar çocuğunun saldırganlığından şikâyet eder. Fakat genellikle ebeveynler, çocuklardaki saldırganlığı pekiştiren unsurun kendi tepkileri olduğunu fark edemezler. Hatta bu saldırganlığı durduramadıkları gibi artırdıkları da görülür. (http://www.haber7.com/haber.php/ haber_id=109718)

Hemen her çocuğun hareketlendiği ve hareketlenirken sert tepkilerde bulunduğu dönemler vardır. Özellikle henüz konuşma becerisi gelişmeyen bebeklerde bu tepkileri görmek daha mümkündür. Bu tarz bir durumda çocuğa veya bebeğe saldırgan etiketi yapıştırmak hatadır. Unutulmamalıdır ki; saldırganlık kimi zaman psikolojik destek gerektiren, kimi zaman ise ebeveynin doğru tutumları ile düzelebilecek bir davranış bozukluğudur. Bu sebeple çocuğun en ufak bir tepkisiyle saldırgan olduğunu kabul etmek ve bunu dile getirmek çocukta bu davranışa dair kabul oluşturur. Kendini saldırgan olarak kabul eden çocuk ise kendisini engellemek zorunda hissetmez. (http://www.haber7.com/haber.php/ haber_id=109718)

Kimdir saldırgan çocuk?

- Saldırgan çocuk başkalarına zarar vermeye çalışır, tekmeler, ısırır, tükürür.
- Sözlü saldırılarda bulunur.
- Sürekli saldırgan olan çocuk toplum kurallarına uymak istemez.
- Genel olarak gergin, mutsuz ve geçimsizdir.
- Çevresindekilerle iletişime girmekte zorlanır ve genellikle insanlarla sürtüşür.
- Her an kavgaya hazırdır.
- Sürekli ceza görür, fakat bundan rahatsızlık duymamaya başlar.
- Sorunlarını konuşarak halletme eğilimi yoktur.
- Arkadaş ilişkileri zayıftır.
- Bedensel gücüne çok fazla güvenir. (http://www.haber7.com/haber.php/haber_id=109718)

Saldırgan çocuk, ailedeki dengesizliğe ve ayartıcı çevre koşullarına bağlı olarak suça yatkınlık kazanır. Sevgi yetersizliğine, katı cezalar ve sürekli anlayışsızlıklar da eklenince suça itilme olasılığı artar. Aile ortamının sağlıklı oluşu, daha pek küçük yaştan çocuğun saldırgan tutumu benimsemesine yol açar. Aşağıdaki örnek, bu görüşü kanıtlayan pek çok aile öyküsünden biridir. (Yörükoğlu,2003:347)

Bir anaokulunda, beş yaşındaki bir erkek çocuğun saldırgan davranışları öğretmenleri hem şaşırtıyor hem de tedirgin ediyordu. Çocuk her gün okuldaki arkadaşlarından birini veya birkaçını dövüyordu. Hiç kışkırtma olmadan çocukları itip düşürüyordu. Burnu kanayan, dudağı yarılan arkadaşları için üzüntü göstermediği gibi, bir de karşılına geçip gülüyordu. Oyunlarını bozuyor ellerinden oyuncaklarını alıyordu. Öğretmenlerin denediği hiçbir yaklaşım sonuç vermemişti. (Yörükoğlu,2003:347)

Anneye durum bildirilmiş ruh hekimliğine gidilmezse çocuğu okulda tutamayacakları söylenmişti. Çocuk ruh sağlığı bölümüne başvuran anne, okuldan edinilen bilgileri doğruladı. Evdeki davranışlarının daha da kötü olduğunu belirterek söze başladı. Evde, annenin yapma dediklerini inadına yapar, annenin kızdığı şeyleri gözlerinin içine baka baka yinelermiş. İsteddiği olmayınca bardakları, tabakları kırarmış. Ablasının defterlerini, kitaplarını eğlence olsun diye yırtarmış. Ne tatlı sözden ne de dayaktan etkilenmez, annesi döverken, ya karşı gelir ya da gülermiş. Anneyi kızdıracak şeyleri yapmaktan özellikle hoşlanırmış. Komşu çocuklarıyla geçinemez gücünün yettiğini dövermiş. (Yörükoğlu,2003:348)

Şaşkın ve çaresiz kalan anne, çocuğuyla başa çıkamadığını, ona yalvardığını oturup ağladığını ya da babasıyla korkuttuğunu belirtti. Özellikle çocuğun hayvanlara karşı acımasız davranışı anneyi çok üzüyordu. Geçmişte iki kedi yavrusunu boğmuş, civcivleri diri diri sobaya atmıştı. Bir iki kez kibritle oynarken perdeleri tutuşturmuş evi yanmaktan zor kurtarmışlardı. Anne, oğlunun amcası gibi saldırgan bir ruh hastası olacağından korkuyordu. Aile öyküsünün annenin bu korkusunda hiç de haksız olmadığı anlaşılıyordu. (Yörükoğlu,2003:348)

Karı koca arasında sürekli kavga ve geçimsizlik vardı. Birkaç kez ayrılıp bir araya gelmişlerdi. İlişkileri düzelecek yerde kötüye gidiyordu. Öfkeli ve kuşkulu olan baba sık sık yolculuğa çıkıyor, eve döndüğünde karısını önemsiz nedenlerle dövüyordu. Gömleğinin ütülenmeyişi, yemeğin vaktinde hazır olmaması, karısına bağırıp çağırma ve suçlamalar için yeterli neden oluyordu. Karısının giyinip süslenmesinden tedirgin oluyor, komşulara gitmesini istemiyordu. Onu başka erkeklere yüz vermekle suçluyor, dövüyor ve eli yüzü morarmış halde evden kovuyordu. (Yörükoğlu,2003:349)

Annenin yalvarmaları sonuç vermiyor, öldürüleceğinden korkup bir iki gün komşulara sığınıyor, sonra evine dönüyordu. Bütün bu olaylar çocukların gözü önünde oluyor, onlar da korkudan bir köşeye sinip kalıyorlardı. (Yörükoğlu,2003:349)

Evlilik süresince, haftada en az bir kez yinelenen bu olayların çocuklar üzerindeki etkisini açıklamaya gerek yok sanırım. Abla korkak, çekingen, içe kapanık ve başarısız bir öğrenci olup çıkmıştı. Erkek çocuk ise saldırganlığı kendinden güçsüzlere aktarma yolunu seçmişti. Böyle bir ortamda büyüyen çocuğun geleceğini kestirmek hiç de güç olmasa gerek. (Yörükoğlu,2003:349)

21. Çocuklardaki Saldırgan Davranışları Düzeltme Yolları

Saldırganlık insan doğasında vardır. Ancak insanın çok saldırgan olmasını ya da ince, duygulu bir kişi olarak yetişmesini eğitim belirler. Kuruntular, kaygılar, önyargılar ve beğeniler de hep eğitimin meyveleridirler. Kişiliğin oluşması büyük ölçüde çevresel etkenlere bağlı olsa da eğitimin etkisi sınırsız değildir. Her çocuk, ana baba ya da eğitimciler elinde hamur gibi yoğrulup istenen kalıba sokulamaz. (Yörükoğlu,2003:171)

Her çocuğun yapısının ve eğilimlerinin değişik olduğunu göz önünde tutan ana ve babalar , çocuğu belli bir kalıba sokmaya uğraşmazlar. Çocuğa aykırı gelen zorlamalardan kaçınır esnek bir yaklaşımla, doğal eğilimlerini olumlu yönde geliştirmeye çalışırlar. Çocuktaki yapısal özellikler, anne ve baba tutumuyla büyük ölçüde çatışmazsa, kişilik ayrı yönde gelişse de ruh sağlığı bozulmaz. (Yörükoğlu,2003:171)

Çağdaş eğitimi nasıl olsa gelip geçecek bir moda gibi görenler vardır. Oysa bu yanlış bir değerlendirmedir. Eğitim anlayışının çağlara ve toplumlara göre değiştiği bir gerçek. Ancak eğitimin tarihsel gelişimi incelendiğinde ana ilkelerin pek değişmediği görülmektedir. Çağdaş saydığımız çocuk yetiştirme ilkeleri aslında yüzyıllar boyunca uygulana gelmiş yöntemlerin günümüzde daha bilimsel ve tutarlı bir biçimde derlenmesinden çıkmıştır. (Yörükoğlu,2003:176)

Ayrıca insan ruhunun daha iyi tanınması ve ruhsal gelişiminin bilimsel incelenmesi, sağduyuya dayalı yöntemleri doğrulamıştır. Çocuğu yolundan saptıran olumsuz etkenlerin ve yanlış tutumların daha iyi anlaşılması, eğitimin hangi koşullarda ve hangi yöntemler izlenirse başarılı olabileceğini ortaya koymuştur. (Yörükoğlu,2003:176)

Anne baba eğitimiyle çocuk, sosyal yaşama katılmazdan önce aile içinde öyle belirgin özellikler kazanır ki, bunlar onu tüm yaşantısı boyunca etkiler. Başarısının veya başarısızlığının,uyumunun veya uyumsuzluğunun, mutluluğunun veya mutsuzluğunun temeli olur. Dünyada yapılan bilimsel araştırmalar, çocukların ana baba ilişkileri ve aile içi yaşama koşullarıyla sosyal uyumları ve okul başarıları arasındaki bağlantının %70 olduğunu ortaya koymuştur. (www.halkalisosyaldonati.com/ re_saldirgan.asp).

Saldırganlık davranışlarının önlenmesi için çocukların mutlaka ve mutlaka bilinçli bir şekilde eğitilmesi şarttır. Aşağıda çocuğun eğitimiyle ilgili bazı ipuçları verilmiştir.

- Çocuğa her yaşta alabileceği kadar, tüm özelliklerine uygun sorumluluklar verilmelidir. Böylece saldırganlığının olumlu şeyler yapmaya yöneltilmesi ile iyi yönde gelişmesi sağlanır.
- Çocuğun saldırganlığını doyurmak için bazı oyunlar oynamasına izin verilmeli, bazı etkinliklerde bulunması için teşvik edilmeli, ortam yaratılmalıdır. (Odun kırmak, makasla bir şeyler kestirmek, tarlada çapa yaptırmak gibi.)
- Bu çocuklar mümkün olduğunca grup etkinliklerine teşvik edilmelidir. Yapabilecekleri görev ve sorumluluklar verilmeli, iş bölümü yapıp üzerine düşen görevi yerine getirmesi için yardım edilmelidir.
- Temel ihtiyaçları asgari düzeyde sağlanmalı, çocuğun uygun istekleri yerine getirilmelidir. Ancak her istediği yapılmamalıdır.
- Ana-baba çocuğa fazla düşkünlük göstermemelidir. Çocuğun üstüne düşülürse evde her istediğine sahip olabileceğine, her istediğini yapabileceğine inanır.

- Çocuklar yetenekli olmadığı alanlarda başarılı olması için zorlamamalı, her yaptığı şey tenkit edilmemelidir. Çocuğun yapabildiği şeyler takdir edilmeli, yaptığı şeyin beğenildiği ona belli edilmelidir. (www.halkalisosyaldonati.com/re_saldirgan.asp).
- Öncelikle saldırganlığa neden olan faktör belirlenmeye çalışılmalıdır. Ebeveyn bu konuda gerekirse bir uzmandan yardım talep edebilmelidir.
- Çocuğun seyrettiği TV programları, girdiği arkadaş çevresi kontrol altında tutulmalıdır. Fakat kontrol altına alma işlemi; çocuğa baskı yapmadan, onu tatlı ve tahrik etmeyen bir şekilde yönlendirerek olmalıdır.
- Aile içindeki ortam huzurlu kılınmalıdır. Aile içinde şiddete son verilmelidir.
- Saldırganlığa aynı şekilde cevap verilmemelidir. Saldırgan tepkileri olan çocuk ile konuşulmalı, kesinlikle dayak atılmamalıdır.
- Saldırganlıkla çocuk amacına ulaşamamalıdır. Ebeveyn bu konuda kararlı davranmalıdır.
- İleriki yaş dönemlerinde (7 yaş ve sonrası) çocuğun bir uzmanla buluşturulması ve kendisini ifade edebileceği bir kaynak sunulması önemlidir. Kendisine psikoterapi yapılan çocuk, böylelikle saldırganlığını nasıl kontrol altında tutabileceğini de öğrenebilecektir. (http://www.haber7.com/haber.php/haber_id=109718)
- Her şeyden önce ana-baba çocuğa saldırganlık modeli olmamalıdır.(Evde dayak yiyen bir çocuk varsa kardeşini dövüyor. Kardeşi yoksa okulda en ufak

bir sorunda arkadaşına vuruyor. Ya da hayvanlara eziyet ediyor.)Çünkü dayak herkes için olumsuz duygular yaratır.

- Çok fazla saldırgan davranışlara tolerans gösterilmemelidir. Çocuğun istekleri bu tip davranışlar yapınca yerine getiriliyorsa, çocuk isteklerini yaptırmada araç olarak görmeye başlar. Bu yolla istekleri yerine getirilmemelidir. Saldırgan davranışlar ödüllendirilmemeli ve onun bu davranışının istenmeyen bir davranış olduğu hemen gösterilmelidir.
- Saldırgan davranışlar kesinlikle dayakla cezalandırılmamalıdır. Ana-babanın ilgisi sevgisi azaldığında ve fiziksel cezalar uzun süre devam ettiğinde, çocukta saldırgan, asi, sorumsuz davranışlar gelişir. Saldırgan davranışlar ortaya çıktığında, yetişkinler sakın davranmalı, anormal duygusal tepkiler yerine ben dilini kullanmalıdır.(Böyle davrandığın için üzıldüm) Dayak saldırgan davranışın hemen bitiminde uygulandığı zaman, onun hemen kesilmesini sağlayabilir ancak, çocukta düşmanca duygular geliştirir.
- Çocuk gergin ve sinirliiyken onunla tartışmamalı, sakinleşmesini beklemeli ve daha sonra davranışı ile ilgili konuşulmalıdır.
- Çocuğa sosyal olgunluğuna uygun çeşitli sorumluluklar verilmeli, başarabileceği kadarıyla birçok şeyleri başlatıp, bitirmesi sağlanmalıdır. Çocuk başarıma duygusunu yaşamalıdır.

- Çocuğa bu davranışın dezavantajları gösterilmelidir. Saldırgan davranışları ile isteklerini elde edemeyeceğini, istediği şeyleri kaybettiğini görmeli ve yaşamalıdır.
- Olumlu davranışı pekiştirme: Ana-baba ve diğer yetişkinler çocuğun olumlu davranışını görüp, olumsuz davranışı görmemezlikten gelmelidir. Çocuk bu davranışı yapmadığında sözel olarak ödüllendirilmelidir. Ör:10dk. Kavga etmeden ve bağırmadan oynadığında bu sözel olarak ödüllendirme.
- Çocuğun dışarıda oynamasına izin verme, bu çocuğun gerilimini azaltır ve enerjisini boşaltma imkânı sağlar.
- Saldırgan davranış diğer çocukların güvenliğini ciddi bir şekilde tehdit etmedikçe bu davranışın üstünde durmamak gerekir.
- Kendi kendine konuşma: Çocuk oldukça dürtüsel davranıyorsa ve onun bu yönünü kontrol etmede güçlük yaşıyorsa; çocuğa başkalarına vuracağı zaman, kendi kendini engelleyici cümleler söylemesi öğretilir. Ör:10'na kadar say ve ona vurma gibi.
- Çocuk saldırgan modellerle karşı karşıya getirilmemelidir. TV.deki Şiddet içeren programları seyretmesi engellenmelidir.Eğer kesinlikle engel olunamıyorsa, ana-baba çocukla birlikte seyrederek Şiddetin sonuçlarını tartışabilirler.Ayrıca bu Şiddet filmlerinin gerçek yaşamın modeli değil, kurmaca olduğu çocuğa anlatılabilir.

- Kızgınlıktan kurtulmak için alternatifler bulunabilir. Yumruklanabilen kil, çakılabilen çiviler, resim çizme, boyama çocuğun kızgınlık duygularını kontrol altına almayı sağlayabilir. Ayrıca futbol, basketbol gibi sporlar kabul gören çıkış yollarıdır.
- Her yaş ve dönemde çocuğun temel ihtiyaçları zamanında yerine getirilmelidir.
- Bu çocukların özellikle baba ile daha çok birlikte olması sağlanmalıdır.
- Anne-babalar bu çocuklarla iletişim kurarken ben dilini kullanmalıdır. Ö: Böyle kavga ettiğin zaman rahatsız oluyorum, üzülüyorum gibi duygu ve düşünceler davranış anında dile getirmelidir (www.bekirhoca.com/ogretmen/uzman/psikoloji/davranisbozukluklari.asp).

22. Anne Babaya Öneriler

Ebeveynler ve eğitimciler olarak, öfkeli olmadığı anlarda ya da zor bir durumla baş edebildiği anlarda çocuğu bu davranışını tanımlayarak ödüllendirmeliyiz. Çocuklarınızın duygularını resim yaparak ifade etmelerine izin verin. Resimlerini anlattırın, dinleyin ve onları bu konuda yüreklendirin. Resim yapmak çocuklar ve yetişkinler için rahatlatma araçlarından birisidir. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

Her şeyden önemlisi anne-babaları olarak çocuklarımıza sağlıklı model olmalıyız. Arkadaşına vurduğu için çocuğu azarlarsak, döversek, sorunları çözmek için bağırma, azarlama, küsme, dövme ve vurma gibi davranışları bizi gözleyerek öğrenmesini sağlamış oluruz. (www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html).

- Katı disiplin uygulama,
- Sevgiyi koşullu gösterme,
- Nedenlerini açıklama ihtiyacı duymadan davranışlarda kısıtlama yapma,
- Yapılan hataları affetmeme, katı cezalandırıcı yaklaşma,

• Doğruların merkezi olarak kendini kabul eden bu nedenle çocuğun görüş ve düşüncelerine önem vermeyen ve aile sorunlarının tartışılmasında çocuğa söz hakkı tanımayan,

• Genelde çocuğun kapasitesi üzerinde beklentisi olan ve bu beklentiye ulaşmada çocuğu zorlayan,

• Toplum normlarına sıkı sıkıya bağlı ve bu kalıbın dışına çıkmaya ana baba tutumları otoriter tutumlar olarak tanımlanır. Bu tutumlar çocuk üzerinde katılık, hoşgörüsüzlük, içe dönüklük gibi kişilik özellikleriyle, saldırgan davranışlarda bulunma eğilimine neden olur.

• İlgisiz ve otoriter ana baba tutumlarının binişik özellikleri vardır. Bilerek veya ilgilenemediği için çocuğa karşı itici davranışlarda bulunma, gereksinimlerini karşılamama, sevgi göstermeme, etkinlikleri ve başarıları ilgisizlikle karşılayıp başarısızlıkları ağır şekilde cezalandırma, görüş ve düşüncelerine önem vermeme, ilgisiz ana baba tutumları olarak tanımlanabilir.

• Çocukla ilgilenip onunla iletişim kurarak onu gerektiği ölçüde kontrol etmek ve çocuğun gittikçe artan potansiyeline ulaşmasında gereksinim duyduğu fırsatları elde etmesine rehberlik yapmak,

- Çocuğu reddederek ona karşı ilgisiz davranmak yerine çocuğun kendileriyle karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan olumlu bir özdeşim kurmasına yardım etmek,

- Aile içinde demokratik bir düzen kurarak dengeli bir bağımsızlık modeli sağlamak,

- Çocuğa seçme olanağı vererek gereksinimlerini çekinmeden söyleyebileceği bir ortam yaratmak. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

23. Eğitimcilere Öneriler

Öğrencilere doğru kararlar verme, sorumluluklarını bilen bir vatandaş olma ve çatışma çözme becerilerine sahip olma gibi yaşam becerileri öğretim programlarıyla bütünleştirilerek kazandırılmalıdır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Okul güvenliğini sağlamak için gerekli fiziksel önlemlerin alınması çok önemlidir. İstenmeye olayların sıkça meydana geldiği koridor, spor alanları, spor sahası, okulun giriş çıkış yerleri ve kantin gibi mekânlar için yetişkin gözetim ve denetimi artırılabilir. Okula farklı yerlerden giriş yapılması engellenmeli girişler belli bir kapıdan yapılmalı ve bu kapıda mutlaka denetim olmalıdır. Okula gelen ziyaretçilerin kaydı tutulmalı ve rasgele ziyaretçi giriş çıkışı olmamalıdır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Okulda krize müdahale ekibi oluşturulmalı ve gerekli müdahale planları önceden hazırlanmalıdır. Çünkü bütün önlemlere rağmen okullarda zaman zaman sorunlardan kaçınmak mümkün olmayabilir. Okul güvenliği planı her yıl gözden geçirilerek güncelleştirilmelidir. Okulun güvenliğini artırmak üzere polis, itfaiye, acil servis gibi birimlerle hemen iletişim kurabilecek şekilde düzenlemeler yapılmalıdır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Her okul öğrencilerin hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin bilgiler içeren kılavuzlar hazırlamalıdır. Bu kılavuzlarla kurallara uyulmadığı zaman hangi yaptırımlarla karşılaşacakları bildirilmeli ve bu yaptırımlar bütün öğrencilere aynı şekilde uygulanmalıdır. (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

Okulda meydana gelen şiddet ya da işlenen suçlardan dolayı mağdur olan öğrenciler özel bir dikkate ve desteğe ihtiyaç duyarlar. Okullardaki rehber öğretmenler bu desteği sağlamada çok önemli bir rol oynarlar. Bu sorunlarla baş edebilmek için sakin olmayı, gülümsemeyi ve olumlu düşünmenin sihirli etkilerinden yararlanmayı unutmamalıyız (http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc).

BÖLÜM III

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

1. Sonuçlar

İnsanın biyolojik olarak iki nihai amacı vardır. Hayatta kalmak ve türün devamını sağlamaktır. İnsan bir tehlikeyle karşılaştığı zaman da iki davranış kalıbından birini seçer ya kaçacak ya da savaşacaktır. Savaşmak zorunda kaldığı zaman doğal olarak saldıracaktır. Yani şiddetin kökeninde yer alan saldırganlık davranışının insanın hayatta kalmasına yarayan kesin bir fonksiyonu vardır. Bir amaca hizmet eden saldırganlık davranışının, sosyal kaidelerin geliştiği, kişinin güvenliğini sağlayacak toplumsal yapılanmanın arttığı bu gün için eskiye oranla gerekliliği azalsa da, kişinin hangi durumda kendisine zarar gelebileceği bilgisine her zaman ihtiyacı vardır.

Saldırganlık, başkalarına fiziksel veya psikolojik zarar verme niyeti taşıyan tüm davranışları içerir. Niyet saldırganlığın temel ögesidir. Saldırganlık, başkalarına zarar vermeye yönelik bir davranış olduğu gibi aynı zamanda saldırganca davranma güdüsü olarak da kabul edilmektedir.

Yapılan çalışmalar saldırganlığın engellenme ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak engellenme duygusu her zaman saldırganlığa neden olmamaktadır. Bireyler engellenmeye karşı farklı tepkiler gösterirler. Bazıları yardım ve destek ararken bazıları da engellenmenin kaynağından uzaklaşmayı tercih ederler.

Sadece, saldırganlığı engellenme, *istenmeyen bir durumla baş etme* yolu olarak öğrenmiş kişilerde saldırganlığa yol açmaktadır. Yani saldırganlık çok farklı uyarıcılara gösterilen öğrenilmiş bir davranış olmaktadır. Saldırganlığı arttıran birçok fiziksel, çevresel etken de vardır. (ısı, çeşitli kokular, sigara dumanı vb.)

Şiddete tanık olma, sık sık engellenme ile karşılaşma, saldırganlığı ortaya çıkaran nedenler arasındadır. Örneğin, aile içi şiddete tanık olan çocuklar, saldırgan davranışları öğrenebilir, amaçlarına hizmet edeceğine inandıkları zamanlarda da bu saldırgan davranışları gösterebilirler. Eğer bir çocuk azarlanır, dövülür, cezalandırılırsa kendini değersiz hisseder. Kendini değersiz hissetme de başkalarına karşı saldırgan davranışlarda bulunma eğilimini arttırmaktadır. Öfkesini uygun şekilde yönlendiremeyen bireylerin de kendini önemsiz hissetmesi, saldırganlığı ortaya çıkarabilir.

2. Öneriler

Saldırganlığın üç türünden söz edilebilir. Toplum tarafından onaylanmayan düşmanca saldırganlık, belli koşullar altında onaylanan saldırganlık, toplumca ne yasaklanan ne de onaylanan izin verilmiş saldırganlık. Toplumda etkili işlev görebilmek için bireyler bunları öğrenmek zorundadır. Saldırganlıklarını hiçbir zaman denetim altına alamayanların özgür kalmalarına izin verilmeyecektir. Bununla birlikte saldırganlığa hiç başvurmamayanların durumları, gerektiğinde onu kullananlarınkinden daha kötü olabilir. Dolayısıyla önemli olan çocuklara hiçbir zaman saldırmamayı öğretmemek değil, saldırganlığın ne zaman uygun olup ne zaman uygun olmadığını öğretmektir. Önemli bir diğer noktada çocuklara düşmanca saldırganlığın, toplum tarafından onaylanmayan saldırganlığın öğretilmemesidir.

Araştırmalar çocuklarının kötü davranışlarını cezalandırmak isteyen anne ve babaların aslında bu davranışları pekiştirmekten ileriye gidemediğini göstermektedir. Buna göre övülen iyi davranışlar çocukları tarafından nasıl öğreniliyorsa cezalandırılan kötü davranışlarda

öğrenilebilir. Burada önemli olan davranışın altının çizilmiş olmasıdır Bir davranış ödül ile güçlendirilirken, ceza ile ortadan kaldırılabilir. Ancak burada asıl ceza, o davranışın sonunda ortaya çıkacak olumsuz durumun kendisidir. Bir davranış sonucunda ortaya çıkan olumsuzluk bir yanıt iken, cezalandırmak bir uyarıcı oluşturmaktadır. Ceza, cezalandırılan tarafından kendine bir saldırı olarak algılanabilir, hatta karşı atağa geçme isteği uyandırabilir. Davranış sonucu ortaya çıkan olumsuzluk davranışın devamını önleyici bir etkiye sahipken, cezalandırmak davranışın tekrarı için bir uyarıcı oluşturmaktadır.

Yetişkinlerin gözetimi ve denetimi ihmal edilmemelidir. Özellikle çocuklar sürekli denetim ve gözetime ihtiyaç duyarlar. Okulda görevli yetişkinlerin çocukların gözetim ve denetiminin nasıl yapılacağı konusunda belli aralıklarla hizmet içi eğitim verilmesi gerekir. Bu eğitimlerde öğrenciler arasındaki bir kavgaya öğretmenlerin ya da okul çalışanlarının nasıl müdahale etmeleri gerektiği üzerinde durulabilir.

Okuldaki şiddet olaylarıyla ilgili düzenli bir kayıt sistemi kurulmalı ve düzenli bir izleme çalışması yapılmalıdır. Bu sayede okulda meydana gelen şiddet olaylarının ve diğer suçların analiz edilmesi sağlanabilir. Bu olaylar en çok ne zaman, nerede meydana gelmektedir? En fazla kimler karışmaktadır? Sorularına cevap bulunarak, bu verilere göre güvenlik önlemleri ele alınmalıdır.

Özellikle gençlerin çatışmalarla nasıl baş edeceklerini öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü okullardaki şiddet olayları aslında çözülmemiş çatışmaların yansımasıdır. Eğer gençlere çatışmaları yapıcı bir biçimde çözme becerileri kazandırılırsa, okullar daha güvenli yerler olabileceğini söyleyebiliriz. Her okul öğrencilerine bu yaşam becerilerini öğretmeyi amaçlamalıdır.

KAYNAKÇA

- ACERMAN,P. ve KAPPELMAN,M.(1984). **Çocuğunuzun Sorunları**. Çev.Tarhan Turgut, İstanbul:Cep Kitapları.
- ALKAN, Türker.(1983). **Saldırganlık, Önyargı ve Yabancı Düşmanlığı**, İstanbul:Hil Yayın.
- ALTINKÖPRÜ,Tuncel.(2005).**Genç Erkek Psikolojisi ve Cinselliği**,İstanbul:Hayat Yayıncılık.
- ANKAY, Aydın.(2002). **Psiko-Siyasal Yönüyle Saldırganlık ve Terör**, Ankara:Turhan Kitabevi Yayınları.
- BERGE,Andre.(1971). **Çocuktaki Kötü Huylar Ve Düzeltilmesi**. Çev.Nazife Müren, İstanbul:Remzi Kitabevi.
- BAŞOĞLU,Cengiz.(1998).**Saldırganlık Davranışının Biyolojik Belirleyicilerinin Araştırılması**. T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Uzmanlık Tezi,
- ÇETİNKAYA,Hakan.(1991) **Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi**. Ankara:Hacettepe Üniversitesi.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
- Çocukta Saldırganlık**,< http://www.halkalisosyaldonati.com/re_saldirgan.asp>,2006
- Çocukta Saldırganlık ve Şiddet**.<www.okulpdr.net/saldirganlik.htm>,2006
- Depresyon**,<www.mcatürk.com/guncel_depresyon_031122.htm>,2006

DURMUŞ,Ayten.(2005). **Ergenlik Dönemi**. İstanbul:Nesil Matbaacılık.

Ergenlik Sorunları,<<http://www.armpsikiyatri.com/bebekCocuk.asp>>,2006

GÖKA,Erol: Gençlik ve şiddet. **Radikal Gazetesi**, (27 Aralık 1997).

FROMM, Erich.(1973). **Çağımızın Özgürlük Sorunu**. Çev. Bozkurt Güvenç,
Ankara:Özgür İnsan Yayınları

.....(1974). **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı**. Çev. Yurdanur Salman ve Nalan
İçten, İstanbul:Payel Yayınları.

.....(1993).**İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri**. Çev. Şükrü
Alpagut,1.c.İstanbul:Payel Kitabevi.

.....(1995).**İnsandaki Yıkıcılığın Kökenleri**. Çev. Şükrü
Alpagut,2.c.İstanbul:Payel Kitabevi.

Gençlik Döneminde Saldırganlık,< <http://www.sosyalhizmetuzmani.org/gencsaldırgan.htm>>, 2006

HATUNOĞLU,Arzu.(1994). **Ana-Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

HOLT,John.(2000).**Çocukluktan Kaçış**. Sinem Yılandı ve Cihan Aksoy,
İstanbul:Beyaz Yayınları.

KÖKNEL, Özcan.(1996). **Bireysel ve Toplumsal Şiddet**. İstanbul:Altın Yayınlar.

KÖKSAL,Fikri.(1991). **Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arası İlişkiler**.
Erzurum:Atatürk Üniversitesi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

KULAKSIZOĞLU,Adnan.(2005). **Ergenlik Psikolojisi**. İstanbul:Remzi Kitabevi

POLAT, Oğuz.(2001). **Çocuk ve Şiddet**, İstanbul:Der Yayınları.

PORTAKAL, Hüseyin.(1994). **Çocuk Eğitiminde Özgürlük ve Saldırganlık**,
İstanbul:Altın Yayınlar.

Saldırganlık,<http://serdaracim.sitemynet.com/davr_boz/saldirganlik.doc>,2006

Saldırganlık,<(www.0-18.org/kavramlar/065.htm)>,2006

Saldırganlık,<[http://www.bekirhoca.com/ogretmen/uzman/psikoloji/
davranisbozukluklari.asp](http://www.bekirhoca.com/ogretmen/uzman/psikoloji/davranisbozukluklari.asp)> 2006

Saldırganlık,< [http://bunalti.com/klinik/ekstremduydu.html#
SALDIRGANLIK](http://bunalti.com/klinik/ekstremduydu.html#SALDIRGANLIK)>,2006

Saldırganlık Kontrol Edilebilir ve Öfke Kontrol Edilebilir,
<<http://www.psikolog.org.tr/docs/genel/saldirgan.html>>,2006

Saldırganlık ve Çocuk,<http://www.haber7.com/haber.php?haber_id=109718>,2006

Sözlük, <[http:// www. sourtimes.org// show.asp](http://www.sourtimes.org/show.asp)

SALK, Lee.(1982). **Çocuğun Ruhsal Sorunları**. Çev.Erzen Onur, İstanbul:Evrin
Matbaacılık.

STEIN, Arnd.(1997). **Saldırgan Çocuk**. Çev.Nükhet Polat. İstanbul:Papirüs Yayınları.

Şiddet,<<http://www.kriminoloji.com/siddet.htm>>,2006

TEZCAN, Mahmut.(1997). **Türk Kişiliği ve Kültür-Kişilik İlişkileri**, İstanbul:TC
Kültür Bakanlığı Yayınları.

TUZGÖL, Mustafa. (1998). **Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.**

Ankara: Hacettepe Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

YAVUZER, Haluk. (2004). **Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi.**

İstanbul: Remzi Kitabevi.

YÖRÜKOĞLU, Atalay. (2003). **Çocuk Ruh Sağlığı.** İstanbul: Özgür Yayınları.